

Franckesche Stiftungen zu Halle

**Ivsti Henningii Boehmeri, Icti, Potent. Regi Borvss. A Consil.
Int. Regim. Dvcat. Magdeb. Cancell. Director. Reg. Frideric.
Eivsdemqve Prof. Ivrr. ...**

Böhmer, Justus Henning

Halae Magdebvrgicae, MDCCLXXIII.

VD18 12136018

Pars Generalis.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

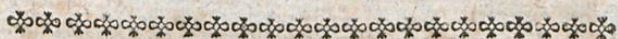
For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-202771

INTRODVCTIONIS
AD
IVS PVBLICVM
VNIVERSALE

PARS GENERALIS.

CAP. I.

DE IVRE NATVRAE IN GENERE.

§. I.

Cum ius publicum vniuersale sit pars
illius doctrinae, quæ *ius naturæ*
integrum explicat, merito ante omnia
de iuris naturalis generali conceptu a)
laborandum. §. II.

a) Ius naturæ est *vniuersale*, & sic ad hominum actiones
in genere applicari potest, in quocunque statu vivant,
sive in *libertatis*, in quo hodie sunt gentes, sive in *ci-
uili*; & cum in hoc statu rursus plures dentur particu-
lares status, ius naturæ quoque illos regit & suis prin-
cipiis instruit. Prout vero *status* variant, conclusiones
quidem novæ iuris naturæ inde eueniunt, sed tamen
Boehmeri I. P. vniu. A omnes

§. II. Iuris naturæ conceptus non *simplex* sed *compositus* est, adeoque & *naturæ humanæ* b) & *iuris* in genere considerati conceptus euoluendus.

§. III. *Naturam* in genere dicunt Philosophi *mouendi principium internum*, vnde res quælibet suam essentiam & operationes habet; c) hic autem tantum sermo est de *natura hominis*.

§. IV.

omnes ita debent esse comparatæ, vt ex vno generali fundamento, ex quo omne ius naturæ dependet, possint deduci.

b) Sic itaque in hac doctrina potissimum ad *naturam* hominis est respiciendum, cum sine huius intima cognitione neque *doctrina moralis*, neque hæc *de iure naturali* recte explicari possit. Cognita enim *natura* humani generis, demum recte constat, qualis norma hominibus corruptis & tam peruersis applicari necessario debeat; non quod norma ex statu corrupto deducenda sit, sed quod ille indicium præbeat, quomodo norma esse debeat comparata, per quam ad felicitatem adspirare homo queat. Neque obstat, quod homines inter se specie differant, & sic quoque *singulorum natura* variare videatur; nam nihilominus plura reperiuntur, in quibus plerique homines inter se conueniunt, & si hominum naturam inter se consero, satis certam ideam de statu eorundem in se funesto & turbido mihi formare possum. Peccant itaque, qui ius naturæ absque *contemplatione naturæ humanæ* tradunt, in quo sane HOBBS cæteris omnibus palmam præripuit, quem licet PUFENDORF secutus sit, non tamen in omnibus *naturæ corruptæ* considerationem ante oculos habuisse videtur.

c) Omnes res a Deo creatæ sunt in certum finem, adeo vt nihil otiosum & inutile censi debeat. Finis autem maxime

§. IV. Natura hominis itidem consistit in principio aliquo agendi intrinseco, ex quo peculiare actiones, quæ propterea *humane & morales* vocantur, producuntur. Quamvis enim cum reliquis corporibus quoddam commune habeat, *d)* sua tamen *peculiari* quoque *potentia* instructa est, per quam ab aliis corporibus facile distingui potest, quæ dicitur *anima humana*.

§. V. Sicuti omnia principia agendi corporibus insunt propter certum finem, ita quoque idem asserendum de *hominis anima*. Hæc vero

maxime operationes certas, ad quas a Summo Deo destinatae sunt, respicit, quæ ex principio aliquo *interno* provenire debent. Hinc quælibet res habet suas proprias *virtutes & potentias*, prout natura varie in corpora influxum præstat. Illud autem principium operandi cum *inuisibile* sit, & tantum ex operibus cognoscatur, difficulter determinari & definiri potest. Vnde quod talis virtus operandi adsit, certum est ex effectibus, qui restantur de sua causa; quid vero & qualis illa sit, sæpe latet, ut tantum coniecturis locus sit relictus.

d) Homo dicitur quasi *parvus mundus* seu complexus omnium potentialium, quæ alias in reliquis quoque corporibus sunt. Sic plura communia habet cum aliis corporibus, crescit, nutritur, sentit, decrescit, moritur, &c. Quæ autem actiones ab *anima humana* proveniunt, eidem propriæ sunt, cum hæc potentia ei propria sit. Patet hinc *Physicam* esse coniunctam cum *moralis disciplina*, & minus recte *moralitatem actionum* posse cognosci absque naturæ humanæ intima cognitione.

A 2

e) Quan-

vero cum *spiritus* sit præstantior, e) quam vis agendi, quæ in ceteris creaturis deprehenditur, nobiliorem quoque finem & præstantius obiectum, quo fruatur, habere debet, & quia extra ipsum Deum, animæ creatorem, nihil præstabilius inueniri potest, merito se ad huius fruitionem conditam iudicat, & ita pro scopo primario ipsum Deum habet.

§. VI.

e) Quando Philosophi loquuntur de *hominis præstantia*, ad *mentis præstantiam* confugiunt, hancque *scintillam diuinitatis* vocant, imo *diuini* quid in ea esse volunt. Hac de causa Stoici *rationem*, in qua potissimam operationem animæ, quamuis falso, ponunt, *lumen diuinum* vocant. Quo tendit CICERO de *senectute*, inquit: *est animus celestis ex altissimo domicilio depressus & quasi demersus in terram, locum diuinæ naturæ æternitatisque contrarium. Sed credo Deos immortales sparsisse animos in corpora humana, ut essent, qui terras tuerentur, quique celestium ordinem contemplantes, imitarentur cum vitæ modo atque constantia.* Paucis interiectis addit, *nos ex vniuersa mente diuina delibatos animos habere; conf. idem L. 1. quæst. Tuscul. p. m. 179. vbi celestem & diuinam eandem vocat.* Cognouere itaque etiam Philosophi Ethnici, *mentem hominis esse diuinam*, vel saltem ad *diuinum usum* primario esse creatam, quamuis in eo aberrauerint, quod rationis vsui & speculationibus suis nudis hæc omnia adscripserint, ipsamque originem *diuinitatis* ex vero fonte non deduxerint. Crediderunt enim satis inepte, ipsam Dei essentiam in *speculando* potissimum quærendam esse, & cum rationem suam in hoc Deo assimilare vellent, potissimum hanc quo-

§. VI. Et sic instructa esse debet illis facultatibus, quibus Deum recipere, & secundum voluntatem eius operari possit. *f)* Exerit vero hæc facultas sese in duobus, *intellectu & voluntate.*

§. VII.

quoque speculationibus variis subiecerunt. Illud tamen etiam vel ex ratione cognosci posse, apparet, mentem hominum primario in *Dei fruitione* versari debere, quamvis in quonam hæc fruitio consistat, non satis deprehendat, sed inspidos sæpe sibi de hac formet conceptus, quod & Gentiles Poetæ, ad quos Paulus ipse provocat, agnoscere, dicendo: *In Deo sumus, mouemur & viuimus.* In quo vero quis viuit, ad illud etiam dirigi, imo illo frui debet.

f) Frustra esset homini indita talis facultas, nisi posset in actum traduci. Hinc ex diuersis operationibus, quas homo sibi conscius in se sentit, simul agnoscit, se *intelligere & velle*, nam & velle & cognoscere bonum debet, ad quod anima fertur. Sentit quoque homo, illas duas operationes esse diuersas: sentit se *intelligere & cogitare* in cerebro. Sentit volendi actum primarium in corde sese exserere, quia voluntas & facultas animæ *desiderandi, concupiscendi & amandi* est in corde. Omnis voluntas est intimum desiderium se vniendi cum re amata, quo impellitur intellectus, vt cogitet de medijs consequendi rem amatam, in eaque acquiescendi & re desiderata fruendi. Potissimæ itaque operationes hominis ex corde proueniunt, & sic actionum humanarum primaria sedes inde eruenda, vt homini imputari h. e. homo pro *autore* eius haberi possit, quoad diuersos effectus, prout voluntas ad actionem concurrat, *directo*, siue *per indirectum.*

A 3

g) De-

§. VII. Quamuis vero homo semper aliquod *bonum, g)* ut ut plerumque *apparens*, appetat, & simul cognoscere possit, si modo recte rationes secum subducatur, in desiderio & fruitione summi boni, Dei scilicet, veram salutem & quietem consistere: nihilominus tamen in se deprehendit, voluntatem esse auersam a Deo & inordinatam, ac plane in contraria niti, quo ipso nimium quantum mens a vero scopo aberrat.

§. VIII.

g) Desiderium omne aliquid appetit, & quidem sub specie boni, quia quamuis mala homo plerumque appetat, illa ipsa tamen dum appetit, ut *grata* & *bona* sibi proponit, saltem *pro presenti rerum statu*, quo illud appetit, licet alia occasione forsitan illud fugere solius fuerit, propter *diuersitatem circumstantiarum*, & sic semper suam acquiescentiam & fruitionem in re amata desiderataque quaerit. Stolidus esset, qui *mala tanquam mala*, seu ideo, quia mala sunt, desideraret, quia potius ex cognitione mali, quod etiam tanquam malum voluntas sentit, *auersatio* & *fuga* oritur. Et licet intellectus saepe agnoscat, aliquid mali in re cupita latere, tamen, cum voluntas se cum illa re coniungere desiderat, decipit intellectum, ut homo credat, ex voluntatis impulsu, latere aliquid boni in re cupita. Hoc supposito cum voluntas bonum desideret, bonum autem non aliud sit, quam quod hominis quietem promoueat, vel saltem in quo arbitratur, se quietem aliquam inuenire posse, facile constabit, desiderium cordis inprimis ad *unicum verum bonum*, quod in *fruitione Dei* & *unione cum eo* consistit, debere esse directum, si finem obti.

§. VIII. Ex hac inordinata *concupiscendi* ratione, quam homo potissimum in voluntate sua deprehendit, oritur summa hominis miseria, *b)* tum respectu *sui ipsius*, tum respectu *aliorum*.

§. IX.

obtineret vellet; sed dum a centro veræ quietis aberrat, non potest non inde oriri confusio summa in voluntate, ex hac vero inquietis summæ calamitas.

b) Miseria hominis dicitur, quando bono aliquo privatus est, necessario felicitatem eius promouente. Sic sanitas homini *bonum* aliquod esse dicitur, reuera etiam est, cum sit donum Dei; hinc *miserum* eum dicimus, qui caret sanitate. Si *auaro* pecunia deficit, se miserum clamat, quia hanc pro suo bono necessario habet; si *ambiciosus* contemnitur, si omnis via ei præcluditur ad honores adspirandi, se miserrimum iudicat &c. cum tamen hæc omnia sint reuera mala: sed quia sub specie *boni* appetuntur, nec haberi possunt, miserum se esse putat: hinc *anxietas*, *dolor*, *tristitia*. Quidni itaque potiori iure id dicendum de *privatione summi boni*, veri, vnicuique necessarii? Atqui, dicit Epicureus, homo illud non appetit, adeoque in privatione & absentia eius nullos sentit dolores. Verum eo maior est miseria, quod *privationem* illam, unde omnis est *miseria*, ne quidem sentiat, sicuti æger morti vicinus creditur, qui morbi gravitatem seu privationem sanitatis non agnoscit. Ast ubi agnoscere privationem summi boni, illudque appetere incipit, inde mox intus oritur *dolor* & *cordis anxietas*, inde *agnitio propriæ stultitiæ*, ut quod hactenus pro bono habuit. iam detestari incipiat, & inde denique *pœnitentia*. Deinde in his omnibus, quæ desiderat, quæ appetit, tandem deprehendit, se numquam esse felicem aut quietum,

§. IX. Respectu *sui ipsius* est inquietus, inclinationibus diuersissimis & inter se pugnantibus subiectus, nunquam tranquillus; quia a centro quietis *i)* Deo est remotus.

§. X. Dum itaque in se ipso pacem veram & quietem amisit, quid mirum, quod quoque respe-

adeoque licet illis fruatur, adhuc tamen miser manet, cum in eorum fructione acquiescentiam, vltimum omnis veri boni finem, non deprehendat, quin in contrarium videat, hæc eius felicitatem, quam appetit, non promouere.

i) Vna quies vera in *centro*, quod est *Deus*. Qui extra hoc centrum vagatur, extra veræ quietis terminum versatur. Iam homo in se sentit varias concupiscentias, quæ proinde nihil aliud sunt, quam inordinati motus coniuncti cum aliqua inquiete, v. c. dum angitur, cum inquiete desiderat &c. atque ab iisdem rapi voluntatem videt. Eo vero miserior est, quod diuersas plane & sæpe pugnantes in se concupiscentias videat. Vulgatum est assertum: *video meliora proboque, deteriora sequor*. Huc illucue trahitur. Hinc perpetua lucta: hinc conscientia inquieta, cordis summa anxietas. Videtur huc respexisse Arospos apud XENOPH. de *Cyropæd.* lib. 6. p. m. 154. lit. d. aiens, duas esse animas in homine. Nam una si esset, inquit, anima, non & bona simul esset & mala, neque res pariter honestas & turpes amaret, neque simul eadem vellet & nollet facere: sed est manifestum, duas esse animas, & ubi sane penes animam bonam est imperium, honestæ res suscipiuntur, ubi vero penes malam, res illa turpes aggreditur.

k) Ho-

respectu aliorum itidem pacem, amorem & concordiam turbet, rumpat, & alios odio habeat? *k*)

§. XI. Quilibet sanus itaque observat, in hac intima corruptione statuque inordinato nullam esse felicitatem, immo summam infelicitatem. *l*) Et tamen quilibet in se sentit stimulos & desiderium alicuius *felicitatis*, miseriamque fugit.

§. XII.

k) Homines inter se in *corruptione* ipsa conveniunt, sed in eo differunt, quod alii felicitatem quaerant in *delectatione corporis*, alii in *possessione & proprietate rerum*, alii in *imperio* in alios & *honoribus*, & cum hi tres affectus in omnibus hominibus reperiuntur, sed infinitum in modum misceantur, hinc diversissimæ oriuntur singulorum voluntates, ex diversis vero voluntatibus oritur *disiunctio animorum*, *carentia pacis*, *amoris*, & *concordiæ*, hæc enim potissimum in *voluntatum unione* consistit. Idem velle & nolle est optimum pacis vinculum. E contrario nunquam possunt uniri, qui diversa & maxime contraria volunt. Imo dum contraria volunt, inde oriuntur odia, fuga, læsiones, suspiciones, & tandem bella.

l) Quis diceret, agrotum in morbo voluptatem concipere, nec, ut illis carere, & sanitate frui possit, potius appetere? Omnes homines *stulti & sapientes* in eo conveniunt, quod velint esse felices, quia vident infelicitium statum esse miserrimum, quem omnes fugiunt: *sapientes* felicitatem quaerunt in *fruitione summi boni*, *Dei*; *stulti* vero felicitatem in rebus aliis perituris & malis quaerunt. Felicitas vera consistit in *fruitione veri boni summi*, & summa acquiescentia in *fruitione*. Eandem

§. XII. Dum felicitatem quærit, tandem animaduertit, emergendum esse *m*) ex hoc statu, & sic *medio* aliquo opus esse, quo emergere possit.

§. XIII. Medium illud debet esse *norma* quædam, secundum quam inordinatæ voluntatis

etiam stulti cupiunt, quia concupiscentiis ducuntur; hæ autem itidem tendunt ad boni cupiri fruitionem & acquiescentiam, sed in eo aberrant, quod malum pro bono habeant, & sic, captantes & sedulo quærentes felicitatem, infelicitatem sibi ipsi attrahant. *Vivere omnes, ait SENECA de vit. beata c. 1, beate volunt, sed ad peruidendum, quid sit, quod beatam vitam efficiat, caligant.* Quia vero vident in euentu, se in hoc statu non esse felices, sed inquietos, minus securos, laisionibus obnoxios, feliciorem statum sibi necessarium esse concedere debent, quia quamdiu *acquiescentia* destituntur, se infelices sciunt; at vero tamdiu se ea destitutos vident, quamdiu felicitatem quandam in inclinationum suarum operationibus quærunt.

m) Aegrotus, qui gravitatem morbi sentit, qui sanitatem appetit, medicum quærit & medicamenta appetit. Miser homo, qui tot concupiscentiis trahitur, & ita se infelicem sentit, facile comprehendit, se medio aliquo indigere, quo feliciorem vitam possit sibi conciliare; omnis finis enim quærit media, si modo finis appetatur. Sic & homo dum suos affectus & concupiscentias carnis sequitur, & in iis felicitatem quærit, de mediis cogitat, quibus bonum illud, quod in eis quærit, consequi possit. Hic iam totus in eo est, ut secum deliberet, alios consulat, in auxilium aduocet, & ex pluribus propositis mediis vnâ viam eligat.

n) Hoc

tis inclinationes in suum ordinem reducantur, n) quia ordo supponit normam.

§. XIV. NORMA est *praescriptum o) aliquod conueniens, secundum quod actiones ordinandae sunt instituendae.*

§. XV.

n) Hoc inde constat, quia homo, si paulo penitius internos animi motus & inde externas actiones fluentes examinat, cognoscit, se esse miserum, si suas inclinationes sequitur, imo ductu eorundem in infinitas calamitates incidere, & plane inidoneum fieri cum aliis pacificam & tranquillam vitam ducere, ex quo necessario concludit, inclinationes suae voluntatis esse inordinatas & obtortas. *Inordinatum* enim dicitur, quod ordine eo destituitur, ad quem a Deo est creatum. Quod si vero res, quae inter se confusae & inordinatae sunt, in ordinem reduci debent, ante omnia constare debet, in quo ordo ille consistat, v. e. si libri plures absque ullo ordine in museo promiscue & confuse iacent, si milites inter se nullo ordine positi sunt, tunc bibliothecarius, qui libros in certum ordinem redigere, & dux belli, qui aciem instruere vult, de norma quadam debet esse sollicitus, quam sequatur in ordinando.

o) In artificialibus artifices secundum normam praescriptam aliquid faciunt, & omnis denique ars addiscitur ex praescripto norma. Homo propter concupiscentias carnis est summe imperfectus, inordinatus, & omnis felicitatis expers. Quod si iam in ordinem reduendus, norma aliqua opus est, secundum quam potius agat, quam secundum inordinatas concupiscentias, & quia simul appetit felicitatem, quam in tali libertate affectuum se impetrare non posse videt, ad illam normam recipiendam non plane ineptus esse debet.

p) Haec

§. XV. Cum norma sit *præscriptum* aliquod, requirit præscribentem, & quidem talem, pro quo fit præsumtio, quod non tantum, quænam sit optima norma, sciat, sed etiam optime secundum normam, quam præscribere aliis vult, agat: p) exinde enim oritur *fiducia*, q) quod norma sit salutæris.

§. XVI.

p) Hæc rursus fiunt ex antecedentibus. Qui artem scribendi addiscere vult, artis scribendi peritum adhibere debet, h. e. talem, qui non tantum sciat rectam scribendi artem, sed etiam ipse literas optimas pingere possit. Duo enim in quolibet artifice supponuntur: (I) ut sit præsumtio pro eo, quod optimam normam sciat: (II) ut fiduciam alii in eum ponere possint, quod optimam normam habeat. Hæc si deficiat, semper dubii hæremus, verum is, qui de *optima norma* gloriatur, eandem ipse possideat, & sic actionibus suis debet ostendere, normam suam esse bonam.

q) Qui normam alicui præscribit, nec ipse secundum normam agit, emendationem vel conformationem aliquam ad normam in aliis sperare haud potest; neque enim alter credet, hanc normam præcise esse necessariam, quod videat, eam praxi in docente destitui, maxime si norma ipsa repugnat eius inclinationibus. *Doctrina* non tam efficaciter alios ad imitationem trahit, quam optimum *exemplum*. *Doctrina* intellectum replet variis conceptibus, sed non semper ad cor penetrat. At *bonum exemplum* & vita alicuius incorrupta magis cor afficit, sicut mali mores alios quoque corrumpunt. Dacitur enim homo inclinatione quadam ad *imitandum* alios. Aiunt: atqui claudus potest viam alicui monstrare, quam ipse ire nequit. Verumtamen non tantam fiduciam

§. XVI. Si ab *hominibus* vnice norma esset pendenda, dubium semper superesset, a quibus illa esset

ciam in claudi assertionem ponere possumus, ac quidem in illius, qui se ductorem & comitem mihi promittit & offert. Recte XENOPHON lib. 1. *Cyropad.* p. m. 31. ait: *Homines ei, quem arbitrantur de commodis suis prudentius se ipsis dispicere, perquam lubenter parent. Atque hoc ita se habere, cum in aliis multis, tum in agrotantibus animaduertere licet, qui perquam cupide arcessunt id præcepturos, quid fieri oporteat. Itidemque in mari, ubi vectores perquam cupide gubernatoribus obsequuntur. Etiam plerique ab iis, quibus existimant itinera notiora, quam sibi, ne discedant, totis viribus enituntur. Eiusdem farinae sunt, quæ Socrates apud XENOPHONTEM memor. lib. 3. p. 764. habet, aïens: Nosti, quauis in re parere homines maxime illis velle, quos existimant esse præstantissimos, nam in morbo potissimum illi parent, quem medicæ rei putant peritissimum, & in naui, qui nauigant, ei, quem gubernandi putant peritissimum, & in agricultura, quem agri colendi peritum imprimis arbitrantur. Audiamus etiam SENECAM, qui epist. 6. ita: plus tibi viua vox & conuictus quam oratio proderit: in rem præsentem venias oportet. Primum, quia homines amplius oculis quam auribus credimus; secundum, quia longum est iter per præcepta, breue vel efficax per exempla. Zenonem Cleanthes non expressisset, si eum tantummodo audisset. Vitæ eius interfuit, secreta perspexit, obseruauit illum, utrum ex formula sua viueret. Plus Plato ex moribus quam ex verbis Socratis traxit. Metrodororum & Hermadium & Polyænum magnos viros non schola Epicuri, sed contubernium fecit. &c. Conf. PLINIVS SECVNDVS in paneg. c. 45. n. 5. & 6. Inde ortum traxere fabulæ & comediæ.*

2) Plures

esset expetenda, cum vere sapientes pauci, imo quinam pro talibus habendi, sæpe non constet, quia etiam stulti sapientiæ laudem affectant. Ergo ab hominibus solida, secunda & idonea norma r) sperari nequit, quæ hominem ex miseria eripere valeret.

§. XVII. Solus Deus est sapiens, fons omnis salutis, summe bonus. Ergo huius solius est, primario talem, quam quærimus, normam præscribere, & hominum vias dirigere. s)

§. XVIII.

- r) Plures dantur *normæ* agendi. Non assero simpliciter, ab homine normam aliquam præscribi non posse, nam discipulis præscribit normam præceptor, filius pater; sed tamen illi non sunt autores normæ, & omnes normæ ab his præscriptæ sunt desumptæ ex alia norma. Dantur etiam normæ, quæ ad *consilia* spectant, circa negotia in vita communi caute peragenda: has itidem homo præscribere potest, sed de his hic non agitur. Quærimus *normam*, quæ hominem e miseria deducat. Iam omnes homines sunt miserrimi, & rarius quis est sui ipsius medicus. Quilibet homo ambit sapientiam etiam in corrupto suo statu, & ita normam aliquam aliis præscribit suis passionibus valde convenientem. *Ambitiosus* inprimis alios in viam ducere satagit, aliis regulam præscribere studet, quia hoc ambitioni suæ valde conveniens est, & cum externe honeste vivat, alios egregie fallere potest, ut credant ipsum esse sapientem. *Avarus* itidem normam aliquam aliis præscribere solet, sed suis passionibus itidem convenientem. Hinc inprimis, quæ ad oeconomiam, quæ ad acquirendum & boni patrisfamil. officium spectant, aliis inculcat, sed ita regulæ hæc magis stultitiam promouent, quam augment.
- s) Id ipsum ostendunt passim hi, qui dum suas normas, quas

§. XVIII. Imo etiam eandem præscripsit, vel cordibus hominum *t*) eandem implantans, vel verbo suo manifestans.

§. XIX. Quamvis vero voluntas Dei ita hominibus sit manifestata, tamen ob corruptionem cordis lumen intellectus sæpe corrumpitur, vt *manuductione u*) ad illam normam indigeat,

quas aliis inculcant, esse *salutares* ostendere conantur, prouocant ad scripturæ sacræ consensum. Ergo primario rectitudinem normæ suæ quærunt in *Dei voluntate*. Et qui ius Nat. tradunt, voluntatem Dei pro principio *essendi* supponunt.

2) Veritatem huius asserti ostendunt (I.) *effectus* in corde, dum homines male agentes cruciantur moribus conscientie, qui iudicium præbent, se male egisse. (II.) *finis*, ad quem homo creatus est, quia facultates animæ imprimis hominibus sunt datæ, vt ad Deum dirigantur. Diriguntur ad Deum, si in eius *voluntate* acquiescamus; voluntas autem Dei debet præsupponi *cognita*, alioquin nemo posset facultates suas ad Deum dirigere. Dum itaque facultates ad Deum sunt dirigendæ, simul quædam *cognitio voluntatis diuinæ* debet in iis deprehendi; *voluntas autem Dei* est ipsa *norma*. Denique (III.) idem docet *sensus communis*, dum statim homo assensum veritati propositæ præbet, de qua alias semper dubitaret, si illam in se non haberet. Quæ *extra hominem* sunt, de eis non aliter certus redditur, quam per receptionem sensuum; quæ si deficiat, tamen credit probabiliter, id quod refertur, hoc ita esse. Quæ autem *in homine* sunt, de eorum existentia certus est per *internam perceptionem*; nam certo scit se cogitare, desiderare, & sic in se certus est, adesse normam aliquam *in se*, secundum quam agere debet.

u) Experientia testatur, *sine manuductione hominem ob-*
bru-

brutescere. Infantes, quo magis crescunt, eo magis instinctum suarum passionum sequuntur, & eo magis etiam luminis in intellectu usum verum amittunt. Affectus & pravae inclinationes totum hominem occupant, ut hæc cognitio voluntatis diuinæ sensim moriatur. Quodsi hominem nulla manu ductione educatum nobis proponamus, fere a bestiis parum differet, quia tam imbecille est lumen rationis, ut facile superari possit a naturali instinctu. Latitant veritates naturales intra homines, sed quasi scintillula quædam cineribus obruta, quæ si in flammam excitari debeat, externo adiumento opus est, quo cineres dispergantur & scintillula vires capiat. Hinc manu ductionis necessitas adest. Optime PLATO in Criton. p. 35. qui in gymnasiis se exercet, eaque in re operam collocat, verum cuiuslibet hominis laudi & vituperationi & opinioni attendit, an illius tantum, qui medicus sit & gymnasii magister? Huius solius. Annon timere decet vituperationem & optare laudem illius unius potius, quam multorum? Procul dubio. Hac itaque ratione ille agere seque exercere debet, atque etiam edere & bibere, qui illi unico videatur, qui præsideat intelligatque potius, quam ut videtur vulgo. Recte dicis. Nonne & de aliis, ne omnia percurramus, eadem ratio est? de iustis iniustisque, de turpibus & honestis, bonisque & malis? Verum multorum opinionem sequi debemus, an unius potius, qui intelligat, quem decet & vereri & timere magis quam cunctos alios? Unius istius procul dubio. Neque obitat, quod pauci dentur sapientes, imo quod cognosci vix possit, quis sit sapiens. Nam hæc obiectio id quidem operatur, quod pauci sint idonei ad præscribendam aliis normam, cuius ipsi auctores sint; sed facilius alii admitti possunt ad manu ductionem quandam præbendam, præsertim si longa experientia sint conspicui, & suis externis actionibus normæ præscribendæ usum & praxin ostendunt.

x) Cum

digeat, quæ sit vel ab aliis hominibus, sapientiam colentibus, vel etiam facta est a Deo per pleniorē *revelationem*. x) Vnde præcepta viuendi in sacris literis egregie nobis manifestata sunt.

§. XX.

x) Cum *hominum manu ductio* fallere possit ex rationibus sæpe dictis, a Deo accessit securior & falli nescia manu ductio, scilicet *verbum Dei reuelatum*, quod idem a Deo datum est, vt scintillula cognitionis, quæ in homine adhuc superest, plenius refocilletur, & lumini intellectus obscurato succurratur. Equidem *reuelatum verbum* sequestrandum esse a cognitione illa, quæ sit per lumen naturæ, vulgo asseritur; id tamen non impedit, 1) quo minus possit eo, quo dictum est, modo, eius mentio fieri, vt hic factum est. 2) quatenus S. Scriptura regulas & normas viuendi quoque continet, *ex lumine rationis prouenientes*, sine dubio tutius ad eam prouocatur, quam ad SENECAM, PLAVTVM, vel VIRGILIUM. Vti enim omnes in iure Naturæ voluntatem Dei agnoscimus, certe non rectius voluntas hæc sæpe habetur, quam si pleniorē reuelationem consulimus. Neque amittit ius Naturæ suam rationem & naturam, quod repetitum & plenius explicatum sit in verbo diuino, sicuti manet ius naturæ in suo statu, si vel maxime hæc disciplina in artem reducatur & methodo conuenienti a doctoribus exhibeatur, vel vestigia eiusdem occurrant in CICERONE, SENECA aliisque. Præterea hic loquor in genere de *norma quacunque*, non in specie de *iure naturæ*. Interim hunc abusum omnino euitandum esse, merito iudico, ne omnia dicta Scripturæ S. ad regulas iuris naturæ referamus, quo ipso ingens confusio *Theologiæ moralis & iuris naturæ* oritur, quod bene obseruauit PVFENDORFF in *præf. tr. de offic. hom. & civ.* quamuis non semper limites accurate obseruauerit. Latitant enim non vnius generis præcepta in S. Scriptura,

Boehmeri I. P. viii. B quæ

§. XX. Ista itaque *manuductio* non præscribit normam, sed iam a Deo cordibus inscriptam excitat, ut homo statim ei assensum præbeat y), si modo in se ipse attentus sit. z)

§. XXI. Cum norma sit *voluntas Dei*, fontis omnis boni & salutis, hominique concreata, vel in sacris plenius reuelata, non potuit non in homine producere *obligationem a)*, ut ad illam suas conformaretur actiones.

§. XXII.

quæ sedulo iudicio sunt separanda. Non evitavit hanc confusionem ipse HOBBSIVS, qui fere vnus inter omnes iuris naturæ interpretes loca scripturæ sacre adduxit, & dogmata sua exinde firmare voluit. Verum si vllibi Sophistam egit, certe in allegandis scripturæ S. dictis hoc præstitit, uti cuius legenti apparebit, quod etiam suo loco annotabo.

- y) Hoc rursus fluit ex antecedentibus. Si homo in se non haberet talem normam, nunquam certus esse posset de eius veritate. Vnde *scit*, hoc verum esse, quod ius naturæ præcipit, non simpliciter *credit*.
- z) Homo attentus ad rem dicitur, tum qui & *intellectus aciem* & *voluntatis desiderium* ad rem aliquam dirigit; v. c. avarus omnes nervos ingenii ad diuitias flectit. Sic itaque hic requiritur 1) *sedula inquisitio*: 2) *sedulum desiderium cognitionis sui ipsius*. Inde oritur *meditatio*, hæc vero est examen eorum, quæ proponuntur. Atque inde est *cognitio naturalis*, das natürliche Erkenntniß, opposita reuelatæ.
- a) Frustra in homine asseretur aliqua norma, nisi eidem attribuenda esset quædam *vis seu obligatio*. Quod si enim in hominis *libertate* foret, vtrum inordinatos suos affectus, an normam præscriptam sequi vellet, ho-

mo

§. XXII. Qualis est *norma*, talis etiam *obligatio*, vel *interna* tantum, vel etiam *externa*. Normæ autem ratio inprimis debet dirigi ad *statum normandi*, & diiudicari ex consideratione & cognitione eius, qui normam præscribit.

§. XXIII. *Status normandi*, seu hominis, diiudicandus ex eiusdem actionibus. Hæ autem sunt

mo non raro magis suos affectus sequeretur, cum a bono semper naturaliter abhorreat. Dum ergo sponte se non conformat ad normam, quædam *coactio voluntatis* accedere debet, quæ reuera est *coactio*, dum vel inuitus, vel reluctantibus cordis inclinationibus carnis desiderium suppressere debet. Consistit vero illa *voluntatis coactio* in *metus iniectione* ab eo profecta, qui normam præscripsit; & quia duplici modo malum alicui proponi, & sic metus iniici potest: hinc quoque obligatio hæc est vel *interna* vel *externa*. Hæc consistit in *coactione* aliqua *externa*, proficiscente ab eo, qui ius cogendi & metum externi mali iniiciendi habet, ex qua externorum malorum propositione fit, ut homines abstineant a re maxime cupita, quia illa externa mala passionibus suis valde inimica deprehendunt. Illa vero consistit in mere *interna voluntatis coactione*, ubi tum ex *a) conscientia* mali necessarii nobis imminentis, tum etiam *β) ex recordatione*, quod a vero scopo omnis felicitatis & quietis ita auersi simus, voluntas quandam vim patitur, per quam se retrahi sentit ab illo, quod caro appetit. Hæc sine dubio est nobilior priori, quia fundamentum habet nobilius, & merito fundamentum esse debebat externæ obligationis. Interim obseruandum, posse etiam voluntatem aliunde cogi, scilicet, ut vna passio resistat alteri.

B 2

Vnde

sunt potissimum duplicis generis: *b)* vel in *rela-
tione*

Vnde sedulo cauendum, ne omnem voluntatis coactionem internam pro *obligatione interna* capiamus, sed magis ad *principium*, vnde coactio procedat, respiciamus. Plures seipso decipiunt, putantes, se ductu conscientiae suae hoc vel illud facere debere, atque ita interne obligatos esse, cum tamen principium voluntatem inclinans vel cogens sit *ambitio* vel *utilitatis propriae respectus*. Sic ambitiosus, qui simul stimulos carnis in se sentit, reprimit eosdem, dum ambitio prædominans cogit voluntatem ex recordatione mali, quod ex voluptate sibi imminere videt, quod tamen ambitioni eius aduersum est. Idem sentiet in se *auarus*, qui quidem simul aliquo desiderio *honoris* ducitur, sed si periculum fortunarum inde imminere videat, hæc cogitatio retrahit auarum, ne honores ambiat. Sic itaque affectus mirifice cogunt voluntatem, & prædominans in homine aliis resistit, seu cogit voluntatem, ne illuc flectat. Proinde non ex *sola recordatione mali imminentis* obligatio interna deducenda, alioquin I.) alia esset obligatio interna in hoc, alia in illo, imo cum homines specie inter se differant, & varias affectuum mixturas habeant, quod in vno esset obligatio seu *interna voluntatis coactio*, id in alio non esset obligatio, qui longe diuersas in se pugnas sentit. II.) Cum omnes in eo conueniant, quod affectus hi tres sint vitiosi & omnis mali fons & origo, fundamentum obligandi esset quærendum in fonte omnis mali, cum tamen obligatio interna reducere hominem debeat a malo. III.) Passio prædominans in homine normam agendi vnice præscriberet, quia hæc cogit voluntatem. Nunc vero aliam normam obligantem quærimus, quæ hanc quoque cogat, & hominis voluntatem interne abducat ab iis, quæ a passione prædominante eidem imperantur.

b) Potest homo considerari vel quoad se, vel quoad
alios

tionem ad alios, cum quibus in societate humana viuit, vel *in relatione ad se ipsum*. Ibi norma ex fine eiusdem & indole societatis humanæ, qua homines inter se naturaliter sunt conglutinati, intenditur, vt *tranquille & pacifice* cum aliis hominibus viuatur; c) *hic* vero, vt inordinata volun-

alios, quibuscum agit. Ibi non habetur respectus ad alios homines, sed tantum ad ipsum agentem, quatenus suis actionibus internum malum auget, vel corrigere intendit. Proinde norma requirit, vt in se descendat, & intrinsecos suos motus, vnde omnis infelicitatis & inordinationis fomes, ad normam præscriptam dirigere intendat. Et sic hæc norma vnice *pacem internam* promouet & operatur, *Prouerb. III, 1. 2. 17.* hæc verum bonum infillat & docet: hæc veram iustitiam animis hominum insinuat, *Prou. VIII, 18.* & quid vere iustum sit, diiudicat, *ibid. vers. 20.* imo sapienter & tranquille imperantes imperare docet, *ibid. vers. 15. 16.* suggeritque vera & sana consilia, *ibid. vers. 14.* Non tamen eo ipso necessarium est, vt homo consortium aliorum hominum fugiat; nam & in consortio aliorum hominum id quilibet præstare potest. Illud vnice intendo, quod ita norma tantum & primario corrigere intendat actiones internas, quæ sese non exferunt quoad alios, vel saltem hoc respectu non considerantur; possum enim etiam illas actiones, quas cum aliis gero, considerare vel intuitu *mei* vel *alterius*, vt nec illum lædam, nec quietem animi turbem passionibusque indulgeam, & ita duplici modo quoque de illis iudicandum est.

- e) Si *relatiue* vel *quoad alios* homo consideratur, in examen veniunt actiones, quas cum aliis exercet *in societate humana*, in qua cum aliis positus est a creatore, & quamuis hæc fluant ex internis animi motibus,

juntas in ordinem reducatur, affectus supprimantur, atque adeo homo interne emendetur.

§. XXIV.

adeoque norma illos dirigens hic inprimis applicanda, (cum si *interni motus* in ordinem reducti, *externæ actiones* nulla amplius norma peculiari indigeant) cum tamen difficulter & nimis sero sæpe, aliquando plane nunquam, interni affectus in homine domentur, totius vero generis humani interfit, (cum id aliter conservari non possit) ut saltem per *pacem externam* vinculum illud humani generis sanctum illibatumque maneat, desideratur quoque peculiaris norma quædam externis hisce actionibus conveniens, seu eos etiam dirigens, qui internos animi motus in se domare vel nolunt vel negligunt, quæ ex ipsa *natura societatis humanæ* fluit. Sicuti itaque feris bestiis, qui ad mansuetudinem non possunt deduci, vincula iniicimus, ne damnum dare possint, licet inde non fiant mansuetæ; sicut furiosos vinculis detinemus, ne nocere possint, licet inde non fiant sanæ mentis: sic quoque eodem modo comparatum est cum homine. Reuera homo a fera bestia parum vel nihil differt, si in naturali suo statu consideratur, quin quod aliquando feram bestiam vincat, uti id experientia in bellis aliisque calamitatibus publicis ostendit. Proinde quidem optimum factum esset, si ad mansuetudinem reduci posset, quia sic quilibet ab altero satis esset tutus, neque amplius metuumdum esset ullum malum. Sed quoniam hoc rarius fieri potest, (quia pauci sunt boni) aliud frenum vel vinculum ei iniiciendum fuit, ne maius malum inde oriatur, sed, quantum fieri potest, externe in ordinem reducatur, ut saltem *vinculum humani generis* conservetur. Et inde necessitas normæ alicuius peculiaris dependet, quæ hominem quasi refrenat, ut absteineat a malo alteri inferendo, & quiete cum altero vivat, sicuti

§. XXIV. Actionibus hominum, quæ relationem *ad agentem* habent, & quarum emendatio primario ex *interna inclinationum mutatione* dependet, norma talis præscripta est, quæ magis producit *obligationem internam d)*, quam externam.

§. XXV.

sicuti frenum injectum feræ bestię impedit, ne mordere aliisque nocere possit. Differunt itaque hæ duæ normæ in eo, quod prior hominem *interne* tranquillum reddat, posterior vero *externam* potissimum *tranquillitatem* intendat: quod posterior oriatur ex indole societatis humanæ, quam inter homines natura constituit, prior hominem respiciat etiam non constitutum in quadam societate: posterior primario intendat *pacem externam*, prior *internam*, adeoque posterior hominem non faciat *bonum*, sed saltem *sociabilem*, nec tam perfecta sit quam prior, quia nobilior est felicitas interna quam externa.

d) Hoc iam fuit ex natura harum actionum. Cum enim magis *internæ* sint, & consistant in inordinatis animi motibus coercendis, externam aliquam coactionem non recipiunt, sed *interna* tantum sunt normandæ. Deinde cum finis huius normæ sit, hominem interne tranquillum facere, coactio externa hic est impertinens, quæ magis *hypocritas* quam *pios* facit. Hinc manu-ductio quoque hominis ita debet esse comparata, ut is, qui alterum manuducit, non *imperio* & *pœnarum metu*, sed consulendo, suadendo, hortando, rogando, instandoque alterum in viam salutis ducere satagat, quæ manuductionis ratio externe non cogit, sed potissimum ad animum alterius penetrare, eumque ita flectere conatur. Atque hoc officium est *doctorum*, *patrum* & quorumlibet *Christianorum*, qua talium. Denique cum manuductio externa tantum viam ostendat, non

§. XXV. Actiones, quæ in *relatione ad alios homines* considerantur, possunt ad duo genera referri: quædam necessario conseruant & turbant pacem inter omnes homines; e) quædam vero non turbant necessario, quamuis si fiant, magis pacem promoueant, & amorem, vinculum omnis pacis, inter homines stabiliant. f)

§. XXVI.

autem vires ad eundum prabeat, inde fluit, manu ductio- nem hanc non sufficere ad hominis mentem a malo auertendam, sed vires illud, quod inculcatur, faciendi aliunde esse desumendas & petendas, exemplo parentum, qui infantes quidem ducant manu, ut pedes in ordinem reducere addiscant, vires autem seu virtutem eundi ipsis largiri nequeunt, adeoque frustra manu ducitur infans, in quo vires eundi quasi penitus sunt emortuæ.

e) Sic pacta & fœdera seruare, seruat necessario pacem: item ius suum nemini detrahare, soluere quod quis debet, imperanti obedire, & similia. Sed contraria necessario turbant pacem. Et cum contrariorum contraria sit ratio, facile ex iis, quæ necessario turbant pacem, iudicari potest, quænam eandem conseruent. Si enim fœdera frangere, alterum lædere, suum cuique denegare, alterum contemnere, occidere, adulteria committere, pacem & tranquillitatem inter homines tollunt & turbant: merito illud pacem conseruare dicendum est, quo seruatur fœdus, alterius honor comiter conseruatur, alter non læditur &c. Quod si enim ponas, hæc omnia esse licita, habebis bellum omnium contra omnes, & sic miseria hominis erit maior quam ferarum bestiarum.

f) Huc refero *officia humanitatis* & quæ ex *regulis decori* veniunt. Quod si enim vel maxime alteri denego *officia humanitatis*, adhuc tamen tranquillitas inter homines superesse potest, v. c. si commodatum petenti repul-

§. XXVI. Illæ magis *externam* coactionem & recipiunt & requirunt, cum *absolute* ad vinculum generis humani conseruandum vel fieri vel omitti debeant; g) hæ vero ordinarie interna obli-

repulsam do, si nolit diues egenti pecuniam mutuam dare, vel mandatum suscipere, quod commode exequi potest, vel transitum per agrum suum concedere &c. nihilominus enim pacifice cum altero viuere possum, licet hæc officia humanitatis ipsi denegauerim. Interim hoc certum est, hæc officia, cum ex amore, omnis pacis & tranquillitatis vero fonte, fluant, insigniter pacem publicam promouere, quin quod eo ipso, dum quis alteri inferuire studet, alios ad similia officia & mutua auxilia alliciat, quæ alias frustra ab aliis expectat, ubi hæc aliis denegauerit.

- g) Constat hominem esse intime malum, & valde procliuem ad alterum lædendum, & quæcunque in alterum committenda, vt non inepte dixerit BOCCALINI, pro dictorio: *homo homini diabolus*, substituendum esse: *homo homini homo*, quod ita appellatio *hominis* magis rem exprimere videatur, quo etiam SENECA respexit I. de benef. c. 10. aiens: *Homo est omnium animalium pessimum ac terribissimum, quo nihil peius & atrocius; & CICERO II. de offic. Nulla tam detestabilis pestis est: quæ non homini ab homine nascatur;* & SENECA epist. 103. *Ab homine homini quotidianum periculum.* Deinde constat, paucos internam normam sequi, quia paucissimi boni, plerique omnes extreme mali; & tamen eo miserior homo est, quo magis prauis suis affectibus indulget erga alios, hinc necessario per externam viam quandam abducendus est ab hoc malo, vt alter ab altero securus esse possit. Quod itaque necessarium ad tranquillitatem inter homines medium est, & tamen sine coactione violenta obtineri nequit, ibi adesse debet obligatio externa; subsumtio ex hæcenus dictis fluit.

obligatione reguntur *b)*), si abstrahas a civili vinculo superaddito.

§. XXVII. Dictum præterea, *conditionem* eius, qui normam præscribit, esse considerandam. *i)*
 Prout

Accedit, quod Deus homines in quadam vniuersali societate hoc in mundo conglutinauerit, quæ societas absque *obligatione* mutua esse nequit, quæ si tantum esset *interna*, finis huius societatis obtineri non posset, sed potius maneret semper inter homines status belli, quo non possent non ruere ad interitum, quia pauciores secundum obligationem internam viuunt.

1) Neque enim per se harum omissio pacem inter homines lædit, adeoque non necessaria hic fuit *obligatio externa*. Præterea cum magis sint effectus amoris, amor autem affectus animi internus, magis suadenda & precibus obtinenda sunt, quam imperanda vique extorquenda. Concludo itaque, hic non præcise necessariam esse coactionem externam, nec primario pertinere ad hanc *de lege naturali* doctrinam, sed potius ad *decori*, cuius principia *legis propriæ dictæ* vim non habent, quamuis earum natura non prorsus obstat, vt non possint recipere coactionem externam ex lege civili, in quo adhuc differunt ab *internis mentis operationibus*, quæ nullo modo legis coactioni subiici possunt.

2) Dictum est hætenus, quasdam actiones plane nullo modo recipere coactionem externam, quasdam quidem recipere posse, sed tamen ex lege naturali de illa non constare, quasdam vero necessario coactione externa inculcari & constare debere. Sed vero hoc non sufficit ad producendam obligationem externam, nisi etiam præterea cognitam habeamus personam eius, qui normam præscribit, cum ex conditione eiusdem inprimis
 ratio

Prout enim hic, vel *par*, vel *inferior*, vel *superior*, eatenus obligatio quoque variat. *k)*

§. XXVIII. Deus summe *superior* est, ens summum, præterea tamen amor summus; hinc imperium eius in homines pios mere paternum est, non herile; adeoque cum omnis bonæ normæ autor sit, potissimum *interne*, *l)* sed & suo modo

ratio obligationis quoque dependeat, & non pauci existiment, præcepta iuris naturalis mere internam habere efficaciam, nisi in statu civili ab imperio superioris externa vis eis accedat.

k) Sic itaque, quando *par* vel *inferior* præscribit alteri normam, magis *dogma* aut *consilium* est, & intrinsecam tantum habet vim obligandi, quia *par* aut *inferior* destituitur vi coactiva, scil. *directo*; nam per indirectum etiam *par* parem cogere potest, præsertim in statu naturali, licet ei non imperet; v. c. resistendo eidem, capiendo, eundem detinendo, violenter, ei auferendo, quod denegat. Superior vel habet imperium *paternum*, vel *civile*, vel *herile*. Uterque cogere potest, sed diverso modo. Ille omnia, quæ agit, ex affectu paterno seu amore agit, ut pro sit filio, & licet eundem cogat, puniatque, hoc tamen ægre facit: qui vero *herile imperium* exercet, metum ex imperio incutere intendit, non eius primario, quem cogit, utilitatem respiciens, sed suam; hinc oritur *metus servilis* in hoc casu, sicut in illo casu *metus filialis*. Denique qui *civile imperium* exercet, ut iustus iudex ad totius reipublicæ salutem vi coactiva utitur, non ut malis noceat, sed ut universitati pro sit.

l) Si imperium Dei ut *paternum* concipimus, (id quod bonitati eius convenit) metus quoque hominum debet esse *filialis*; hic vero ex amore descendit, & dum homo

modo *externe* obligat, quatenus erga malos vt *iustus iudex* agit, *m*) & eo iudicio agendum esse iussit.

§. XXIX. Hæc itaque norma, quæ in hominum cordibus scripta est, quæque obligat ad pacem & tranquillitatem, intuitu aliorum seruandam, dicitur *lex naturæ*, *n*) quatenus norma hæc

homo conscius est, quod amorem diuinum lædat, si contra normam agat, hæc recordatio, vt supra dictum, magis operatur *obligationem internam*, facitque, vt sponte sequatur voluntatem Dei, atque hic coactione externa per modum imperii non indigere credendus est.

m) Hoc ita intelligendum volo, (I.) quod non repugnet rationi, Deum posse etiam iudicium iustum exercere erga eos, qui immorigeri sunt, & secundum normam eius vivere nolunt. Quemadmodum enim piis est optimum & benignissimus pater, ita quoque erga impios vt *iustus iudex* concepi debet; neque enim impii solo consilio, vel paternis monitis reguntur, nisi arctius vinculum accefferit. (II.) Licet Deus non semper *immediate* externe cogat homines, *mediate* tamen id præstat, dum hanc normam cordibus hominum inscripsit, quæ cum non possit obtineri sine *externa coactione*, & hanc hominibus eatenus indulgisse videtur, quatenus ad pacis communis conseruationem facit. Inutilis enim & inanis esset norma, si homo hominem quadatenus cogere non posset, v. c. resistere aggressori, sibi quomodocunque consulere, ne ab altero opprimatur &c. Congruit enim societati humanæ, providere & præcauere, ne vilius ius in illa lædatur. Huc quoque facit natura actio- num, pacem necessario turbantium, quæ necessariam requirunt coactionem externam. Et licet DEVS non cogat externe per se, per alios tamen sæpe coercere potest immorigeros & fœdifragos, vti experientia docet.

n) Inde iam origo *legis naturalis*, & differentia huius a præ-

hæc illa præcipit & vetat, quæ non *interne* tantum obligant, sed præterea etiam *externam* obligationem necessario requirunt, & sic satis differt ab illa norma, quæ *vnice* interne obligat, quæque ad aliam disciplinam spectat o).

§. XXX.

præceptis *Theologiae moralis*, quæ si confunduntur, nullo modo iudicium verum de actionibus ferri potest. Intuitu Dei, uti antea dictum, fere eadem vtriusque videtur esse ratio, quod vtraque norma sit ex voluntate Dei, & magis interne obliget. Sed cum hic potissimum actiones hominum in relatione ad alios homines consideremus, & præterea in iis agendis vel fugiendis homo se obligatum aliis esse agnoscat, non potuit sufficere interna obligatio, nisi etiam accederet ius cogendi, ut homo alterum cogere externe posset, ad illud faciendum, quod norma hisce actionibus præscripta præcipit & vetat. Hoc intuitu, cum inter homines effectum *legis proprie dictæ* fortiarur, norma hæc a natura homini conata dicitur *lex naturæ*.

- o) Patet hinc, (I.) ius naturæ non ulterius progredi, quam ad externam felicitatem & pacem inter homines; non quod ita plene voluntati Dei satisfiat, sed quod ad minimum, si normam alteram, interne principaliter obligantem, sequi nolit, hanc necessario sequi debeat, ne bellum omnium in omnia sequatur, quod lex naturæ præcauet. (II.) Legem naturæ non reddere homines intime bonos, sed tantum externe *tranquillos*, adeoque præter hanc aliam correctionem affectuum necessariam esse. Deinde (III.) ex hoc quoque sensus diæterni conspicuus redditur, quod *iusto non sit lex posita, sed impiis*; nam iustus non indiget hac norma, cum omnia sponte absque vlla coactione agat. *Prouerb. XXI, 15.* Quod apud *LVCIANVM* Cynicus Demonax cognouit, vbi

§. XXX. Vtraque norma intendit, vt homo e miseria ad felicitatem reducat^{ur} p); *virtutis* quidem, vt *internam* in se *pacem* stabiliat, quod fit per affectuum suppressionem; *legis* vero, vt societatem humani generis, cuius se membrum a creatore constitutum esse nouit, colat, & ita paci externæ cum aliis hominibus

vbi ita: οἱ ἀγαθοὶ νόμον ἔδιδοντες ποιοῦντες ἐκείνους διὰ τὸν λόγον. ἢ οὖν ἀκούοντες διὰ τὸν νόμον. i. e. boni legum haud indigent, facientes vtro secundum rationem, quæ nunc inuiri metu legis facimus. Breuiter: caret lege, sed non alia norma, qua internos animi motus in ordinem per Dei gratiam & vires reducere studet.

p) Id fuit ex hæcenus dictis & statu naturali hominum, qui turbidus, inquietus, & quasi status belli est. Hic status vero miserimus, imo toti humano generi noxius, ergo felicitatis status sine dubio in pace interna & externa consistere debet. Prioris normæ, internæ scilicet, effectus plenius describuntur Prou. III, v. 2. 3. Sic itaque habes principium *essendi*, scilicet voluntatem Dei: habes *cognoscendi*, culturam pacis & tranquillitatis cum aliis hominibus, quam siue *amicitiam* siue *beneuolentiam* siue *socialitatem* dixeris, siue regula Saluatoris illam circumseribas: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, perinde esse arbitror. Nam & hoc ipsum principium idem quod lex de colenda cum aliis pace intendit, quia tunc demum cum aliis tranquille viuas, si alteri non feceris, quod tibi non vis fieri. Habes denique rationem seu demonstrationem huius principii, quia ob hunc finem norma est introducta, quod sine hac vinculum inter homines subsistere nequeat, imo quod fluat necessario ex statu humani generis. Neque sententiam tauto, si dixeris, ex hoc principio officia erga Deum & semet

bus studeat, viterque contraria q). Vtrumque vero ideo intendit, quia summa hominis miseria in *statu contrario* consistit.

§. XXXI. Vtramque normam inculcat optime Saluator his verbis: *Diliges Deum tuum ex toto corde tuo, & ex omnibus viribus tuis, & proximum sicut te ipsum. r)*

§. XXXII.

semet ipsum cognosci non posse, cum tantum exhibeat officia erga alium hominem, seu proximum; nam id adhuc est in quaestione, an ad *legem naturæ strictè dictam* hæc duo capita pertineant? quod ex hætenus dictis negandum erit. Officia erga semetipsum & Deum ex norma virtutis regulanda.

q) Non itaque confundendæ sunt diuersæ denominationes, quæ secundum hætenus dicta actionibus adscribuntur. Alio respectu dicuntur *iustæ*, quatenus non violant ius alterius, aut leges societatis humanæ: alio *bonæ* vel *mæ*, quatenus internam emendationem vel promouent, vel negligunt: alio denique *decoræ* vel *indecoræ*, quatenus per officia humanitatis alteri prodesse vel non prodesse intendimus. Hoc ipso fit, vt sæpe actio sit non *iniusta*, quæ alio respectu possit esse *mala*, vel saltem *indecora*.

r) Interrogabat Legis peritus quidam *CHRISTVM Matth. XXII, 36.* qualis esset *lex summa & fundamentalis*, ex qua reliquæ omnes suam deducerent substantiam? Erat quippe inter Iudæos hæc de re contentio. Saluator absque vllis ambagibus duas has regulas eidem tradit. Prior tendit ad *internam quietem & emendationem sui ipsius*, quia tendit ad pacem cum Deo optimo salutis & boni fonte conciliandam. Alterum præceptum *proximum* respicit, quem quis diligere debet sicut se ipsum, quo ipso in pace & optima tranquillitate cum eodem

dem vivit, leges naturæ strictè dictas & quæ ad officia humanitatis spectant, colit, quæ si coniunctim observantur, tunc demum homo ad scopum suum, ad quem creatus est, reuertitur & sibi ipsi constat. Illustratur hoc porro egregie PAVLI dicto *Gal. V, 14. omnes leges hoc vno verbo implentur: Ama proximum sicut te ipsum. Leuit. XIX, 18.* Plenies hoc illustratur *Rom. XIII, 9. & Iacob. II, 8.* hoc præceptum dicitur *regium* i. e. *primarium & fundamentale*; quid vero est *amare se ipsum* aliud, quam quærere securitatem & quietem sui ipsius? ergo quoque aliis hæc præstanda erit. Sicut enim quilibet sibi ipsi carus, ita & alterum sibi æque carum habere debet, vid. Dn. HERTIVS *de sociat. sect. 2. §. 10.* Hoc etiam agnoscit HUGO du ROY *de eo quod iustum est, tit. 3. §. 5.* frustra renitente BOECLERO *in præfat. ad Grot. de iur. B. & P. p. 8.* nam si eius sententia quidquam valeret, plane non quærendum esset fundamentum aliquod generale. Sic itaque hoc fundamentum est *clarum, adequatum & proprium.* Videntur ipsi Ethnici Icti haud alieni fuisse ab hoc fundamento fere universali, cum in *L. 3. de I. & I.* illud pro fundamento subiicitur, *naturam inter nos constituisse cognationem quandam, & huius consequens esse, hominem homini insulari nefas esse.* Quid autem est ista cognatio aliud, quam *vinculum illud commune inter omnes homines*, quo colligati sunt a Deo ad pacem colendam; nam *vinculi & cognationis huius natura est, ut adsit inter omnes unio quædam, scilicet voluntatum, & sic amor recte dicitur a PAVLO vinculum pacis.* Camillus apud LIVIUM *lib. 5. c. 27.* societatem hoc vinculum nominare non veretur, *aiens: nobis cum Faliscis quæ pacto fit humano societas non est; quam ingeneravit natura, utrisque est eritque.* Stoici inprimis, qualis etiam fuit FLORENTINVS Ictus, hanc *cognationem* vrsere, quæ hypothesi, licet ex falso quodam videatur ab ipsis esse deducta fundamento, observante BVDDEO *diff. 1. de error. Stoic. §. 2. seqq.* ipsa tamen per se est
verif.

§. XXXII. Hæc tamen adhuc inter vtramque videtur intercedere differentia, quod norma *virtutis*, vt ita loquar, magis *singulos* respiciat, doceatque, quomodo quisque semet ipsum corrigere debeat; *legis* vero, *totum genus humanum* inter se consideratum, & vinculo pacis coniunctum, dirigat.

§. XXXIII. Quocirca vt *leges pacis* communiter ab omnibus feruentur, omnium interest; vt
vero

verissima M. AVRELIVS ANTON. l. 3. de reb. suis §. 4. id confirmat, inquit: *Meminit cognatum rationale esse omne & naturæ rationem ab vnoquoque exigere, vt hominum quorumvis curam habeat.* Idem passim huc prouocat. Sic lib. 3. §. 11. asserit, orbem esse instar ciuitatis, in qua homines tanquam ciues inter se sunt coniuncti, docens, *homines agere ciues ciuitatis supremæ istius, cuius reliquæ ciuitates istæ quasi familia existant.* Porro lib. 4. §. 3. idem repetit aiens: *mundum ciuitatis instar obtinere;* & §. 23. *Ciuitas & patria mihi, vt homini, mundus,* & lib. 12. §. 36. *in hac ciuitate versatus es homo &c.* Cum hoc coniungendus est SENECA, qui epist. 7. neruose ait: *Omne hoc, quod vides, quo diuina & humana conclusa sunt, membra sumus corporis magni: natura nos cognatos edidit, cum ex iisdem & in eadem gigneret.* Hæc amorem nobis indidit mutuum & sociabiles fecit: illa æquum iustumque composuit, ex illius constitutione miserius est nocere, quam lædi; ex illius imperio paratæ sunt ad iuuandum manus. Agnouisse hoc quoque Platonicos, testis est CICERO lib. 1. Academ. quæst. p. m. 9. lit. a. *hominem esse censentes, quasi partem quandam ciuitatis & vniuersi generis humani, eumque esse coniunctum cum hominibus humana quadam societate.* IDEM lib. 1. de offic. asserit, quod latissime pateat ea ratio, qua societas hominum inter ipsos &

Belmeri I. P. vniu. C vite

vero quis *normam virtutis* intra se sequatur, potius ad *singulorum* curam respectu sui ipsius spectat, neque alius, quod sua interfit, hic allegare potest, s) nisi alius concurrat respectus.

§. XXXIV. Quatenus itaque omnium interest, ut *leges pacis* communiter inter homines feruentur, & quatenus inde singuli aliis hominibus *obligantur* ad pacem seruandam: eatenus quoque singu-

vita quasi communitas continetur, quod declarat lib. 3. de offic. dum demonstrare vult conclusiones hasce, nihil esse alteri detrahendum, aut alterius incommodo suum augendum. Nam principio, ait, tollit conuietum humanum & societatem, si enim sic erimus affecti, ut propter suum quisque emolumentum spoliaret aut violaret alterum, disrumpi necesse est eam, quae maxime est secundum naturam humani generis, societatem. Idem ex sua sententia ita loquitur de fin. bon. & mal. lib. 5. p. m. 157. lit. q. in omni honesto, inquit, nihil est tam illustre, nec quod latius pateat, quam coniunctio inter homines hominum, & quasi quaedam societas & communicatio utilitatum, & ipsa caritas generis humani, quae nata a primo saty, quo a procreatoribus nati diliguntur, & tota domus coniugio & stirpe coniungitur: serpit sensim foras, cognationibus primum, tum affinitatibus, deinde amicitiiis: post vicinitatibus cum ciuibz & iis qui publice focii atque amici sunt: deinde totius complexu gentis humanae. Quae animi affectio, suum cuique tribuens, atque hanc, quam dico, societatem coniunctionis humanae, munificae & aequae tuens iustitia dicitur, cui adiunctae sunt pietas, bonitas, liberalitas, benignitas, comitas, quaeque sunt generis eiusdem. Atque haec ita iustitiae propriae sunt, ut sunt virtutum reliquarum communia. Huc etiam respexit EPICTETVS diff. lib. 2. c. 10. inquit: mundi cuius eiusdemque pars es.

s) Prius probatur ex fine communi humani generis, qui consistit

singulis *ius* t) datum censeri debet, omnia illa faciendi, quæ ad *pacis conservationem*, & media, quibus securitas obtinetur, spectant. Hinc in statu naturali oritur *ius cogendi alterum ad id præ-*
stan-

fistit in *conservatione pacis & tranquillitatis*: si hæc corrumpitur, oritur miserrimus status inter homines, bellum scilicet omnium in omnes. Si bellum, neuter ab altero securus esse potest, quin totum genus humanum parum a totali abest interitu. Sed utrum quis *virtutis leges* in se negligat, alterius non adeo interest, modo de cetero pacifice viuat. Loquor de *interesse iuris*, quod mihi præbere possit facultatem, eum ad hoc cogendi; nam id non nego, *leges amoris* quoque curam pro alterius salute inculcare. Deinde quoque potest concurrere alius respectus, aliudue vinculum, quod mea interesse possit, ut alter non tantum externe tranquille viuat, sed etiam ad virtutem ducatur, v. c. in patre, qui educare debet liberos ad virtutem. De *principis officio* suo loco dicemus.

- *) Hoc est primum & principale ius, quod homini erga alterum competit. Vti dictum est, quilibet obligatur ex lege naturali, ut cum altero *pacifice* viuat; tranquillitatem quærat, vel saltem non tollat. Hæc obligatio eo fortior est, quo magis ad felicitatem *humane societatis integræ* facit, & quo minus humanum genus *totum* sine hac subsistere potest. Quamvis itaque nemo alteri obligetur, ut *virtuose & pie* in se viuat, ut inordinatos animi motus in se domet, atque adeo nemini *ius perfectum* competat, hoc ab altero exigendi, ut hoc faciat; aliud tamen est in eis actionibus, quæ *commercium humani generis* inter se concernunt. Nam priori casu, si sui emendationem negligit, sibi vnice tantum nocet, non primario aliis: suam felicitatem in se turbat, non aliorum: sibi molestus est, non aliis, adeoque ius nullum eo nomine alteri competere potest,

standum, quod ex LL. naturæ debetur, & quo pacem conseruari posse deprehendit. u)

§. XXXV. In hoc enim consistit tum *utilitas* & *felicitas* totius humani generis, tum eius conseruatio, & eatenus ius naturæ etiam inter homines externam quandam vim habere debet.

§. XXXVI.

& sic qui emendare recusât, non alii, sed sibi ipsi tantum facit iniuriam. At posteriori casu aliis utique obligatur iuxta normam cordi inscriptam, ut *pacificè cum eo viuat*, quia alias alterius quietem quoque lædit, ei molestus est, &c.

u) Ex hoc patet, non tantum hic adesse obligationem respectu Dei, quasi homo ex lege naturæ tantum Deo obligetur, ut pacem seruet, sed etiam *hominem homini obligatum esse*. Cum vero hoc ipsum maxime contra HOBBSIVM faciat, ita fortius probatur ex ratione naturæ humanæ, quam ipse HOBBSIVS in iure naturæ pro fundamento agnoscit. Quid quod lex naturalis foret inanis, & absque effectu inter eos, qui inter se æquales sunt, imo cum ad pacem colendam tendat, reuera hunc finem non assequeretur, cum semper alter posset in statu æquali obiiicere: ego tibi non obligor ad pacem colendam; sum mearum actionum arbiter, pro lubitu ago, quicquid sit respectu Dei. Quodsi obiiicis, hoc tamdiu verum esse, donec pactum intercesserit: alter opponere potest: atqui ne sic tibi quidem obligor, nam & mei consensus sum arbiter, & mei pacti, bellum volo loco pacis. Si alter reponit, atque hoc tibi inutile est, rursus respondet, ego sum meæ utilitatis arbiter, forsani mihi utile erit bellum. Atqui, alter instat: hoc tamen inutile eris toti generi humano, si ita velis turbas mouere,

mouere, tu tamen teneris paci studere communi. Recte, mi philosophice, ita tandem fateri necessum habes, hominem obligari humano generi, vt illa faciat, quæ conseruant pacem. Ast instas, *ita non obligatur singulis.* Cur vero non? quia alias & hæc obligatio erga humanum genus esset otiosa. Quo nunc te veritas, nescio. Examineinus vero paulo attentius Hobbefiana fundamenta. Supponit I) hominem a natura sua esse inordinatum animal, procliue ad discordias, ad odia & bella. *tr. de Ciue p. 1. §. 2. seqq.* Hactenus bene, & id ipsum quoque supra dictum est. II.) Inde deducit §. 7. cuius competere ius, se suaque defendendi, & præcauendi, ne vita eius ab alio lædatur. Id itidem concedi potest. III.) Porro ita infert: ius ad finem dat media necessaria, sine quibus se conseruare non potest, & de his quibus est iudex. Hoc itidem concedi potest, modo iudicium non liberum supponamus, sed *alligatum ad obligationem, quæ est erga alios homines seu totum genus humanum.* Sic itaque, vbi iudicium hoc post se trahit tranquillitatis humanæ interitum, mox extra metam suam progreditur. Sic enim posset Rex quicunque hodie rationes subducere: vtile mihi iudico, vt has vel illas provincias aliis eripiam, ergo illas inuadendi mihi ius competit. Hic omnino tranquillitatem humani generis læderet, & consequenter iudicium hoc propriarum vtilitatum esset peruersum. In hoc omnino insigniter lapsus est HOBBSIVS, quod hominem vtilitatum propriarum tantum arbitrum dixerit, sed ab illis separauerit *considerationem vtilitatum humani generis*, quæ ex obligatione, qua cuius inter homines aliis obstringitur, descendit. Si quilibet esset merus arbiter vtilitatum suarum, *absque respectu ad vtilitatem humani generis*, quæ in tranquillitate consistit, posset quilibet alterum occidere, sub prætextu, quod ipsi hoc sit vtile, neque Cain male fecisset, occidendo Abelem, cum ei hoc vtile videbatur. Quicquid facimus, facimus ex opi-

nione boni vel utilitatis, & sic quævis scelera saluo iure naturæ possent committi. Obiicit HOBBS: atqui fateor, in tali statu quidem hominem peccasse in Deum, quia ei obligatur, sed non in hominem quid iniuste fecit, quia iniustitia erga homines præsupponit leges humanas. Eius mens clarius intelligi potest ex c. 15. *Leuitab.* dicente: *dictamina rationis vim quidem obtinuisse legum, sed improprie dictarum, esse enim de iis rebus, quæ ad conseruationem bonorum ducunt, tantum theoremata, legem autem proprie dictam esse vocem imperantis.* Eo ipso, ni fallor, satis aperte prodit, ius naturæ non obligare per se inter homines, esse enim *nuda theoremata*, seu dogmata, quæ magis *suaudent*, quam obligant, & si quædam obligatio ex illis induci possit, eandem esse magis internam quam externam. In hoc latitat vero *πρώτος ψῦδος*. Concedit, homini in statu naturali competere ius quoddam, ergo hoc se refert ad alium, qui ei hoc ius indulgere debet, & impedire nequit, quo minus hoc iure utatur, & sic obligatio in altero erit, vt hoc patiat, quod faciendi ius alteri competit. Dicis: atqui cuilibet tale ius competit; ita vero habebis *ius irrationabile*, dum quilibet aduersus alterum ius habet, & alter rursus ius habet illud non permittendi. Demus exemplum Titius in statu naturali dicit, se habere ius conseruandi vitam suam, sibi autem maxime conducere, vt cum Meuiæ stuprum committat. Meuiæ iudem HOBBS indulget resistendi ius, cum etiam membra sua & corpus tueri possit, quoniam illi utile videtur, ne patiatur stuprum. Siccine ergo petulantia ius est? vides quantæ contradictiones commissæ ab HOBBSIO, quod obligationem erga genus humanum seposuerit. Si instas, HOBBSIVM in c. 1. §. 10. de Civ. tantum hoc applicare ad bona & res, nihilominus tamen idem exemplum mutatis mutandis contra eum retorqueri possit. Et si omnem externam obligationem iuri naturali ante pacta vel imperia detrahare volumus, omne
ius,

ius quoque cogendi alterum per bellum denegandum gentibus erit, quod tamen nec HOBBS concedit. Nuda enim suasiones non præbent ius cogendi, & quæ nuda sunt theoremata, nullam in se continent facultatem ab invito extorquendi, quod mihi debetur. Proinde quod in f. demum addit, *mensuram iuris esse utilitatem*, scilicet *propriam*, oppido falsum est. Si dixisset, *communem*, tunc cum eo facerem, quia communis humani generis utilitas consistit in obligatione ad servandam pacem communem. Hinc quoque §. II. seqq. omnem iuris naturæ vim ad pacem colendam ex eo deducit, *quod ius tale minime vile singulis hominibus fuerit*, & sic potius quærenda pax fuerit: quod indicium certum præbet, HOBBSIVM plane negare, dari aliquam obligationem hominum aduersus alios homines ad pacem colendam, sed tantum ob propriam cuiusvis utilitatem homines singulos adduci, ut pacem quærant. Verum nos merito contrarium dicimus, scilicet communem omnium hominum utilitatem cogere singulos ad pacem colendam; privata quidem posse renunciari, non huic, quia sic quis alterius iuri renunciaret: quamdiu quis est membrum societatis humanæ, debet quoque iura communis utilitatis servare, sicuti in societate civili postponendum est studium proprii commodi utilitati publicæ. Magis sobrie incedit ADRIANVS HORTY in *polit. gen. in not. ad §. II.* ubi, quamvis in plurimis cum HOBBSIO faciat, non tamen diffitetur, ante imperia legem naturalem pacem iubere, læsionem omnem & offensam prohibere, dum ea admissa fieri nequeat, ut stare homines diu in primæuo illo statu possint. Magis horrida sunt, quæ SPINOSA in *er. polit. c. 2.* proponit, ius ex potentia desumens & nullam obligationem hominis erga hominem agnoscens, adeo ut §. 15. asserat, in statu naturali ius nullum esse, id magis *opiniōne* quam re constare, adeoque §. 12. infert, nec fidem alteri datam diutius durare, quam voluntas promittentis

tis

§. XXXVI. Inde vero oritur definitio LEGIS NATVRAE, x) quod sit norma a Deo cordibus hominum inscripta, secundum quam homines sibi inuicem obligantur ad pacem & tranquillitatem (ceu unicum societatis humanæ vinculum) inter se conseruandam, eaque fugienda, quæ eandem tollunt, ad totius humani generis felicitatem externam.

§. XXXVII. Fundamentalis propositio *iuris naturæ* stricte dicti hæc est: y) quilibet ex volun-

tis daret, qui potentiam habet soluendi. Ex eodem monitroso fonte hæc promanant, ex quo Hobbesiana. Si nullam agnoscis perfectam obligationem inter homines, nec obligatio erit ad fidem seruandam, & sic fœdera inter reges erunt inania, ludibriaque seculi.

x) Fluit hæc definitio ex thesibus antecedentibus. 1) Est norma per §. 14. 2) a Deo præscripta per §. 17. 3) & quidem concreata per §. 18. 4) habet obligationem rum respectu Dei, rum etiam externam respectu hominum per §. 21. seqq. & §. 34. 5) cognoscitur voluntas Dei ex eo, quod ad pacem homini conducit, per §. 23. seq. 6) in eo denique consistit felicitas humani generis per §. 34.

y) Hæc propositio est *adequata*, est *vera*, est *clara*. Est clara & perspicua, quia homo statim agnoscit, in pace & tranquillitate esse salutem. Nulla salus bello. Omnes appetunt quietem, & sic quoque naturæ humanæ maxime conformis est. Est *vera*, quia & stulti in eo consentiunt, quod tranquillitas bonum sit, imo sine hac subsistere nequeat genus humanum & vinculum eius. Est denique *adequata*, quia quælibet officia hominum erga alios inde deduci possunt, & optime

voluntate Dei in societate humana alteri obligatur ad ea facienda, quæ tranquillitatem & pacem inter homines necessario conseruant, & ad contraria vitanda.

§. XXXVIII. Hac obseruata propositione. simul limites *libertatis generalis* z), quæ sæpe
iuris

optime hoc principium distinguit hanc doctrinam a doctrina *moralis* stricte dicta, & *decori*. Neque obstat, quod non omnia, quæ a tramite rectæ rationis abeunt, inde possint deduci. Nam *non omnia dictamina rationis sunt statim iuris naturæ*, quod vel ex doctrina de domandis affectibus apparet. In quo plures aberrarunt, qui omne illud, quod *naturaliter* cognosci potest in genere morum, ad hanc doctrinam retulerunt.

z) Hæc *facultas naturalis* sæpissime nomine *iuris naturæ* venit, vnde aliud est quærere, *quid iure naturæ præceptum*, de quo hætenus, & aliud, *quid iure naturæ liceat*? Vbi duo dedi fundamenta. Primum ius est ex obligatione: hæc & ius sunt correlata, adeoque cum singuli obligentur ad pacem & tranquillitatem conseruandam, singulis ex hac obligatione aliorum ius nascitur, scilicet se conseruandi in statu suo, repellendi contraria, seu vim vi repellendi, vnde & ius nascitur bona sua defendendi, & ab aliis, iniuste eadem detrahentibus, vindicandi, & si forsan maius malum imminet, se cum aliis sociandi, pangendi eo nomine fœdera, & suæ securitati quouis modo consulendi, refractarium hostem capiendi, vt securus ab eo existere possit. Vnde vis iniusta tamdiu vi iusta repellitur, quamdiu alter securus esse nequit. Verum vbi alio modo securitas satis haberi potest, alterque leges pacis obseruare vult, vltior offensio erit interdicta, ne ex vi iusta offensio vel pacis turbatio oriatur. Obteno sine, cessant inedia &c. Atque hæc omnia ad *statum naturalem* spectant; sed in statu ciuili mutata scena est,

iuris naturalis nomine quoque venit, conspiciui sunt. Scilicet ius naturæ, quando *facultatem moralem* aliquid agendi denotat, vel illud insinuat, *quod ex obligatione prædicta alteri nascitur*, vel *quod homo a natura libere agere potest*, quatenus præcepta pacis & tranquillitatis communis non læduntur, & sic hoc respectu ius agendi suppeditat, non semper intuitu Dei, sed saltem aliorum hominum. a)

§. XXXIX.

est, quia huic iuri subditi reuera renunciarunt erga Principem, quoad se ipsos autem aliud medium cogendi introductum est. Altera species iuris naturalis, quod *libertatis* dicitur, oritur ex eo, quod præceptis & legibus pacis non comprehenditur, & sic omne illud ita dicitur, *quod lege naturæ non reperitur prohibitum*, & stricte loquendo *libertas naturalis* dictum. Atque huc spectat definitio in §. I. F. de iur. pers. ubi hæc libertas, non illa, quæ seruituti opponitur, definitur, quod scilicet sit *facultas naturalis faciendi illud, quod cuius facere libet, nisi lege vel vi prohibeatur*. Ius naturæ quod non prohibuit, ad hoc faciendum libere ius dedisse inter homines videtur. Sic non prohibita est captura ferarum, acquisitio domini, derelictio rei propriæ, eiusdem alienatio &c. ergo natura ad hoc ius dedisse videtur. Hinc naturali ratione res cedunt occupanti, quæ nullius sunt, & hoc sensu admitti potest Hobbesianum illud, *quod unicuique natura ius dederit in omnia*, de Civ. p. 1. §. 10. sed non eo, quo ipse explicat, modo.

- a) Circa hanc libertatem naturalem duo sunt notanda. (I.) Aliud est, *an ad has res quis ius habeat, & pro lubitu de iure naturæ de iis possit disponere?* h. e. an usus huius iuris possit libere admitti inter homines absque ruptura vinculi humani generis, quod hactenus

§. XXXIX. Ne itaque in exercitio iuris sui quis

tenus recte asseritur; & aliud est, an homini ob *intimam eius prauitatem naturalem* conducatur, hoc ius *exercere*, quod secundum regulas virtutis æstimandum, & denique, an *semper securum sit illud*, quod licet, *agere*, quod itidem debet iudicari ex propriis fundamentis. Nam quamuis ius datum homini sit, ut possit plura acquirere, hoc tamen sæpe eidem damnosum esse potest, cum videt concupiscentias suas inde incendi & augeri: potest homo rebus suis abuti, ut tamen abusus rerum in propriam eius perniciem tendat. Inde Prou. X, v. 6. dicitur: *Iustus rebus suis vitatur ad vitam, sed impius ad perniciem*, quin quod ita sæpe officia humanitatis plane corrumpat & negligat. Hoc ideo notandum, ut præcaueamus, ne ab eo, quod iuste vel iure fieri dicitur, statim quis excusationem in foro interno quærat. Atque ex hoc diiudicandum de *indifferentissimo actionum*. Hactenus recte sese habet regula, *qui iure suo vitatur, alteri non facit iniuriam*: sed eo ipso non negatur, quod *sibi iniuriam facere possit*: tantum illud asseritur, quod leges pacis communis non violet inter homines; potest enim eo ipso suam in se tranquillitatem magnopere turbare, atque adeo actio talis nihilominus adhuc esse mala & *indecora*. Vnde agenti incumbit, actionem suam non solum ad regulam iusti, sed etiam ad decori & virtutis examinare, quamuis hi respectus inter se adhuc maneant diuersi. (II.) Altera observatio est, hanc *libertatem naturalem suis includendam esse liminibus*, scilicet quousque leges pacis non violantur. Et sic Hobbesianum illud, *naturam unicuique dedisse ius in omnia*, secundum hos limites est restringendum: semper enim ius ex cuiuscunque officio seu concurrente obligatione est temperandum. Si natura vpicuius ius in omnia dedit, non ulterius id dedit, quam quatenus res adhuc in medio relictæ fuere. Ergo si quis oc-

cupa-

quis impediatur, sed libere agere possit, pacis leges iubent, alias inde nascitur *iniuria*. b)

CAP. II.

DE DIVISIONE IVRIS VNIVERSALIS
IN PRIVATVM ET PVBLICVM.

§. I.

Ius naturæ dirigit *actiones hominum inter se*, quocunque in statu viuant c).

§. II.

cupavit solus locum, insulam forte, eamque solus possidet, alteri nullum amplius ius in illam competere potest, quia alias, si possessorem deturbaret, leges pacis violaret. Neque in ipsam rem *actuale ius* habuit, sed tantum *ius acquirendi*, quatenus fuit nullius. Potuisset itaque eandem acquirere; sed quatenus ab altero præventus est, ex legibus pacis iam obligatur, ut hunc quiete re sua frui patiatur.

b) Iura *libertatis* singulis data sunt; qui itaque hic alteri vellet impedimenta ponere, & ius ei intnertere, contra *pacis obligationem* ageret, & hoc est, quod dicitur *iniuria*. Sic itaque, quod huic ex libertate naturali agere licet, alteri imponit necessitatem ex lege pacis, ne eum impediat, vel exercitio libertatis obsit, nisi possit ostendere, ius sibi competere ad impediendam libertatem. Sic, civili imperio introducto, varie hæc libertas subditis adimi potest, veluti ne venentur, ne hæc vel illa acquirant &c. quia ex ratione imperii imperanti hæc facultas indulta est.

c) Directionem iuris naturæ non tollunt status varii, in quibus homines postea vivere cæpere: nunquam mutatur vinculum humani generis, aut tollitur, quando homi-

§. II. STATUS hominum, quamvis varius esse queat, primario tamen in duplici considerari potest differentia, dum alius est *liber-aris*, seu *naturalis d*): alius *adscritus*, seu qui factio humano superaduenit, qui vtut multiplex esse possit, potissimum tamen hic eminet *civilis*.

§. III.

homines in speciales societates abeunt, sed potius firmatur, & arctioribus constringitur munimentis, nisi quod iura libertatis hic quodammodo restringi possint. Agnouit hoc egregie CYRVS, qui postquam Cræsum deuictum ad se adduci iussisset, & ab hoc tanquam dominus compellatus fuisset, optime respondit: *Salue tu quoque Cræse, quandoquidem homines ambo sumus*, indicans, saluum vinculum humani generis adhuc manere, licet alter esset victor, alter vero victus. XENOPHON in *Cyropæd. p. 181. lit. c.* Ceterum non nego, ex noui status superuenientia nouas actiones & sic quoque nouas conclusiones iuris naturæ nasci, veluti in societate domestica ius naturæ quoque seruis obedientiam iniungit, quia alias, si domino iubenti resistere possent, non posset subsistere pax inter homines, cum tamen extra hunc statum nemo alteri obligetur ad obedientiam.

- d) Status est *conditio quædam hominum, secundum quam certis inter se fruuntur iuribus*. Naturalissimum illum esse iam dixi, quo homines etiam *naturali vinculo* inter se connexi, & communibus pacis legibus *qua homines adstricti sunt*. Ceterum *factio humano* postea multi status *arctiores* superinducti sunt pro necessitate & vicissitudine temporum, ex quibus iura quidem variare cœperunt, sed tamen communiter ad hoc profunt, vt eo securius pax communis seruari possit. Sic imperiorum introductio apprimè facit ad
leges

§. III. Status *libertatis* seu *naturalis e*) considerari potest, vel ante omnia imperia, vel imperiis iam introductis, quatenus variæ respublicæ liberæ inter se considerantur.

§. IV.

leges pacis factas tecias conseruandas, cum sine illis *nec gens, nec ciuitas, nec domus stare possit*, vt ait CICERO lib. 3. de LL. Introducto vero imperio ciuili, duplex postmodum ortus est status, *naturalis & ciuilis*. Ille dicitur in oppositione ad imperium aliquod ciuile, quod in altero statu præualet. Nam alias negari nequit, etiam in statu libertatis aliquam ad tempus posse esse imperandi rationem, quæ in societate paterna & maritali concurrit: sed illa cum non sit perpetua, nec ita restricta, fere hic negligitur.

- e) Status *libertatis* est inter eos, qui inter se absque vilo respectu *imperii ciuilis* æquales sunt, quales omnes homines a natura sunt. Nam seruos quosdam nasci, hoc sensu, vt aliis ius imperandi absque vi vel consensu præcedente in eos competat, sensui communi repugnat, quamuis *apri* quidam a natura nascentur, vt potius parent, quam imperent. Quia itaque hactenus omnes æquales sunt, æqualia quoque debent esse iura, semper tamen legibus pacis & tranquillitatis subordinata. Hinc itaque corrui ius illud Hobbesianum *omnium in omnia*, cum ipse c. 2. de Ciuē §. 3. asserat, contra legem naturæ cum facere, si quis de iure suo in omnia non decedat: sunt vero contradictoria, dari aliquod ius in statu libertatis, quod sit contra leges naturales. Ceterum fatendum est, propter æqualitatem hunc statum esse periculosum, & ad pacem non adeo aptum, quia veneratione legum naturalium homines non semper ducuntur, nec constringi tam stricte possunt, quam si frenum aliud *imperii ciuilis* accesserit. Hinc status *ciuilis* merito præfertur statui

§. IV. Actiones liberarum rerumpublicarum itidem adstrictæ sunt inter se ad *leges pacis*, quemadmodum *iura libertatis* iis denegari nequeunt. f)

§. V.

statui *libertatis*, vbi *leges pacis* maiori in *veneratione* sunt, & aptior ad *pacis* & *tranquillitatis* culturam, accedente freno ciuili, redditur. Inde quoque *Ethnici* satis horride naturalem statum circumscribere solent, interprete *CICERONE lib. I. de inuent. in princ.* in-
quiente: *fuit quoddam tempus, cum in agris homines passim bestiarum modo vagabantur, & sibi victu feruo vitam propagabant, nec ratione animi quicquam, sed ple-
raque viribus corporis administrabant. Non diuinæ religionis, non humani officii ratio colebatur. Nemo nuptias viderat legitimas, non certos quisquam inspe-
rat liberos: non ius æquabile quid vilitatis haberet, acceperat &c.* Sed postquam homines abierunt in varias ciuiles societates particulares, mansit adhuc inter eos, quatenus vt gentes considerantur, *status libertatis*, cum nulla gens habeat alteram gentem superiorem, & ita iure æquali inter se fruuntur. Hinc quando quæstio de vnius gentis præ altera prærogatiua & iure proedrias formatur, apparet, nullum certum fundamentum, quo gens altera alteri præferri debeat, reperiri, multo minus vnâ gentem, vt alteri dignitate præferatur, prætendere posse, nisi sponte gens altera alteri cesserit. Omnis ergo ratio decidendi desumi debet ex pactis vel *expressis*, vel *tacitis*; his quidem, si longo tempore alteri genti cesserint, quia sic eo ipso præcedentiam ratione ordinis genti alteri indulsisse videntur.

f) Hoc ita intelligi debet, quatenus respublica, qua talis, cum altera, qua tali, aliquid agit. Et quia in eos, qui reipublicæ præsunt, omnis potestas & voluntas
omni

§. V. Respublicæ liberæ inter se consideratae alias GENTES dici solent, & ita *leges pacis* ad eas applicatae, & *iura libertatis* eisdem attributa,

omnium translata est, sequitur, ut ad eos inter gentes potissimum respici debeat. Subditi enim, quavis sint membra reipublicæ, non tamen possunt considerari, ut constituti in statu libertatis, licet cum subditis alterius civitatis aliquid agant, sed in illos utriusque cadit respectus imperii, & si aliis denegent illud, quod eis debetur, a proprio suo Principe cogi possunt: qui autem præfunt reipublicæ, a coactione civili liberi sunt. Proinde iterum non consentiendum HOBBSIO, iustitiam & iniustitiam in hoc statu libertatis non dari asserenti. Putat enim, actionem omnem in hoc statu esse adiaphoram, in tr. de ciue c. 12. §. 1. nec iniuriam in alterum committi posse, &c. Quæ omnia ex falso illo principio fluunt, quasi nullam omnino vinculum Deus inter homines constituisset, id quod tamen c. 1. iam assertum est. Admitti hæc possent, si de sola non observantia iustitiæ hæc asseruisset, id quod tamen a mente eius alienum est, cum putet, omnia iure fieri posse, quæcunque tali modo fiunt. Atque adeo recte quidem VLRICVS HVBERVS de iure ciuit. lib. 1. S. 1. c. 3. §. 6. & 7. concedit, statum hunc quodammodo turbidum esse, simul tamen addit in §. 8. spoliare alios in statu naturali non posse ius vocari, sed etiam tum fuisse veras iniurias. Obiicit HOBBSIUS: Si homines tam corrupti sunt & turbidi inter se, si ad lædendum proni, ut alter absque altero securus esse non possit, si gens gentem spoliare, subigere, & quouis modo opprimere intendit, huic autem vires naturaliter resistendi concessæ fuerunt, sequitur, ut status naturalis in plena disiunctione animorum concipi debeat. Vbi autem animorum disiunctio, ibi status

bura, nomen IVRIS GENTIVM. acceperunt; g)
quo

status belli; in bello cessat omnis obligatio ad pacem, & sic omnia permissa sunt, omnia iure fiunt, habent singuli ius in omnia, & tandem cessabit omne ius, quippe quod statum pacificum requirit. Equidem hominum corruptionem HOBBSIO concedimus, concedimus quandam disiunctionem animorum; sed negamus, quod in hoc statu statim perpetuum aliquod & nunquam cessaturum sit bellum. Hoc saltem exinde fluit, statum hunc fuisse periculosum, & bellis facile obnoxium, deniqueposito actuali bello, demum ius quiescere. Neque obstat, quod primi homines in societatibus inter se vixerint; nam nihilominus ipsa singula capita familiae in statu naturali manserunt, & tamen pacifico vixisse leguntur. Concedi ergo debet, dari tempus pacis in statu naturali, quod & hodierna experientia testatur, ubi non perpetuum inter gentes bellum, sed praeterea etiam status pacis, & quidem ad satis durabile tempus aliquando adest. Si datur in statu naturali quoddam tempus pacis, quod dari posse certum est, ius omnium in omnia quoque cessabit, & leges naturae vigorem suum exercebunt, singulique tunc obligantur ad pacem conservandam. Obiicit: atqui talis pax durabilis non est; instabit bellum, ad quod plerique sunt proclives. Verum rehero, non tamen excludi omne pacis tempus, & qui ita auctor belli est, ac pacem laedit, sine dubio alteri iniuriam inferre, quod rursus contra HOBBSIVM est, dum contendit, in hoc statu nullam iniuriam alicui inferri posse. Reherit quidem HOBBSIVS, hoc casu iam pacta adeste, & sic ex pactis gentes ad pacem obligari, alias non. Verum vnde obligatio ex pactis, nisi ex iure naturae? praeterea non video, quare non etiam pax inter gentes absque pactis concipi possit.

g) Id ex variis inductionibus ostendi potest. Supra dictum
Böhmeri I. P. viii. D

quo ipso tamen non nouum & *distinctum iure naturæ ius*, sed *species* eius inducitur.

§. VI.

dictum, quod ex lege naturæ in statu quoque libertatis alter alteri, & sic quoque gens genti obligetur ad pacem conseruandam, quæ obligatio quoque singulis gentibus ius tribuit, ad omnia illa facienda, sine quibus pax & securitas obtineri nequit. Inde bella sunt orta, tanquam medium cogendi eum, qui pacem & securitatem denegat; introducta imperia, termini positi, fœdera pacta, quia hæc optima sunt pacis munimenta, & tamen hæc omnia dicuntur *iuris gentium*, seu ex iure gentium introducta. Vid. l. 5. d. J. & J. Faciunt præterea multum ad mutuam inter gentes harmoniam conseruandam *commercia*, quæ aniam ad varios contractus dederunt, non quod a lege naturæ præcipiantur, sed quod horum vsum gentes *conducibilem* esse duxerint ad pacem conseruandam, & sic horum negotiorum introductio ad iura libertatis suo modo referri debet. Præterea ius legatos mittendi, & per eos expediendi negotia cum altera gente, itidem insigniter pacis fundamenta firmat, & tamen etiam *iuris gentium* dicitur. Cur enim gentibus integris denegaretur, quod singulis concessum est hominibus, qui non tantum *per se*, sed etiam *per alios* possunt negotia expedire? Quodsi iam gentes consideramus instar vnius personæ, sicuti quoque aliæ vniuersitates vnius personæ vicem sustinent, adhuc clarior erit horum iurium applicatio, quia ita idem ius habent, quod singuli olim in statu naturali. Quod vero dixi, *respublicas inter se consideratas gentes dici*, euidentis est, quoniam conceptus reipublicæ stricte loquendo est tantum inter *parentes & imperantes*, qui sunt in vna reipublica; quando autem reipublicæ plures inter se considerantur, tunc huius respectus nulla habetur ratio, sed illæ inter se sunt *liberæ*, non habito respectu alicuius.

§. VI. *Facta b)* vero mera vel *mores* quarundam gentium *i)* abusiue *iuris gentium* dicuntur.

alicuius formæ politicae, vel imperii civilis. Eatenus tamen gentem ad alterius reipublicæ constitutionem respicere debere constat, quatenus exinde iudicare debet, quocum vel quibuscum agere debeat: alioquin enim si non agit cum eo vel eis, qui summæ rerum præsumunt, & totam reipublicam repræsentant, & in sua persona sustinent, gens altera exinde plane obligari nequit: sicuti id quoque obtinet inter priuatos, ubi alter alterius conditionem cognitam habere debet.

b) Ab omnibus seculis inualuit, ut *facta gentium*, iuri naturæ contraria, *iuris gentium* nomen induerint, quo olim pertinuisse videtur *mos latrociniorum funestus*. Quam plurima adhuc hodie in bellis fiunt, ut stupra, adulteria, innocentum cædes, aliaque plura facinora, quæ *iuris gentium* esse dicuntur! Omnes disputant contra *HOBBIIVM*, & tamen, dum talia *iuris gentium* esse profitentur, fatentur, *Hobbefianismum* fuisse ante *Hobbefium*, qui C. 2. de ciue §. 3. talem statum adhuc quodammodo improbat; atque sic concedunt, dari ius gentium, quod sit contra ius naturæ, & tamen *ius gentium* ex voluntate DEI deducere non verentur. *Perulantia* hi sunt effectus, non *iuris*. Si dicis, quia talia facta puniri nequeunt, ergo effectum *iuris* habent, respondeo, sic omnia, quæ a gentibus fiunt, iuri conueniunt, quia non datur pœna inter gentes, adeoque otiosa sunt, quæ de norma aliqua inter gentes proferuntur, sed potius facta gentium simpliciter erunt *iuris gentium*, quod absurdum.

i) *Mores decori* rationem habent; sed vero *decorum* legem non constituit per se, nisi consensu mutuo receptum sit, tunc enim ex pacto obligat, & *mores sapientie* mutari solent, prout status gentium variat. Præterea
D 2 dubi.

euntur, cum hi quidem *ad rationem decori*, pro seculi ratione variantis; illa vero *ad meram licentiam facti* spectent.

§. VII. Denique cum Gentes *moralem personam* repræsentent, semper eadem inter se esse videntur, licet forma regiminis mutata fuerit *k*), adeoque, durante eadem gente, durant quoque obligationes gentium *l*).

§. VIII.

dubium est, quarum gentium mores huc referri debeant: si dicis, *moratorum*; tunc erit *ius gentium particulare*, inter moratiores tantum vlitatum, quamvis distinctio ipsa inter barbaras gentes & moratiores fundamento sano destituatur.

k) Reipublicæ forma mutata, mutatur quidem ciuitatis *status internus*, quatenus *in se* consideratur, veluti si ex Monarchia fit Democratia, vbi vnio illa, quæ ante fuit, in aliam formam abit: sed gens ipsa manet eadem *in relatione ad alias gentes*, quacunque demum noua gubernetur forma, quia gentes intuitu aliorum primario non considerantur *ex forma reipublicæ internæ*, sed sufficit, quod gens libera maneat; vnde gens Romana, cunctis regibus eadem mansit, sicuti quoque tunc, cum AVGVSTVS imperium occuparet.

l) ARISTOTELEM hoc negasse, patet ex 3. *polit.* 3. quem refutauit GROTIUS de I. B. & P. lib. 2. c. 9. §. 8. ex quo recte infert, non desinere populum debere pecuniam, rege sibi imposto, quam liber alteri genti debuit, & sic fœdera cum altera gente pacta non rescinduntur mutata reipublicæ facie. Alias quidem vniuersitates dissoluuntur vnione dissoluta, & ita demum obligationes expirant, sed in tali *mutatione formæ compages & structura reipublicæ* manet salua, & adhuc cohæret, quod sufficit, quoad gentem alteram, licet a forma regiminis per nouum consensum receda-

§. VIII. STATVS CIVILIS *m*) considerat homines, quatenus in ciuitatem coaluere, quæ in ordine imperantium & subditorum consistit.

§. IX.

recedatur. Exemplum aliud affert BOECLERVS *differs*, de eo quod erit ciuitatis, de Lacedæmoniis, qui petebant pecuniam mutuo datam vel promissam ab Atheniensibus post eiectos Oligarchas triginta, quibus pecunia erat credita, quod Athenienses recte iudicarunt, se adhuc debere. Quodsi gens mutato statu reipublicæ sub iugum alterius principis redigitur, libera quidem esse definit, sed eius vicem quodammodo subire incipit is, cuius sub iugum redacta est, & sic quoque transire debet in iura huius populi.

m) Status huius potissima ratio in eo est, quod ius libertatis ex omnimoda qualitate ortum inter eos, qui in vnam coaluere ciuitatem, & sic æqualitati renunciarunt, remitti, & in vnum vel aliquod concilium imperium transferri debeat, quia discessio a statu libertatis subiectionem, hæc vero in alio imperium inuoluit. Inde iam in statu civili potissima ratio imperantium & parentium habenda, inter quos perpetua supponi debet relatio. Neque tamen in hoc statu leges pacis & naturæ mutantur, sed magis confirmantur, quæ autem ex libertate naturali singuli agere poterant, illa tantum is retinet, qui reipublicæ præest, reliqui autem, scil. subditi, illa quoad maximam partem deponunt, qui ius illud libertatis, quod simul secum trahit resistendi facultatem, non potest subsistere cum subiectione & pace civili. Ceterum priuatio hæc libertatis naturalis diuersa est a seruitute singularum personarum perpetua. Illa enim tantum restringit libertatem naturalem, quæ magis impediēbat pacem inter homines, & sic eo ipso felicitatem ciuium firmat; vt non inepte CLAUDIANVS in *Silic.* cecinit:

§. IX. Ciuitatibus introductis, negotia & actiones ciuium alterari, & nouis respectibus distingui cœperunt, *n*) quo inprimis pertinet, quod actiones sint vel *privatæ*, vel *publicæ*. *Privatæ* sunt, quæ nullum respectum habent ad publicum statum, seu administrationem reipublicæ, sed a singulis, qua talibus, in proprium commodum expediuntur.

§. X.

Fallitur, egregio quisquis sub principe credit

Seruitium: nunquam libertas gratior extat.

Hæc vero plane conculcat omnem liberam agendi facultatem, vt seruus sit in proprietate domini plena, & ita hic status magis eius infortunium augeat, quam minuatur, licet per accidens ob durum imperium principis sæpe evenire possit, vt subditorum quoque conditio quodammodo dura sit.

n) Quamuis omnes ciues alicuius reipublicæ sint membra eiusdem ciuitatis, non tamen omnia, quæ faciunt, expediunt, quatenus sunt *membra reipublicæ*, sed plura adhuc & infinita sunt negotia, quæ inter se *vt singuli* peragunt, quæ etiam, si in statu naturali adhuc essent, licite inter se agere possent, quo pertinent varia commerciorum genera, aliaque. Equidem omnes ciuium actiones debent subordinatæ esse saluti reipublicæ, hoc scilicet sensu, ne contra *pacem ciuilem* aliquid tentetur, sed tamen propterea omnia negotia non sunt vnus eiusdemque naturæ. Quædam enim necessarium respectum habent ad reipublicæ gubernationem seu regimen publicum: quædam vero ab hoc respectu remotæ sunt, & vbi ciues non præcise, *vt ciues*, considerantur, sed vt alii homines; & hæcenus dicuntur *privata negotia*. Imo & si vel maxime a Principe talia sunt, nihilominus tamen cum non fiunt a Principe *qua tali*, huc

§. X. *Publicæ* o) vero dicuntur, quæ nexum imperantium & parentium regimenque civile, quæque ad conseruationem & administrationem status ciuilis spectant, respiciunt, adeoque reipublicæ qua tali propriæ sunt, nec extra rempublicam occurrunt p).

§. XI.

huc referuntur, veluti si emir, subditis aliquid locat, si priuati ab eo aliquid conducunt, quia sic consideratur vt paterfamilias, & ita negotia priuata peregrisse dicitur. Quod de singulis dictum, idem applicari posset ad corpora in republica constituta, quatenus vt priuati agunt. Hoc modo etiam priuata & publica persone distinguuntur: hæ enim ita dicuntur, quatenus ad statum publicum administrandum concurrunt, quæ tamen alio respectu, quatenus res suas domesticas agunt, priuatarum vicem tenent.

- 1) Publica differunt a priuatis multis modis: 1) priuata negotia singulorum potissimum vtilitatem domesticam respiciunt: publica totius ciuitatis securitatem & conseruationem: 2) illa ad singulos spectant, hæc ad vniuersam Rempublicam: 3) illa magis curam familiaris rei tangunt, hæc vero regimen publicum concernunt: 4) ibi quilibet suæ vtilitati renunciare potest, nemo vero publicæ: 5) illa etiam extra imperium civile possunt peragi, saltem non habent necessariam connexionem cum statu ciuili, nam emere, permutare, alienare &c. etiam in statu naturali fieri possunt: sed hæc tantum statui ciuili propria, nec extra eum facile sese exserunt.
- 2) Quædam negotia essentialiter & proxime ad statum publicum spectant, sine quibus administratio fieri & subsistere nequit, vt legislatio, iudiciorum institutio, & cura securitatis internæ &c. quædam vero paulo remotius reipublicæ curam tangunt, nec adeo proxime

§. XI. Satis itaque hæc negotia differunt ab *actionibus gentium inter se*, quæ nec *privatæ* nec *publicæ* commode dici possunt, q) cum inter se mane-

statum attingunt, vt cura pauperum, imbecilliorum, pupillorum, scholarum, institutio optimarum artium &c. vnde illa *nat. iur. iur.* publica dicuntur, quæ etiam imperans suæ curæ reservare solet; hæc vero licet suo modo publica dici possint, quatenus reipublicæ interest, eam horum non deponere, & quatenus ad salutem totius reipublicæ ab imperante diriguntur & instituuntur; nihilominus tamen etiam suo modo ad *privata negotia* referri possunt, quatenus nec privatis hæc cura interdicta. Vnde nemini interdictum est, curam pauperum exercere, orphanotrophia extruere vel nosocomia, suo scilicet sumptu: sic & scholas quilibet patrifamilias intra privatos parietes erigere potest. Quatenus tamen a Principe hæc cura exercetur, in classem *publicorum negotiorum* referri debent, vnde *publicam* quoque inde accipiunt auctoritatem.

q) Solenne quidem scriptoribus esse solet, vt de *actionibus gentium* prædicare soleant, quod sint *publicæ*; sed ita dicuntur, quatenus non sunt *clandestinæ*, cum *publicum* etiam *clandestino* opponatur. Deinde etiam *publicæ* dici possunt eadem actiones, quatenus per indirectum ipsam rempublicam respiciunt, eiusque commodum vel promouent, vel confirmant. Ceterum si gentes inter se consideratæ agunt, actiones illæ, cum nullum respectum regiminis vel imperii inuoluant, magis *liberæ* dici possunt, quam *publicæ* vel *privatæ*, qui termini necessarium respectum inuoluant ad rempublicam. Non nego tamen, quod eadem negotia, quæ a gentibus peraguntur, si considerantur intuitu securitatis *publicæ*, & sic intra ciuitatem, ad *publica negotia* suo modo

maneant in statu naturali, & sic omnes *respectus civiles* inter eas cessent.

§. XII. Cauendum præterea, ne facta *publica*, quatenus *occultis* opponuntur, r) cum actionibus publicis, priuatis oppositis, confundamus, nam hoc sensu etiam *priuata* negotia aliquando *publica* dicuntur.

§. XIII.

modo referri debeant, sed hæc consideratio tantum est intra pomeria reipublicæ, cum in consideratione ad aliam gentem potius ex iure libertatis profluxerint. Imo si vel maxime gens alia concurret ad status alterius gentis confirmationem, i. e. ad contundendos vel extirpandos rebelles, tamen ne sic quidem *publicum* hoc negotium dici possit, quia itidem hoc facit non tanquam princeps alterius reipublicæ, cui cura regiminis esset commissa, sed vel ex fœdere præcedente, alioque pacto. Quod ideo notandum est, ne *actiones gentium* temere trahantur ad *ius publicum vniuersale*, quamuis GROTIUM promiscue hæc inter se miscuisse certum sit.

2) Hoc sensu etiam *priuata* actiones possunt dici *publicæ*, h. e. notoriæ, quæ non sunt factæ remotis arbitris. Unde natæ sunt locutiones: inter priuatos contrahi *sponsalia publica*, *publicam exerceri tabernam*, *cauponam*, *publicas officinas haberi*: vulgatum est, *in publicum prodire*, *publici iuris librum facere*, *in publico vendere*, *publicare testamentum* &c. Alio sensu etiam res pluribus communes *publicæ* dici solent. Sic in usu publico aqua dicitur esse. l. 2. *de fluminibus*. Imo & quædam, quæ publicam auctoritatem h. e. manifestam & indubiam habent, *publica* dici solent, vt *instrumenta publica* &c. quæ tamen omnia a publicis negotiis hætenus descriptis discernuntur.

§. XIII. Sicuti omnia negotia hominum legibus naturæ, pacem inculcantibus, diriguntur, ita æque dicendum est de negotiis in re publica, tum priuatis, tum publicis, s) atque adeo ius naturæ est vel *publicum*, vel *priuatum*. *Illud* dicitur, quod statum publicum, in quaui ciuitate; *hoc* vero, quod negotia priuata hominum inter se dirigit.

§. XIV. De iure *priuato* res clara est. Sed quoad leges publicas quidam dubitarunt, dum imperantem legibus naturalibus quoad subditos absoluerunt, & omnimodam ei libertatem adscripserunt, s) quo ipso reuera exlex iudi-

s) Iam ante suppositum est, ius naturæ non amittere vim suam, quicumque status statui generalissimo humanitatis superaddatur; nam manet hic semper fundamentum idem, cum exui vel diuelli *vinculum humani generis* non possit, ne quidem per *subiectionem*, & imperans maneat *homo*, atque sic ex *vinculo humanitatis* etiam subditis obligatus sit. Præterea omnis ciuitas consistit in arctiori quodam vinculo *imperantis & parentium*, ex quo varia singulorum officia diriguntur. Iam si abstrahamus a legibus posituiis humanis, non est alia lex, quæ dirigere possit illa officia, nisi lex naturæ. Neque mutatur ius naturæ, sed quia ita *negotia* mutantur, nouæ conclusiones inde emergunt, cum duplex negotiorum respectus in ciuitatibus occurrat.

s) Quod si huic sententiæ aduocatus dandus est, subtiliorem vix inuenire possum, quam ipsum HOBBSIVM, qui c. 5. de *orig* huic sententiæ fauet. Subditis enim *simplicem*, & *absolutam* inculcat obedientiam, quæcun-

cunq̃ue etiã præceperit imperans; hunc vero potestatem seu ius absolutum habere contendit: respectu eius nemini proprium quicquam esse: hoc cuique proprium esse, qui sibi retinere potest per leges & potentiam eius, cui summum imperium delatum, c. 6. §. 15. Præuidit iam HOBBSIVS obiectionem, quam post §. 13. in notis subiicit, scil. ciuium conditionem ita miseram esse, sic enim cogitant, inquit, rapier, spoliabit, occidet, & tantum non spoliatum & occisum se quisque putet. Quid vero ad hæc HOBBSIVS? respondet, iure quidem eum id facere, sed non iuste, i. e. non sine violatione legum naturalium & iniuria in DEUM, deinde nec principem id facere præsumi, cum sibi id non bonum videatur. Verum ita ius principi tribuit, quod contra leges naturæ est, eum tamen supra dictum, omne ius esse coercendum intra limites obligationis ad pacem humani generis, imo nemini ius competere posse contra legis dispositionem, cum ad hoc tantum quilibet ius habeat, quod leges non prohibuerunt. Vno verbo, dum principi ius absolutissimum indulget, tollit vinculum humani generis, & sic in effectu ius naturæ publicum, actiones principum regens, quoad maximam partem negat, vel tale substituit, quod in mera violentia, potentia & crudelitate consistit. At vero ita frustra coiussent homines in societates ciuiles, cum pacis & tranquillitatis studium homines ex propria eius sententia induxerit, vt in ciuitates coalescerent, & tranquillitas in eo consistat, vt secure ab omni violentia externa viuere possint. Hæc minime obtinetur, si ius publicum vniuersale negamus. Si dicis: atqui principes tamen ita viuunt, nec est, qui eis dicere possit, cur ita facitis? & sic saltem respectu subditorum, qui illis resistere nequeunt, ius habebunt, tale quid faciendi, quibus iniuria non infertur, liceo quando princeps contra officium egerit, DEUM vniq̃ue offendat. At non quid fiat, sed quid fieri debeat, respiciendum, & ingenui doctoris est, non ex factis ius metiri, sed facta principum secundum ius ponderare. Qui docet,

iudicatur. Quicumque enim liberrime pro libitu agere potest, nullis legum vinculis tenetur. Sed tales principem extra statum humanitatis constituunt, imo finem ciuitatum, qui in pace eo securius colenda & per imperantes subditis præstanda consistere debebat, euerunt, cum potentio rem vbique hostem in principe habeant, cui resistere nequeunt.

§. XV. Iam vero leges naturæ quoque *officium imperantium & parentium* determinant, & pacem, tranquillitatemque subditorum imperantibus inculcant, cum subditi adhuc manent homines, & vinculum humanitatis inter eosdem saluum sit, quod per republ. magis confirmari, quam tolli debet.

§. XVI. Neque obstat, quod subditi eo ipso renunciauerint libertati suæ naturali; nam non potuere propterea imperantem absolueri ab obli-

et, non debet principi sub prætextu *iuris* illa attribueri, quæ sunt *violentiæ*, non *iuris* effectus. Aliud est, *doctorem* agere: aliud *describere*, quomodo *principes* quandoque agant. Hi facta mera recensent, illi, an iuste omnia acta sint, ostendunt. Subinde falsa quoque est consequentia: *subditi non possunt resistere principi*, ergo non potest iniuriam subditis inferre; nam licet subditi iuri resistendi renunciauerint, non tamen potuerunt principem absolueri a *vinculo naturali*, propter quod subditis manet obligatus. Dum itaque contra hanc obligationem agit, *iniuriam* subditis infert. In eundem censum quoque referri debet ADRIANVS HOVTYN in *politica generali*, vbi per
Varia

obligatione, qua erga homines alios lege naturæ adstringitur u).

§. XVII.

varia capita absolutissimam adscribit potestatem imperanti, tum in *profanis*, tum *sacris*, & quidem quoad hæc fere conspirat cum HOBBSIO, ne dicant, quod eum superet. Constituit eundem legum diuinarum & naturalium interpretem, & quod fidei articulos determinare queat. Quamuis enim in §. 91. potestatem principis subiiciat legibus diuinis & naturalibus, tamen cum statim addat, vtrum aliquid sit iuris naturæ vel diuini, vel eidem conueniat vel repugnet? ipsum per legis interpretationem iudicare, tollit omnem eo ipso obligationem, & restrictionem potestatis soluit, cum omnia scita iuris naturæ interpretatione sua peruertere possit.

- u) Supra iam monitum, ius naturæ, quatenus *libertatem naturæ* denotat, diuersum esse a lege naturæ, quatenus *obligationem ad pacem in vtilitatem totius humani generis* introductam denotat, illud esse renunciabile, non vero hoc. Hoc si applicetur ad ciuitates, certum est, renunciaſſe ſubditos *libertati naturali* in pluribus casibus, vel ſaltem imperanti ius dediſſe, vt poſſit de *libertate ciuium* diſponere in vtilitatem reipublicæ, adeoque ſoli imperanti adhuc ſaluum & illibatum eſſe *plenarium ius libertatis naturalis*. Verum ſicuti hoc in *ſtatu naturali* coercendum eſt intra limites obligationis ad pacem, ita multo magis in *ſtatu ciuili*. Hoc poſito *ius publicum vniuerſale* oſtendere debet, quousque iura imperantis ſe extendant, & in quantum ſubditis imperans adhuc ſit obligatus. Si obijciant: *atque præcepta iuris naturæ quoad ſubditos principem non obligant externe*; reſponſo, hoc contingere non ob naturam actionum, & ita non *per ſe*, ſed *per accidens*. Scil. *obligatio externa* deficere poſteſt, tribus ex cauſis: 1.) propter naturam actionis & ſic per ſe, 2.)

pro

§. XVII. Leuius dubium est, quod aliqui movent, iure naturæ non esse respublicas introductas, & sic easdem non posse regulari secundum ius naturæ; nam dominia non sunt introducta iure naturæ, vel saltem secundum hoc ius incognita & tamen regulantur secundum ius naturæ x).

§. XVIII.

propter defectum potentia ad ius suum persequendum. Sic in statu etiam naturali quilibet externe etiam obligatur ad rem meam ablatam mihi restituendam, licet alter ob defectum potentia alterum cogere non possit, ad quod tamen ius habebat. Denique 3) propter renunciationem *iuris resistendi*, quod alias in statu naturali obtinuit, pacis communis gratia: ut tamen alterum a vinculo suo absolvere noluerint. Hic itaque obligatio adfuit externa, sed ex *accidenti* vim amittit *propter subiectionem*, quæ *renunciationem iuris cogendi* in se continet, quo ipso tamen præcepta iuris naturalis non tolluntur, neque a iure naturali separanda sunt, quæ vtrique separari deberent, si *semper in omni casu* & in *omni subiecto*, imo & *quolibet statu* tantum interne obligarent. Quamvis itaque subditi ius suum erga principem non possint exsequi, in hoc tamen nunquam consensisse dicendi sunt, ut princeps iuri naturali non sit subiectus.

- * Ius naturæ *generalissima* & *uniuersalissima* principia tradit, i. e. neminem esse ledendum, suum cuique tribuendum; hæc vero talia sunt, ut quolibet introducto statu possint applicari, & fiant saltem nouæ conclusiones, (dum status nouus introducitur,) quæ antea erant incognitæ vel saltem applicari non potuere, principia autem maneat eadem, qualia a GROTIUS vocantur *reductiue iuris nat. vel ex suppositione certi facti humani*. Sic seruitus itidem iuri naturæ est incognita, sed

§. XVIII. Eiusdem farinae dubium est, quod VNGEPAVER y) *in exerc. iustin. qu. 14.* assert, quasi ius publicum tantum sit collectum ex iure gentium & ciuili; nam supra iam ostensum, non recte opponi ius naturæ iuri gentium.

§. XIX.

sed postquam semel introducta, præscribit quoque lex naturæ dominis & seruis officia, quæ ante erant incognita. Sic ius naturæ dicit: *bona fide cum altero agendum.* Inde quoad emtionem, venditionem, semel introductam, concludo: *Ergo in emtione debet abesse dolus in re vendenda, res propria alicui vendenda, vitiosa res alteri non tradenda; ouera alteri indicanda, si quæ rei coharcant; cauendum, ne alter in pretio laedatur. &c.*

y) Probat VNGEPAVERVS suam sententiam ita: 1) Magistratus autoritas & veneratio sunt iuris publici l. 1. §. 2. de I. & I. sed Magistratus constitutio attribuitur iuri gentium. l. 5. de I. & I. 2) ius belli inferendi est iuris publici. l. 24. de capt. & postlim. rev. Ex iure autem gentium introducta sunt bella. c. l. 5. 3) Conuentiones, quæ per pacem fiunt, dicuntur iuris esse publici. l. 5. §. 2. de pact. sed illæ conuentiones, quibus pax finitur, sunt iuris gentium. Denique 4) ius legationum mittendarum publici iuris est, et tamen iuri gentium adscribitur. l. f. de legat. Enimuero statim hic monendum est, VNGEPAVERVM illa, quæ iuris gentium & publici sunt, male probare ex iure Romano. Deinde non sequitur: *introducib* horum negotiorum dependet ex iure gentium, ergo semel introductæ non regulantur secundum ius naturæ. Nam & regna in c. l. 5. introducta esse a iure gentium dicuntur, ut tamen semel introducta dirigantur iure naturæ. Vltimus hi actus iuri naturæ, quatenus facultatem liberam & le-

giris

§. XIX. Nec plus ponderis habent WESEMBECII argumenta, *ad tit. de l. & l. allata*, quod scilicet 1) ius publicum non ad *æquum & bonum*, sed ad *statum Reipublicæ*, & quid huic *utile* sit, respiciat

gitimam denotat, itidem adscribi possunt, eoque magis, quod sint medium conseruandi vel reducendi pacem inter homines, adeoque *ius gentium* male hic opponitur iuri naturæ. Addit vero nouum argumentum, ad quod eadem regeri possunt. Dicit: quod *ius publicum ex iure naturali collectum non sit*, inde videtur constare, quia neque sacra, neque sacerdotes, neque magistratus, in quibus tribus ius illud dicitur constare, d. l. 1. §. 5. de l. & l. iuri naturæ adscribi possunt. Non sacra, pergit, quia *horum nomine nihil aliud quam ceremonia ad religionis cultum pertinent* intelliguntur. Præterea, ubi nulla sacra, ibi etiam sunt nulli sacrorum dispensatores seu ministri i. e. sacerdotes. Denique magistratus *iure gentium creatos esse constat.* c. l. 5. Non mirandum, Ictum tam leuia in medium protulisse argumenta, cum ex omnibus circumstantiis constet, VNGEPAVERVM principiis moralibus non admodum tinctum fuisse. Ius sacrorum quidem non est ex lege præceptiua iuris naturæ, quod concedo; sed postquam ceremoniæ & cultus externus semel introductus, ex iure naturæ quoque dependet, quid Principi circa illum liceat, nec ne? qualem habitum religio ad rempublicam habeat? Sic vltèrius, sacerdotibus introductis, ius naturæ quoque circa eosdem disponit, eorum officium circumferibit, quod & ad magistratus applicari potest, vt non debuisset VNGEPAVERVS ad leges Romanas prouocare. Non nego quidem in *alleg. tr. iuris publici particularis* hæc tria capita sacrorum, sacerdotum & magistratum dici; sed eo ipso non negatur abstrahendo a iure Romano, hæc non posse generaliter circumferibi ex iure

spiciat z), (2) quod tempore IVSTINIANI ius vetus publicum iam abrogatum fuerit, a) quibus argumentis satisfecit HAHNIVS in *Not. ad eund.*

§. XX. Sic & facile responderi potest ad rationem BICCHII in *præloquio rerum quotid. n. 32.* quod ius publicum vniuersum ad statum certæ ciuitatis spectet, eiusque proprium, adeoque nulla ex parte collectum sit ex præceptis naturalibus: b) nam oppido falsum est, quod vniuer.

iure naturæ. Sacra Romanorum dirigebantur iure publico particulari, quia publice recepti erant Dii & cultus: publice erant constituti sacerdotes, & tota Magistratuum diuissio ac ratio ex particulari iure dependebat. vid. LYCLAMA lib. 7. membr. Eclog. 41. Sed hæc non sunt in quæstione; illud enim queritur: annon præterea aliquid naturale illis applicari possit?

2) Hoc argumentum falsissimum est, quo ipso ostendit auctor, se non discernere potuisse regulas iusti & prudentiæ ciuilis. Vtræque hic applicari possunt, sed in quæstionibus iuris publici magis respicimus ad regulas iusti & æqui, quam vtilis.

a) Hoc argumentum respicit positiua iura, quæ mutantur in republica, sed non naturalia. Bene MAVRITVS de princip. iur. publ. c. 3. § 7. inquit: quando euenit mutatio, ea non fit circa eas leges, quæ ex naturali ratione descendunt, sed circa alias, quæ ex hominum positione, haud secus ac ius ciuile priuatum etiam mutatur, quamuis & illud collectum sit ex iure naturali.

b) Recensuit hoc argumentum quoque ERICVS MAVRITIVS de princip. iur. publ. Germ. c. 3. § 3. & 4. & hoc ita refellit, quod ius publicum vniuersale duo denotat.

Behmeri I. P. vni.

E

ter,

uersum ius publicum alicui reipublicæ proprium sit, cum, quæ iuri vniuersali *superaddita* sunt, in horum classẽ tantum pertineant.

§. XXI. Adhuc alii prouocant ad Imperatorem, quod c) in §. *ult. l. de l. & l.* ille tantum
ius

tet, 1) *complexum omnium legum publicarum simul in vna massa sumtarum*: 2) *leges separatim & seorsim consideratas*. Si in priori sensu accipitur vniuersale ius publicum, maior propositio est neganda, quia non sequitur, quando leges omnes simul sumptæ in vno complexu applicari nequeunt ad alium statum, quod ideo non possint dici collectæ ex præceptis naturalibus, vel quod in illo *legum publicarum* complexu non possint plures leges concurrere, quæ ex iure publico vniuersali desumptæ sunt. Si autem per ius publicum vniuersale leges quoque singulæ intelligantur, hoc sensu, quod *singulæ leges* in iure publico ad statum peculiarem reipublicæ spectent, tunc minor neganda erit, nam in omni republica plures occurrunt leges, quæ ad omnem possunt applicari statum publicum. Huc quoque spectat VITRIARI in *instir. iur. publici lib. 1. tit. 2. §. 1.* responsio per instantiam, quod idem quoque asseri de iure priuato, non tamen inde concludi possit, illud non esse collectum ex iure naturæ & gentium.

c) Quod Imperator hic non loquatur exclusiue, etiam obseruauit BACHOV, in *comment. in prim. part. l. 1. §. 2.* Verba eius sunt hæc: *Equidem ex hoc loco id non potest solide colligi, cum in promptu sit dicere, ideo ius priuatum ita distributum, tum quod in iure priuato hæc res esset manifestior, tum quod Vlpiano forte tantum de iure priuato tractare propositum esset, cum ius vetus publicum magna ex parte esset sublatum. Ceteroquin publico quoque iuri hæc diuisio non inepte accommodatur.* Idem quoque confirmat SA-

MVEL

ius priuatum collectum esse ex principiis iuris naturalis & gentium & ciuili, non item *ius publicum*, asserat. Sed hanc controuersiam autoritate IVSTINIANI definire non possumus, & præterea falsum, Imperatorem hic exclusiue loqui.

§. XXII. Denique nuperrime ICTUS quidam non incelebris d) de nouo existentiam iuris publici

MVEL RACHELIVS *introducitur in ius publ. c. 2.* inquit:

Quod enim ICTUS ait, ius i. e. systema iuris Romani collectum esse partim ex iure gentium, partim ciuili, i. e. ciuilitatis alicuius proprio l. 1. §. 2. de I. & I. §. ult. eod. idem quoque de iuris publici disciplina in sua latitudine considerata dici potest.

Necessitatem huius præstantissimæ doctrinæ idem l. 6. p. 28. seq. his circumscribit verbis: *Quia in examinandis & decidendis controuersis publicis nullius iuris maior usus vel auctoritas est, quam naturalis; ideo saltem non minori assiduitate & studio illud, quam ius priuatum, excolendum esset.*

Quo enim magis quisquam in illo profecerit, hoc ad publicas priuatasque causas recte diiudicandas iuris publici usum aprior erit, ut magna laude digni sint illi principes, qui etiam ius naturæ in suis Academiis doceri instituerunt.

Conf. B. SCHILTER de natura & orig. iuris publ. §. 4. Præterea ponamus, Imperatorem loqui exclusiue, quid inde? an Imperatoris decisio in rebus, quæ ad rationem spectant, aliquid momenti habet? Quid si Imperator assereret, nec ius priuatum esse collectum ex iure naturæ, an proinde ei esset credendum? In his & similibus quæstionibus non agit Imperator legislatorum, sed doctorem, & in his auctoritatem authenticam non habet.

d) Intelligo IOHANNEM GROENINGIVM, qui edidit

E 2

bibli.

bibliothecam iuris gentium Europæam; in cuius discursu præliminari sequentia hac de re habet: Loco iuris gentium autem Cl. HERTIVS secutus VLRIC. HUBERVM, ius publicum universale substituere videtur: quod sequentem in modum a politica scientia & iure publico particulari distinguit. 1) A politica inde differre censet, quod in hac iuris publici scientia inveniuntur, quæ non ad ciuitates, quæ singulas, sed quæ vniuersas, pertinent. 2) A iure publico particulari autem, quia(a) hoc in singulis populis variat: vniuersale autem ad ciuitates omnes se extendat. (b) Hoc ex dictaminibus iuris naturalis deduci, illud voluntario eoque scripto vel non scripto iure constare. (c) Vniuersale semper vnum ac idem esse, particulare vero in vna ciuitate pro reipublica statu semper mutari. Verum quemadmodum iam in bibl. I. Gent. exor. cap. 1. n. 24. existentiam iuris publici vniuersalis negavi, ita ne quidem nunc apparet, cur sententiam mutem, vel entia præter necessitatem multiplicanda suadeam. Mibi potius videtur ius publicum, quod dicitur vniuersale, quatenus iustum ciuitatis magnæ, seu omnium rerumpublicarum respicit, citra vllam legem promulgatam, ad ius naturæ & gentium spectare. Quatenus vero utilitatem atque vtilia a noxiis discernendi rationes considerat, ad Politicam vel generalem vel specialem pertinere. Non vt scientia quædam specialis atque distincta a reliquis statui queat, necesse est, vt eiusdem demonstrantur propria & domestica principia: his autem ius publicum vniuersale subnixum non est; nam quod ipse Dn. HERTIVS non diffitetur, illud ex dictaminibus iuris naturalis deducendum esse, indeque, si orirentur controuersie circa iura belli, pacis & fœderum, (circa eiusmodi enim publicos actus ius publicum vniuersale imprimis versari dicitur) non aliunde quam ex iure naturæ publicarum controuersiarum decisio perenda esset. Verum in liquidis haud opus est verbis: res ipsa loquitur, non ius, sed subiectum saltem in istis casibus mutari,

blici vniuersalis negare ausus est, cuius argumentis tamen ex hactenus dictis satisfieri potest, &

rari, neque ius nouum induci, sed adesse modo hic applicationem iuris ad factum. Ius naturæ & gentium, tanquam ius vniuersalissimum, usum præstat in iure civili, tam publico quam priuato, propriis principiis insuper subnixo. Verum exinde ius naturale non fit civile publicum vel priuatum: seu haud naturam civilis iuris induit, sed manet ius naturale & gentium, quasi per retrotractionem. Et quemadmodum ius civile priuatum Romanorum haud inde vniuersale fit, quia interpretationem quandoque ex legibus naturalibus accipit, pari quoque ratione ius publicum aliquod vniuersale inde haud constituitur, quia controuersie publicæ ex dictaminibus iuris naturalis deducenda. Fidem datam atque pacta fœdere solenni sancita seruanda esse, ius naturæ iubet: quod si de istis pactorum verbis, eorumque sensu inter summas potestates controuertatur, quæro, ex quo iure ista controuersia decidantur, an ex iure publico vniuersali, annon potius ex iure naturæ & gentium? posterius, ut puto, nemo in dubium facile vocabit. Quod si sit, parum ad naturam iuris refert, an persona naturalis vel moralis subsidio iuris indigeat; frustra quoque arguitur, quasi ius publicum particulare solum voluntario iure constet: nam regitur etiam iure naturali eiusque principiis nititur, quod ni fallor iam dudum demonstrauit Ill. MAVRITIUS disert. de principiis iur. publ. indeque expecto, ut quisquam iuris publici vniuersalis propria principia demonstret, & tum mutabo sententiam, aut si ista ostendi nequeant, neque noua rerum vocabula citra necessitatem inducenda erunt, sed potius ea, quæ iuris publici vniuersalis dicuntur, sedibus suis restituenda, nempe politicæ prudentiæ & iuri gentium communi, quæ iuris gentium atque politicæ doctrinæ sunt.

& iam satis abundeque factum ab illustri HERTIO ICto Gießensi e).

CAP. III.

DE DIFFERENTIIS IVRIS PVBLICI VNIVERSALIS A IVRE GENTIVM, POLITICA, NOTITIA SINGVLRAIS REIPVBLICÆ, ET IVRE PVBLICO PARTICVLARI.

§. I.

Ius Publicum vniversale *systematice* considera-

- e) Disputat in adducto loco clariss. autor contra illustrem HERTIVM, illustre iuris publici vniuersalis lumen. Quemadmodum vero ipse iam ad argumenta adducta respondit in *pecul. epistola ad amicū iustas continente vindicias aduersus nuperum bibliothecæ iuris gentium Europæ editorem*; ita multa refutatione iam quidem supersedere potero. Illud tamen vel binis verbis monere sufficiet, (I.) clariss. autorem eo ipso, dum *ius gentium a iure naturæ* distinguit, illas ipsas obiectiones incurrere, quas contra *ius publicum vniuersale* struxit. Cum enim *ius naturæ* sit *vniuersale*, & sic ad omnium hominum actiones applicari possit, non apparet, cur pro *diuersitate obiecti* non possit diuersam denominationem fortiri, & *docendi causa* inter se doctrinæ quædam distingui, licet alias nihil impediatur, quo minus etiam in vno complexu ab aliis tradi possint. Methodus arbitraria est. Hinc factum, vt in denominatione simplici *iuris naturæ* subsistamus, si hominum singulorum, quatenus absolute considerantur, non habito respectu ad rempublicam, negotia secundum leges naturales examinemus; quod si vero

si vero eadem principia ad integras gentes inter se agentes & controuertentes applicemus, *iuris gentium* denominationem accipit, vti suo loco demonstratum est. Et denique si principia iuris naturæ ad *statum reipublicæ* eiusque ordinem applicare intendimus, hanc partem *iuris publici vniuersalis* nomine insignire solemus. Vtrobique idem *ius naturæ*, sed quod propter diuersum obiectum recte distingui potest. Dum itaque clariss. autor *iuris gentium* a *iure naturæ* separare voluit, concedat necesse est, *ius publicum vniuersale* ita separatim quoque tractari posse. Atque ex his (II.) nunc patet, non recte *ius gentium* & *ius publicum vniuersale* propter diuersos respectus ab eo confundi. Quamuis enim ex vno principio fluant, singula tamen suum peculiarem statum supponunt, secundum quem *ius naturæ* quoque variat; alia enim est ratio iuris in statu naturali inter gentes, & alia ratio iuris in statu reipublicæ, vbi plane diuersissimæ conclusiones deprehenduntur, vt in speciali parte ostendendum erit. (III.) Præterea illud quoque animaduerto, clar. Autorem adhuc stare a partibus politicorum antiquorum, qui loco genuinæ politicæ prudentiæ, vel quæstiones *iuris gentium*, vel *iuris publici vniuersalis* tradiderunt, veram autem prudentiam politicam neglexerunt, quem defectum egregie supplens Illustr. HERTIVS in *clem. prud. politica*, simulque ab alienis in illa disciplina abstinuit. Denique (IV.) id potissimum vrget, deficere hic fundamentum proprium, seu principia huic disciplinæ propria, quæ tamen non adeo longe petenda sunt, si tantum conditionem *status civilis* paulo penitus intuebitur, & diuersitatem negotiorum publicorum & priuatorum examinabit, quemadmodum etiam infra aliquod principium proprium substituendum erit. vid. *cap. seq. §. 4.* Principium primum certe non mutatur, sicuti nec in *iure gentium*; at *novus ille status hominum*, scilicet *civilis*, noua & peculiaria producit necessario iura, & quidem in tanta copia & abundantia, vt non inepte illi faciant, qui hæc separa-

raturum est complexus *f)* legum publicarum
vniuer-

tim tractant, & ostendunt, quod diuersi respectus iurium diuersitatem etiam postulent. Reuera itaque non videtur existentiam huius disciplinæ negare, sed tantum illud vnice agere, vt ostendat, non necesse esse, separata doctrina hanc iuris partem proponere. Vtut itaque in PYFENDORFIO non reprehendimus, quod hanc partem simul in *tr. de iure nat. & gent.* complexus sit, ita nobis vitio verti non potest, quod separatim illam tractemus, & secundum propria eiusdem principia, statui ciuili accommodata, actiones publicas diiudicemus.

- f)* Collectionem legum publicarum vniuersalium, non quamlibet, sed congruam & per modum artis exhibitam, & conueniente methodo excultam requiro. Neque enim huc referri potest collectio, in qua sparsim tantum leges sunt digestæ, vt in iure publico particulari fasciculi harum legum plures extant. Nam præterea & sensus legum penitus eruendus, & applicandi methodus tradenda; leges enim non ex verbis solum iudicandæ, sed ex mente. Obiectum huius prudentiæ iuris sunt ipsæ leges vniuersales, tum recte interpretandæ, tum applicandæ; legum autem ipsarum publicarum obiectum est status publicus generationis consideratus, quatenus quæritur, quid iustum vel iniustum sit. Annon vero & negotia cum exteris peragenda hic simul obiectum legum publicarum constituunt, veluti belli, pacis, fœderum? Negat hoc Dn. HERTIVS de iurispr. vniuers. sect. 2. §. 9. quoniam hæc ex alia iuris naturæ parte petenda. Quod concedi potest, quatenus negotia hæc absolute spectantur, prout intercedunt inter liberas respublicas; interim quia simul respectum ad ciuitatem inuoluunt, dum ad securitatem ciuitatis debent esse directæ, suo modo quoque
huc

vniuersalium conueniente methodo adornatus, sensum earundem genuinum, applicationem prudentem, & quæ huç spectant, exhibens.

§. II. Præterea vero sumitur etiam *habitus*, designans habitum g) leges publicas vniuersales recte intelligendi & prudenter ad negotia publica applicandi, tranquillitatis & pacis publicæ gratia.

§. III.

huc trahi posse videntur, vt tamen iuxta monitum Illustr. HERTII hi diuersi respectus non confundantur.

g) Cognitio legum harum quidem omnibus hominibus inest, iisque quasi *connata* videtur, at hoc de *principiis primis & communibus* est intelligendum, imo hæc *cognitio* est admodum *rudis* propter naturæ deprauationem. Quodsi vero hæc cognitio per *manuductionem* & diligentem meditationem excolitur, oritur inde in mente *habitus*, leges hæc innatas eo facilius & certius cognoscendi, remotioresque conclusiones, quæ ex primis principiis oriuntur, solide diiudicandi. Vnde omnes homines quidem aliquam scientiam & cognitionem harum legum habent, sed plerumque *rudem & minus excultam*, dum parum sibi attendunt, & veritatem non ex se, sed aliunde extra se addiscere volunt; *habitus* autem demum illi possident, qui *excultam cognitionem* possident, cum *promptitudine*, in quaouis materia illas applicandi. Consistit vero ille *habitus* in *sensu* accurato legum & *usu* seu praxi. Non nuda *scientiæ* gratia, sed imprimis propter *usum* iura nata sunt. Qui itaque hoc habitu instructus est, dicitur *iurisconsultus*. Hodie quidem ex pessimo quodam errore obtinere videtur, vt ICtos fere vnice ex *solida legum Romanarum cognitione* æstimemus, quia ab antiquo creditum fuit, ex hoc iure omnem legum scientiam esse

§. III. Sensus seu *cognitio* b) harum legum vniuersalium per demonstrationem certam & indubiam habetur, & sic per argumenta a *ratione* desumpta expeditur.

§. IV.

hauriendam: verum sicuti in hoc sensu nemini ICti nomen denegamus, ita quoque qui harum legum prudentia instructi sunt, ICti eo magis dici possunt, vel saltem iuris publici vniuersalis consulti, cum ita aptiores reddantur, vt feliciores in iure positiuo faciant progressus.

- b) Circa cognitionem legum naturalium hæc capita perlustranda sunt: 1) An detur aliqua *demonstratio* a priori in hac disciplina? 2) An utilis sit, cum iam ius naturæ per se notum sit? Prius membrum, an detur aliqua *demonstratio* in hac disciplina, negandum videtur ex argumentis, quæ ICtus Regiomontanus celeberrimus THEOD. PAVLI in tr. de veris iuris & iurispr. principiis p. 2. q. 11. adducit. Vrget (I.) quod tot sint eruditorum dissensus circa primum principium, & quod Dd., dum demonstrare ius naturæ voluerunt, eius certitudinem amiserint. (II.) quod plerique non veritatis cupidine ducti ius naturæ tradiderint, sed magis ostentationis gratia, & sic rationem iuris naturæ quæsiuerint, vbi ius omni ratiocinio longe est euidentius, vel vbi id, quod operose probare satagunt, a nemine, qui sanæ mentis est, in dubium vocari possit. (III.) Quod quæstiones iuris huius non sint disputabiles, adeoque, qui easdem in dubium vocat, non ratione sed pœna indigeat. (IV.) Denique addit, eandem esse subsistendum in aliquo principio, ceu ultimo demonstrationis termino. Verum quod pace viri eruditissimi dixerim, subdubito, an ex his rationibus possit concludi, non dari in hac disciplina demonstrationem. Primum argumentum enim facile resolui potest

§. IV. Quemadmodum vero in omni demonstratione *principium* aliquod *fundamentale* constituendum, ex quo omnes reliquæ conclusiones prono alueo fluere debent, ita in iure publico vniuersali itidem tale principium quaerendum, quod summatim in eo consistit: *agenda esse ea, sine quibus pax & tranquillitas specialis*
tori-

test, si modo attendamus, de quonam dissentiant Dd. scil. de primo aliquo & *fundamentali principio*. Iam vero antea supposui, reuera plerosque non dissentire, sed conceptus suos mentis tantum paulo aliter efferre, dum alii supponunt *socialitatem*, alii *amorem*, alii *amicitiam*, alii *pacem* &c. sed hi omnes in effectu consentiunt, & quilibet tantum studet aptiori modo doctrinam hanc connectere. Deinde ponamus, adesse litem de primo principio, vti inter quosdam est, inde tamen non sequitur, plane huius disciplinæ non dari demonstrationem, sed saltem, *caute* circa hanc procedendum, ne amittatur. Veritas sine dubio & certitudo optima est in sacris litteris, quam tamen tot controuersæ Theologorum non evertunt. Alterum argumentum procedit quidem in primis iuris naturæ principiis, de quorum veritate satis constat, et hac demonstratione non indigent, quatenus non vocantur in dubium. Verum a) demonstratio non suscipitur propter *leuissima & notissima iuris naturæ præcepta*, sed propter *conclusiones remotiores*, quæ non æque cuius patent, vti *notissima principia*. b) Imo & *leuissima principia*, licet veritatem in se habeant, non carent controuersiis, quas homines male sani mouerent, ad quos contundendos demonstratione opus est. Quis dubiis ab HOBBSIO & SPINOSA motis absque demonstratione respondebit? Tertium argumentum inter eruditos merito proferri

totius corporis civilis conservari & unio civilis contineri non potest i).

§. V. Applicatio legum publicarum ante omnia

non debbat, cum dubia non pœnis sed ratione sint retundenda. Quartum facilius admitti potest, cum in demonstrationibus non fiat processus in infinitum ultra propositionem fundamentalem, sed in hac subsistendum. Cum enim intellectus noster sit finitus, non potest quis in demonstrationibus adscendere in infinitum, sed necesse est, ut aliquando subsistat; atque sic tamen nihilominus manet demonstratio. Alterum caput *de utilitate demonstrationis* quod concernit, ex hæcenus dictis apparet, absque hac quidem aliqua principia iam nota esse, cum sint cordibus hominum inscripta; sed in *cap. 1.* iam supposui, hominem esse corruptum quoad omnes facultates, ut sæpe sibi non conscius, sed quasi ex somno excitandus sit; hinc addidi, *manuductionem sapientum requiri*, per quam norma cordibus inscripta excitetur, & homo ad sensus internos intra se reducatur. Nulla melior autem manuductio dari potest, quam talis, per quam veritas rerum alicui ob oculos ponitur, id quod fit in *demonstratione*.

- i) Fluit hoc principium uniuersale ex ipsa *indole societatis civilis*, & *sine omnium rerumpublicarum*, ex quo in moralibus ratio *formalis* queri solet. Sunt cæterus civiles inprimis propter *securitatem publicam* instituendæ ex ordinatione etiam ipsius DEI. In origine prima quidem ciuitatum vitium aliquod subesse potest; attamen postquam cæterus civilis semel constitutus est, & extra illum pax, securitas & tranquillitas commodè haberi nequit, rectius autem mediante imperio obtinetur, & ira actiones rerumpubl. huc inprimis tendere debent, non alia potuit substitui regula, quam quæ in ipsa thesi *proposita* est. Est hæc ipsa subordinata principio *iuris*

ris

ris naturalis in genere considerati, de quo in c. i. assum, quod ex speciali statu hominum peculiares suas consequitur proprietates, quæ extra statum civilem cessabant. Hoc principium dirigit iura imperantium & obligationem subditorum, imo & officium boni principis instruit, & cum ex natura & fine cœtum ciuiliū fluat, non potest non esse verum, evidens & adequatum. Instas: atqui hoc non est principium proprium, sed illud ipsum vniuersale, quod in omni iure naturali pro fundamento ponendum est, atque adeo tantum simpliciter applicatum ad statum civilem. Respondeo: est vtique hæc doctrina pars disciplinæ iuris naturæ, generatim consideratæ, atque adeo sub eius prima fundamentali propositione etiam contineri debet. Quatenus itaque hoc principium generale speciatim ad statum rerum publicarum applicatur, tunc magis naturam conclusionis induit, quod ex generali illo, concordiam & pacem generis humani colendam esse, fluit & immediate deducitur, atque statui ciuili ita peculiariter applicatur, prout finis & ratio reipublicæ id postulat. Nihil tamen impedit, quo minus diuerso respectu principium primum & fundamentale propositio secundum quid dici possit, scilicet respectu illius doctrinæ, de qua separatim agitur, cui hoc principium proprium est, postquam speciatim ad cœtus ciuiles applicatur, & negotiorum publicorum expeditionibus vnice accommodatur. Sic eodem sensu principium iuris naturæ in genere considerati, pacem esse seruandam, recte assumitur pro primo principio in iure naturali, licet illud ipsum aliunde demonstrari queat, & hoc intuitu conclusionis vicem subire videatur, respectu doctrinæ moralis in genere, quæ felicitatem hominis pro fundamento habet, ex quo fluit, pacem esse seruandam cum aliis hominibus. Et hoc ipsum decemviri non ignorasse videntur, dum etiam in legibus XII. Tabb. fundamentalem legem publicam in hoc posuerunt: *salus populi suprema lex esto.*

k) Ap.

omnia supponit notitiam *k)* status publici & negotiorum publicorum.

§. VI. Præterea circa *applicationem* regulæ politicæ seu prudentiæ ciuilis *l)* non sunt negligendæ, ne alias quis laborare videatur contra commodum ciuitatis, ad quod ius publicum tanquam ad centrum sese referre debet.

§. VII.

k) Applicandum ius ad *facta*. Ergo vtriusque *scientia* requiritur, neque enim recte leges applicaueris, nisi facti notitiam accuratam habeas, hinc Imperator definitione iurisprudentiæ inseruit *notitiam rerum humanarum & diuinarum*. Variant quippe negotia ex suis circumstantiis, quibus non recte perpenſis, iniustitia in applicatione committitur. Adeoque ICto non deneganda inquisitio in *naturam* & *indolem negotiorum*, quibus ius applicandum: veluti de *sacris* disputaturo incumbit, naturam sacrorum & negotiorum ecclesiasticorum antea perſcrutari, cum alias definire nequeat, an & quatenus prædicatum *iusti* subiecto insit, nisi subiecti natura perpenſa fuerit. In hac doctrina de iure publico vniuersali idem asserendum esse nemo negabit, adeoque *naturam imperiorum* & *nexus ciuilis* infra adhuc excutiendam existimaui, sicuti hætenus iam naturam actionum publicarum explicui. Foliis hac de re egi in *dissert. præliminari* ad PETRUM DE MARCA *de concord. sacerdot. & imp.*

l) Multa permissa sunt, sed non conducunt: multa secundum leges naturæ optime fieri possunt, sed si fiunt, detrimentum Reipubl. afferunt, vel tollunt illam vniōnem Reipublicæ. *Prudentia* itaque summa in *applicatione* opus, adeoque ICtus hac prudentia destitutus magis est *rabula*, quam verus ICtus. Vnde apparet, quam amice ICti & *consilarii* munus conspiret. Si in iure priuato

§. VII. Tandem quoque in applicatione ad particularia cuiuslibet reipubl. scita *m*) respiciendum, quia vix vlla datur respublica, quæ solo hoc vniuersali iure contenta sit, sed plurima etiam legibus fundamentalibus sunt circumscripta *n*).

§. VIII.

priuato regulæ prudentiæ non sunt negligendæ, multo minus ICtus illis carere potest in hac doctrina. Ex merito certe in iure priuato laudatur *iuris prudentia cau-
relaris*, cum ICTi officium quoque sit cauere, h. e. consilia suppeditare, qua ratione secure & absque damno illa, quæ iuris sunt, applicari debeant. Frustra iuris prudentia nomen *prudentiæ* obtineret, si *regulas prudentiæ* in applicatione iuris ICTus sequi non deberet. Et hoc sensu recte *prudentia* vocatur *ars vitæ* a CICE-
RONE lib. 5. de finib. c. 6. cum hæc demum vitam & actiones hominum quascunque siue publicas siue priuatas instruat. Hinc est, quod dicitur, omnia subordina-
ta esse saluti Reipublicæ.

m) Sunt sui cuiuslibet Reipublicæ mores, sunt leges, secundum quas regimen Reipublicæ administrandum. Hæc libertati imperantium, quam alias habent, certos limites ponunt, quo *ius publicum vniuersale* non mutatur, sed *naturalis* restringitur *libertas*.

n) Sunt hæc leges duplicis generis: *quædam* tantum illud confirmant, quod *ius publicum vniuersale* præscribit imperantibus, cuius generis capita etiam in capitulationibus Imperatorum nostrorum occurrunt, vid. art. 1. & 37. cap. Ios. *Quædam* noui quid addunt, quo ipso *ius summi Imperatoris*, ex iure publico vniuersali alias ei competens, restringitur, qualia sunt pleraque capita capitulationum. Quæ hic non sunt definita, manent sub regula huius iuris. Imo *iura ipsa* in quauis republica sunt fere *eadem*, adeoque horum natura ex iure publi-

§. VIII. Quamvis vero hæc tria, *notitia status reipubl.* singularis, *politica*, *ius publicum particulare*, in applicatione huius disciplinæ vsum habeant, non tamen cum hac sunt confundenda, sed adhuc diuersa ab hac disciplina sunt o).

§. IX. Sic *notitia singularis reipublicæ* ostendit historice & eruit peculiarem nexum certæ alicuius ciuitatis, occupaturque circa perspicendas & enucleandas rationes, quibus hæc vel illa ciuitas administratur p). Sed ius publicum tantum circa *leges* tum intelligendas, tum applicandas versatur.

§. X.

eo vniuersali desumenda: sed *modus & exercitium* in legibus particularibus tantum solet circumscribi, ne imperans vel *solus* exerceat, vel *omni tempore*, vel *libere*, sed *sub certis modis* &c. Ipsa ergo *natura* horum iurium addiscenda ex *iure publico vniuersali*; exercitium vero horum iurium ex *particulari*. Ceterum quo *simplicior* populus, eo magis regnandi ratio petitur ex hoc iure. De Tartaris Præcopienlibus refert IOACH. PISTORIUS lib. I. *hystor. Polon.* plenioris p. 58. quod regnandi artes nonnisi a naturali iudicio & usu magistro habeant, simplicitate legum & fide pactorum multis aliis populis superiores.

o) Logica, Metaphysica & Politica aliæque disciplinæ in iure priuato vsum aliquem præstant; sed tamen non sunt ipsius iuris priuati *pars essentialis*. Ius publicum particulare etiam pluribus adminiculis indiget aliunde desumptis, v. c. iure canonico, feudali, historia, politica & prudentia reconomica. Quid mirum itaque, quod hæc quoque disciplina alia adminicula in suos trahat vsus?

p) Latius versatur hæc *notitia*, quam *ius publicum*. Evidem hæc *notitia* itidem potest esse vel *generalis* vel

§. X. Subinde quoque præsens disciplina vni-
ce iuris naturæ præcepta agnoscit; sed *noti-
tia Reipublicæ* aliunde petenda, plurimaque eo
nomi-

vel *specialis* seu singularis, vt illa nexum in genere
ciuitatum, abstrahendo a rebus publicis particularibus,
sitar; sed ita a *politica* seu *prudencia ciuili* strictè di-
cta non distinguitur, quoniam huius officium est, *re-
rumpubl. faciem & constitutionem sistere*. Singu-
laris *Reipublicæ notitia* circa hanc vel illam ciuita-
tem versatur, & particulares eius rationes, quibus ad-
ministratur, refert. Vtraque disciplina occupatur
circa idem obiectum, *ciuitatem* scilicet, sed *diuerso*
modo. Ius publicum *vniversale* quidem *sub ratione*
iusti, seu quatenus ius naturæ statum publicum di-
rigit, adeoque tantum leges enucleat: *notitia hæc*
specialis vero intimam ipsius ciuitatis in indiuiduo con-
sideratæ *naturam & statum* enucleat, in vires eiusdem
inquiri, defectus ac morbos non dissimulat, & sic
quoque *ipsas leges particulares* publicas examinat, vtrum
statui sint conformes, nec ne? originem omnium ac-
curate inquiri, mutationes varias earumque causas ex-
hibet, & quo euentu omnia in republica cesserint,
docet. Breuiter: hæc notitia non est mere *historica*,
sed *erudita*, vt loquitur BOECLER. *de notitia S. Rom.*
Imp. lib. I. c. 1. in f. h. e. politica, quæ non est
cuiusvis hominis, sed eorum, qui reipubl. constituendi
& tractandæ intellectum habent, & subactio iudi-
cio præditi sunt, vt prætextus & colores a veris re-
rum causis separare possint. Conf. BOECLER. *diff. de*
notitia Reipublicæ. Præclare ad hanc ipsam notitiam
viam sternit HERTIVS *diff. de notit. singul. reip.* vbi
omnia adminicula & media, ad talem notitiam perue-
niendi, erudite, pro more, suppeditat. Conf. CON-
KING. ad *Lamp. p. 3.*

Bæbmeri I. P. *vniv.*

F

q) Ne.

nomine ex actis publicis, antiquis monumentis, *q*) propriaque experientia sunt desumenda, exactoque iudicio ponderanda.

§. XI.

q) Notitia rerumpublicarum inprimis *historiam* pro fundamento habet. Quærendus est primus ortus Reipublicæ: investiganda sunt incrementa, decrementa, mutationes, structura eiusdem intima, subsidia, quibus nitatur, aliaque, ex quibus animus civili scientia subactus *solidam* aliquam *notitiam* colligere possit; hanc enim, ut & *civilem* præterea *scientiam* præsupponimus, ne alias iudicium aliquod obliquum ex antiquis monumentis feramus, cum sæpe contingat, ut rerum externarum specie incauti decipiantur. Talem plerarumque rerumpublicarum Europæ historiam, ad scopum prudentiæ civilis contexendam, susceperat CONRINGIVS, & privatos intra parietes auditoribus suis tradiderat, quam deinceps insalutato autore, qui ultimam manum huic labori nondum addiderat, sub titulo *thesauri rerumpublicarum quadripartiti* edidit OLDENBURGER. Suscepit proinde HERTIVS consilium, uti promisit in *dissert. de notitia singul. Reipubl.* §. 32. de opere hoc recomponendo, & addendis, quæ defunt. Non parum etiam hanc notitiam promouent *memoriæ*, quas *memoires* vulgo vocant, quales plures exstant; v. c. *Memoires de Rochefort*, quæ concernunt ministerium Richelii & Mazzarini, *Memoires de la Cour d'Angleterre par la Comtesse d'Aunois*, 2. vol. 1695. *Memoires de Bellievre & de Sillery*, 2. vol. 1696. *Memoires de Dupleffis*, *Memoires de Schwede*, par Chanut, *Memoires de Marechal de Bassompierre*, *Memoire de Buffy Rabutin* &c. Conferunt quoque huc plurimum relationes BOTERI, SANSOVINI, ENTIS, HONORII, BELLI &c. quæ ex instituto Venetorum natæ, quippe qui legatis suis in mandatis dare consueverunt, ut, pendente legatione, omnia, quæ ad mores summorum im-

peran-

§. XI. Quo magis vero POLITICA cum hac disciplina confundi solet, r) eo maior cura adhibenda, vt limites vtriusque disciplinæ exacte ponan-

perantium spectant, item administrorum & opes reipublicæ scripto comprehenderent.

r) Confusio harum disciplinarum diuersarum plerisque politicis solennis est, de quo etiam conqueritur HUBER *de iure ciuitat. l. 1. §. 1. c. 1. §. 14.* vbi vnicum LIPSIVM excipit, quod nihil alieni admiscuerit. Neque BOECLERVS excipi potest, vti quidem putat HUBER. *cit. l. nam & plura, quæ iuris sunt, immiscuit.* Iam suo tempore GROTIUS *de I. B. & P. in proleg. §. 57.* hanc confusionem annotauit, & præcauendam esse censuit his verbis: *Temperavi me ab his, quæ alterius sunt tractationis, vt quæ docent, quid ex usu sit facere, quia ista suam artem habent specialem politicam, quam recte ita solum tractat Aristoteles, vt alieni nihil admisceat, contra quam fecit Bodinus, apud quem hæc ars cum iuris nostri arte confunditur.* Fatendum vtrique est, ICIORUM ineptiam in culpa fuisse, quod disciplinam iuris publici vniuersalis sibi vindicauerint politici. Cum enim ICTI putarent, tantum ad forum suum spectare, quæ iuris Romani sunt, adeo, vt etiam *ius publicum particulare ad politicam* quidam traherent, & ICTIS deluper quæstionem mouerent, politici hanc iuris partem tanquam derelictam occuparunt, quod & scholastici Theologi in ea parte iuris naturæ fecerunt, quæ priuata dirigit hominum negotia. Accedebat etiam hæc ratio, quod vtrique disciplina circa ciuitatem versaretur, vt manus adiutrices sibi inuicem porrigere deberet, ex quo facile confusio sequi poterat. Euoluas modo ALTHVSIVM, ARNISAEM, BESOLDVM aliosque, qui semper illa, quæ iuris sunt, immiscent. Quin & ipse HADRIANVS MOVTYN hanc disciplinam *de iure publico vniuersali*

ponantur. In eo omnino conueniunt, quod utraque circa *ciuitatem* occupata sit, & optime inter se conspirare possit r).

§. XII. Differunt vero in eo, (I) quod *ius publicum vniuersale* respiciat ciuitatem sub ratione *iusti*, *politica* vero sub ratione *utilis* r).

§. XIII.

edidit sub titulo *I olitica generalis*, hac ex ratione, ut in *præfat.* monet, quod *ciuitatem* concernat, & iuris ad ciuitatem pertinentis regulas contineat.

s) In *applicatione* combinari optime possunt. Videntur huc collineasse ICI Romani, ius per artem *boni & æqui* definiētes insimulque indigētes, ius quoque non tantum regulas *æqui* sequi debere, quod quidem ipsius proprium est officium, sed etiam in subsidium adhibere debere *ad bonum* h. e. *utile*, quod sæpe *bonum publicum* dicitur. l. 1. de *usu* cap. l. 13. in f. ad *ScR. Vell.* l. 13, §. 1. de *usu* fr.

*) *Negotia publica* utrobique obiectum faciunt, sed modus considerandi diuersus adest. Aliud est, inquirere, *an hoc iustum sit*, h. e. an saluis legibus naturæ a principe fieri possit? & aliud, *an utile sit*, h. e. an conducatur & expediat? hoc ex *regulis prudentiæ*, illud ex *legibus naturæ* diiudicabitur. Hac consideratione temperantur sæpe actiones publicæ, ut, licet *iuste* aliquid fieri possit, tamen illud paulatim suspendatur, cum peculiaris ratio resistat. Prædicatur vero iustum de actionibus in sensu tum *aiēte*, tum *negante*. Priori acceptione complectitur, quicquid legibus naturæ *præcipitur*; posteriori, quicquid iure naturæ non est prohibitum, & ita *facultatem moralem* agendi designat. Priori in sensu *iustum* semper simul *utile* est, quia vnice pacem & tranquillitatem humani generis intendit, in quo vera utilitas consistit, & quicquid huic refragatur, simul est inutile, cum status & vinculum humani generis eo ipso

ipſo tollitur, licet vile, ſed apparenter, videatur. Præclare CICERO lib. 3. de offic. quod turpe eſt, id nunquam eſt vile, ne tum quidem, cum id, quod eſſe vile putes, adipiſcare. Hoc enim ipſum, vile putare, quod turpe ſit, calamioſum eſt. Ecquid enim vile, quid inutile aliud eſt, quam quod hominem conſervat in ſua duratione, vel non conſervat? Leges pacis ſunt ad conſervandum vinculum humani generis, & eatenus dicuntur toti generi humano utiles. Bonum enim quodlibet ex diverſo conſiderandi modo dicitur honeſtum, ſi reſpectu ſuæ cauſæ; vile, ſi reſpectu ſuorum effectuum, quos producit; iucundum, ſi ratione fruitionis præſentis conſideratur. Iam omnes fatentur, leges naturæ eſſe bonas, ergo quoque ſunt utiles, & ſic quicquid ab hoc tramite recedit, eſt quoque inutile, h. e. ab arte rectæ viuendi alienum. Vt enim medicina valetudinis, navigationis gubernatio, ſic viuendi ars eſt prudentia. CICERO lib. 5. de finib. c. 6. Aſt ita quidem & vile & iuſtum non recte diſcernuntur, multo minus opponuntur. Sed circa actiones, prout iuſtæ dicuntur in ſenſu negante, ſæpe euenit, vt regulæ iuſti & utilis inter ſe collidant, adeoque aliquid licite fieri poſſit, ſed non expediat propter varias circumſtantias, quæ impediunt, ne tale quid fiat. An vero hoc vel illud hoc ſenſu iuſte fiat, expendit Ictus: an ex uſu reipublicæ illud ipſum ſit, politicus ſuggerit. Sic licite magiſtratus perpetui vel temporarii conſtituuntur, indigenæ vel alienigenæ; ſed hic rationes politicæ aliud determinare poſſunt: v. c. in Romana Republica arcanum ſtatus publici erat, habere magiſtratus annales, item magis extraneos ad habenas Reipublicæ admittere, quam ciues, ne hi, ad gubernaculum admiſſi, ſeditiones mouerent, l. 3. D. de offic. aſſeſſ. l. 10. C. de aſſeſſ. & domeſt. l. 1. C. vt nulli patriæ ſuæ adminiſtr. permitt. Quod ſi autem utilitatis reſpectus cum iuſto in ſenſu aiente pugnat, tunc merito ille ſeponendus, quanquam publica utilitatis ſpecies præ honeſtate contemnatur, vti conqueritur CICERO lib. 3. de offic. Sic in plurimis

§. XIII. Hinc (II) regulæ prudentiæ civilis magis *consilia* sunt, neque adeo necessitant; *u*) sed regulæ huius iuris partim necessitant, partim legitimum ius agendi concedunt.

§. XIV. (III) Regulæ prudentiæ civilis magis *probabilitate* fundantur, *x*) adeoque in illis non semper *demonstratio* datur, secus ac in iure naturæ publico.

§. XV.

rebuspublicis expediret, vnius imperio potius rempublicam administrari, quam populari; sed inde nemini ius, rempublicam inuadendi, aut alio modo turbandi, nascitur.

u) Suggestit prudentia media, quibus caute quis agere possit, cautiorebus vitur consiliis, in posterum prouidet, est omni ratione protectior, ut ait CICERO Philipp. 13. circa princ. quæ siue quis adhibeat, siue non adhibeat, legis naturæ regulas non violat, cum obligationem legis externam hæc præcepta non habeant. Imprudens est, qui consilia sana negligit, cum pleraque tamen in summa fortuna auspiciis & consiliis, quam telis & manibus gerantur. TACITVS lib. XIII. annal. Et tandem, si aliqua obligatio in regulis prudentiæ occurrit, hæc mere interna est, si alias consilium sit sobrium, & alterius conseruationem intendit. Sic princeps de iure ad suas leges non est adstrictus, quamuis regulæ prudentiæ sæpe contrarium suadeant, quia regis ad exemplum totus componitur orbis. Quando uxorem ciuicam virginem ducit, legibus naturæ nihil contrarium agit, peccat tamen sæpe contra principia politica. Optime CICERO: Iudex statuit de præteritis, de futuris senatus.

x) Prudentia civilis quoad maximam partem hauritur ex introductione rerum singularium, seu factorum & exemplorum, quæ debent esse certa, vera & plene intellecta.

§. XV. Prudentia Ciuilis (IV) statum publicum format, & formatum vel corrigit, vel conseruat, adeoque hactenus quoque leges publicas commendat, mutat, temperat & corrigit; y) sed sensum earundem penitioem & applicationem haud tradit, quod ad nostrum institutum spectat.

§. XVI.

lecta. Prudentiam enim longa vita & multus rerum usus affert, vt ait DION. HALICARN. lib. 8. c. 28. Ex euentibus rerum variis varia propositiones hauriuntur, quæ licet non omni ex parte sint vniuersales, quoniam futura & imprimis euentus rerum ignorantur, tamen perquam probabiles esse solent, si ponamus, vix aliam rerum faciem in posterum futuram esse, quam quæ iam antea sæpe ita contingit. Et huius generis politicæ obseruationes sunt, quæ FORSTNERVS, BERNEGGERVS, AMELOTTVS, aliique ad Tacitum collegerunt. Sed tamen & hæ propositiones fallere possunt, dum vel minima & occulta circumstantia alium euentum producere potest; interim qui talem regulam prudentiæ adhibuit, prudenter versatus esse dicitur, licet ex voto negotium non successit. Optime Imperator ANTONINVS lib. 7. §. 49. philosophatur: *præterita*, inquit, *recole*, *torque* *impriorum mutationes*. Inde licet & futura prospicere, eiusdem enim generis omnino futura sunt, nec possunt eorum, quæ nunc sunt, modulum egredi. Eadem repetit lib. 10. §. 27. *cogita*, inquit, *ingit* *tecum*, *qualia nunc sunt omnia*, *talìa prius actitata*, *cogita & talia futura esse*.

y) Nouit Politicus, leges ad formandam & conseruandam rempublicam vtramque facere paginam, adeoque quales sint ferendæ, an latæ emendandæ, an abrogandæ, an nouæ addendæ? consulat. In specie de iure publico

§. XVI. Sic itaque (V) a *prudencia civili* alienum est, iura imperantium & obligationem subditorum ex professo z) excutere, quippe quæ post constitutam demum & formaram ciuitatem expendit ICrus.

§. XVII.

vnuerſali politicus *obiter* quoque agit, quatenus cauere debet, ne conſilia eius eidem ſint contraria, ſed ſenſum eorundem intimum euoluere, ab inſtituto ſuo alienum eſſe nouit. Interim tam arcte ſæpe regula *prudencia civilis* cum his *iuſtitia* ſunt coniunctæ, vt diuelli raro non poſſint; hinc ſicut ICris non inuidetur, ſi regulis *iuſtitia* quoque addant reſpectum *utilitatis*; ita politicis quoque non ſemper inuidendum, ſi *iuſti* reſpectum aliquando admiſceant, quatenus id *obiter* fit. Oſtendit itaque Politica, nihil eſſe temere in republica tentandum, quod legibus publicis vnuerſalibus repugnet; quæ autem talia ſint, ex hac diſciplina deſumit, & ſæpe ad forum ſuum applicat, vt ICTus principia politica. Sqadet prudentia civilis *iuſticiam*, legum culturam; ſed quomodo hæc obtineatur, huius diſciplinæ eſt.

- z) Opponitur: iura hæc ad curam regiminis publici pertinere, hanc ad prudentiam civilem referri debere. Sed politicus iura non euoluit, aut explicat, ſed quid circa exercitium iurium conducat, docet. Porro obiicitur: hos duos reſpectus *utilis* & *iuſti* non poſſe ſegregari. Imo vero poſſunt, diuerſo conſiderandi modo, ſi principia conſideras, ex quibus ſingulæ conſeſiones hauriendæ, licet in applicatione vtriuſque reſpectus ratio habenda ſit. Denique contendunt quidam, rempublicam poſſimum conſtitui ex nexu imperantium & parenzium, hunc autem nihil aliud eſſe, quam ſeriem iurium imperantis & ſubditorum obligationum: ergo cum nexus hic ad prudentiam civilem ſpectet, merito quoque conſiderationem horum iurium ab hac diſci-

ſci-

§. XVII. Quo ipso quoque hæc disciplina satis distinguitur a *ratione status*, quam vocant, quæ media suggerit, quatenus status publicus in illo statu, in quo felicitatem suam quærit, conservari possit *a*).

§. XVIII.

disciplina non videri alienam. Verum distingui potest inter *generalem* aliquam *superficiariamque* huius nexu considerationem, quam in *prudencia civili* admittimus, quatenus status publicus inde efformatur, hunc scilicet in finem, ut consilia sobria & salutaria possit suggerere, & de mediis consultare, id quod vix aliter, quam cognito nexu reipublicæ, fieri potest; & inter *penitiorum solidiorumque* horum iurium pertractationem. Hæc ad disciplinam iuris spectat, sufficitque adeo Politico pro scopo suo, vel digito ostendere iura principis.

a) Reuera itaque *ratio status* ex principiis prudentiæ civilis fluit, adeoque exinde quædam deducta conclusio est. Quilibet homo conservationi suæ studet, & illius status appetit confirmationem, in quo securitatem & felicitatem quærit. Status vero *ratio*, quatenus ad rempublicam spectat, denotat *solemtem indagationem mediorum*, quæ ad conservationem tendere possunt. Hæc vero media variorum consiliorum animam præbent, quorum anima imprimis in *applicabilitate*, ut ita loquar, quærenda, sine qua frigent. Plura huiusmodi consilia e Doctorem museis hætenus prodierunt, quæ tamen ut plurimum inania & ieiuna deprehensa sunt, postquam negotiis publicis expediendis raro interfuerunt, & utrum ad praxin deduci possint, haud ponderare potuerunt, id quod consilia passim edita in libellis de *ratione status imperii nostri* satis probant. Nam *applicabilitas* acquiritur ex notitia humani generis intima, & negotiorum publicorum, unde animus inexercitatus hic reuera est ineptus.

F 5

b) Ita

§. XVIII. A *iure gentium* strictè dicto quomodo differat hæc disciplina, iam *cap. antec.* dictum.

§. XIX. Denique a *iure publico particulari* hæc differentia superest, quod *uniuersale* ad omnes ciuitates se extendat, *particulare* vero in singulis populis variet, ac succinctius alibi, alibi diffusius sit *b*).

§. XX. Quemadmodum vero ius ciuile priuarum aliquid addit, vel detrahit iuri naturæ *c*), ita

b) Ita rem totam complectitur Dn. HERTIVS *diff. de iurispr. uniuers.* S. 2. §. 5. vnde sequitur (1) particulare posse mutari vel *expresse*, vel *tacite*, mutato statu reipublicæ. (2) Nec ex rationis dictamine dependere, quamuis non debeat esse contra rationem. (3) Ad hoc obligari imperantem per modum pacti specialis. (4) Alii reipublicæ non æque applicari posse. (5) Sæpe incertum esse posse, adeoque demonstrationem talem non admittere, quæ omnia secus sunt in *uniuersali*. Quo magis autem receditur a liberrima & absoluta regnandi potestate, eo magis crescit ius publicum *particulare*, quia eo magis restringitur libertas principi vel imperanti competens, imo quod optime obseruat HERTIVS *cit. l.* quo magis *respublica* subiaceat *hierarchiæ papali*, eo magis *ius publicum particulare* creuit, & intricatius factum ob tot controuersias, quæ seculari potestati motæ fuere. Ceterum ex quibus fontibus singularum reipublicarum iura particularia publica hauriri debeant, præclare ostendit MAVRIT. *de princip. iur. publ. cap. 2.*

c) De iure priuato ciuili hoc traditur in l. 6. D. de l. & l. Scilicet ius naturæ in complexu suo est admodum generale & simplex, neque adeo magnum apparatus ad

ad

ad sui obseruantiam requirit, sed *sufficere potest, ubi simplicius vivitur*. Quo simplicior vita in republica, eo simplices leges, quia mores simplices leges plures non requirunt. Germani prisci in magna simplicitate vivebant, nec multis ambagibus legum indigebant, minus illarum subtilitates apud eos notae erant, quae penes luxuriosos Romanos. TACITVS lib. 3. annal. p. 24. ipse fateretur, leges *primis rudibus hominum animis simplices fuisse*, neque de patriarchis legimus, quod ullas leges alias agnouerint, quam simplicissimas iuris naturae. Ast postquam luxus ambitione corrumpit republicas, multis his praeterea sunt *superaddita* ex seculi vitio, multa *detracta*. Vti mores legislatoris compositi sunt ad luxuriam & ambitionem, ita sese habent leges. Etenim iuris naturalis praecipis addunt plura solennia, quae *additamenta iuris civilis* a naturalibus praecipis semper caute separanda, ut, quid *naturale* in iis sit, quid *civile* recte diiudicari, & vnumquodque ex suis propriis principiis explicari queat: *naturalia* quidem ex hac nostra doctrina, *cetera vero*, quae hisce *superaddita* sunt, ex ratione status civilis. Deinde quoque quaedam addit per vltiorem determinationem, quae *iure naturae* indeterminata relictæ; sed eo ipso, quo sub nullitatis poena eidem aliquid addit, simul detrahit, cum ita obligationi detrahatur aliquid, ut valere non possit, si *additamentum civile* deficiat, imo eo ipso detrahere videtur, dum naturali pracepto non assistit. In iure particulari publico similiaprehenduntur: si simplicius iura vniuersalia obseruarentur, publica salus esset satis tuta, sed dum plura detrahuntur, dum adduntur, male cohaerens vtplurimum, & agrotat inde oritur facies reipublicae. Imperantis potestati si aliquid detrahatur, ille ordinarie contra niti solet, procures suam libertatem tueri: inde confusio rerum, vel interna pacis defectus. Si plura solennia adduntur negotiis publicis, impedimenta plura oriri solent, & alia mala, ad exhauriendas totas prouincias apta.

d) Ne.

ita quoque suo modo dici potest *de iure particulari publico*, quod *uniuersali* aliquid addat, vel detrahat; *hoc* quidem, dum circumscribit potestatem imperantium, *illud* vero, dum rationes exercendi summam potestatem, vel alia iura describit, & quibus cum solemnitatibus exerceri debeant, docet.

CAP. IV.

DE NECESSITATE ET UTILITATE
HUIUS DOCTRINAE.

§. I.

NECCESSITAS huius disciplinae est eadem, quae iuris naturae in genere; haec vero doctrina est necessaria *hypothetice*, d) quia status corruptus & ciuilibus legibus coactiuus dirigitur: vbi vero legibus positiuus omnia diiudicantur, *naturales* cognitae esse debent, tanquam fundamentum legum ciuilium e).

§. II.

d) *Necessitas hypothetica* supponit certum *statum*, pro cuius existentia aliquid necessarium est. Iam *cap. I.* dedimus descriptionem status corrupti, quod sit *legalis*, h. e. frenis legum constringendus, ne malitia humana erumpat, licet homo inde non reddatur *interne* melior. Porro ostensum, ad hoc utiles esse societates ciuiles, ut eo securior sit vita, & in illis negotia alia *priuata*, alia *publica* esse facta; haec negotia denique dirigenda esse legibus siue naturalibus, siue ciuilibus. Si itaque in statu corrupto negotia legibus *positiuis* & *naturalibus* diiudicanda sunt, necessaria est cultura legum naturalium.

e) *Naturales* sunt fundamentum legum posituarum, vel,
ut

§. II. Et cum tota reipublicæ ratio legibus contineatur; omnia vero *positiuis* definiri nequeant *f*): utique illa, quæ non sunt determinata legibus ciuilibus, ex iure naturæ sunt decidenda.

§. III.

vt CICERO lib. 1. de LL. loquitur, *stirps omnis iuris a natura*, (1) quia humanum vinculum adhuc durat in ciuitate, ergo & leges naturales; (2) quia iuri naturæ plura adduntur a iure ciuili, inde utile est, vt *addimenta ciuilia* internoscere queamus ab iis, quæ naturalia sunt; (3) vbi iuris ciuilis deficit definitio, ibi iuris naturalis dispositio defectum supplet. Denique (4) *legem bonam a mala nulla alia nisi naturali norma diuidere possumus*, vt ait CICERO lib. 1. de legib.

f) Continentur hoc ipsum Icti Romani in l. 10. *segg. de LL.* & experientia quotidiana in praxi testatur. Neque aliunde decisio peti posset, cum, quid iustum & iniustum sit, h. e. quid alteri ab altero debeatur, in republica ex legibus decidi debeat. Si dicis, ex S. scriptura posse hunc defectum suppleri; respondeo: aut scriptura præcepta *iuris naturalis* tradit, aut præcepta *virtutis*; priori casu manet adhuc thesis vera, quod ex iure naturæ illud supplendum sit, cum ius naturæ eo ipso non mutetur, quod in scriptura sacra contineatur. Posterioris generis præcepta huc non pertinent, quæ *internam hominum emendationem* respiciunt, atque per modum legum applicari nequeunt, alias *Cæsaropapia* inde oriretur. Et, ni fallor, prima fundamenta Hierarchiæ papalis inde iacta sunt, quod Pontifices omnia, quæ in sacris occurrunt, præcepta, *vnus generis* esse & ita vno eodemque modo applicari debere crediderint, quia sic factum, vt *præcepta virtutis*, omnis coactionis expertia, a clericis per metum externum & pœnas hominibus inculcari cœperint. Si dicis: iudex tamen bene facit, si non secundum *leges*, sed etiam secundum doctrinam Christi

Christi

§. III. Plura quoque in legibus civilibus sunt disposita, quæ nil nisi *conclusiones* ex iure naturæ sunt, g) & proinde non demum ex civilibus legi-

Christi pronunciat: regero, posse quidem iudicem *adhortari* partes ad concordiam, ad amicabilem compositionem iuxta monitum PAULI 1 Cor. VI, 1. *seqq.* sed eosdem *cogere* nequit, ut desistant a lite. Sic potest *dehortari* vindictæ studium, & patientiam *suadere*; si vero actor nolit, permittere debet actionem iniuriarum: potest inducere omnibus modis diuitem, ut potius pauperibus, quam alii haud indigenti donet; at si contrarium factum, donationem rescindere nequit, & quis omnia recenseret? Cauendum itaque est, ne, dum omnia ex S. litteris hic supplere volumus, illa, quæ in *mera obligatione interna* iudicantur, in *coactionem* quandam *externam* & *debitum perfectum* conuertamus, unde crassissimus Papismus ortus. Reuera enim Pontifex omnia sua v. c. denunciationem illam euangelicam, matrimoniales causas, vsuras, iuramenta, ecclesiasticam pœnitentiam &c. ex sacris litteris repetit, eo ipso tamen peruertit, dum in *remedia civilia* conuertit, &, ut dictum, etiam illa, quæ vnice ad emendationem mentis spectant, his mediis externis inuicere satagit. Sicut enim ICI secundum leges Romanas iudicantur, ita patres crederent, se secundum scripturam S. iudicare, & idem iudicium exercere debere, unde etiam semper in canonibus & decretis *dicta scriptura sacra* allegantur, cum tamen Christus haud fuerit legislator, nec doctrinas *per modum legum* proposuerit, & consequenter per modum legum applicari haud debeant.

- g) Ipsa iuris Romani compilatio plurimas eius argumenti leges continet, quia integræ doctrinæ ibidem apparent, quæ ex meris principiis naturalibus dependent, ut ex
maze.

legibus addiscenda, sed ex proprio foro perenda, ne in morem imperitorum glossatorum ineptiamus *b*).

§. IV. Quod in genere de necessitate huius disciplinæ verum est, id sine dubio quoque affirmandum erit de eius parte, *h. e. iure publico vniuersali*, quia etiam hæc omnia, quæ dicta sunt, ad leges publicas particulares applicari possunt *i*).

§. V.

materia contractuum constat. Est enim in confesso, fuisse Ictos Romanos æqui bonique callentissimos, & cum leges positivæ admodum paucæ ab initio essent, vel etiam *obscuræ & duræ*, plura a Ictis suppleri cœperunt ex iure naturali, & hoc intuitu Imperator confiteretur, ius priuatum Romanum collectum esse ex *principiis etiam naturalibus*. Cum itaque deprehendamus, Ictos sæpe solius iuris naturæ secutos esse præcepta, quis recte eosdem interpretabitur, nisi qui hac disciplina instructus est?

b) Irridemus hodie glossatores ineptos, qui pro ruditate sæculi nullo modo huic studio operam nauauerunt, adeoque sæpe tam turpiter se dederunt, vt nil nisi ineptias protulerint. Interpretem decet, omnia ex *rationibus adequatis* deducere; hæc vero sunt vel *ciuiles*, vel *naturales*, prout nimirum leges vel iure positivæ sunt, vel ex principiis naturalibus deductæ. Illæ petuntur ex historia ciuili & statu reipublicæ, hæc vero ex nostra disciplina, qua si satis instructus est interpret, facillime genuinum legis sensum indagare potest, & hoc est demum, *vim & potestatem* legis eruere. Præterea ratio in legibus plerumque omittitur, vel non raro *inadequata & secundaria* adstruitur. Hoc vero diiudicari & veram rationem adferre, est interpretis, solidis fundamentis iuris naturalis tincti.

c) Scilicet *i*) etiam hoc ius vniuersale manet fundamentum.

mentum legum publicarum particularium, cum in republica quoque maneat vinculum humanitatis inter subditos & imperantem. (2.) Plura legibus publicis non sunt definita, quæ ex hac disciplina sunt decidenda, quod imprimis in illis imperiis verum est, ubi imperantis potestas valde adstricta, & alii coimperantes in consortium assumti, ut in nostro imperio; nam ibi ob potentiam omnium fere æqualem magis renitentia sese exserit, ne imperator contra voluntatem statuum aliquid tentare possit. Plura quidem sunt definita in nostris legibus publicis, sed plura non aliunde definiuntur, quam ex hac disciplina. (3.) Omnium iurium *indoles & natura* ex hac disciplina peti debet, etiam in iure publico particulari, licet *modus & exercitium* aliunde definiatur. Experta est Germania summo cum detrimento ruditatem antiquorum Ictorum. Nam quæ non erant definita, legibus publicis, ex *iure Romano* sæpe inepte explicare voluerunt, imo, quod mireris, indolem iurium summi non aliunde, quam ex *iure Romano*, vel etiam *Canonico* rectius haberi posse, arbitrati sunt. Vnde Pontificii tempore LUDOVICI BAVARI contra Cæsares pugnavere ex iure Canonico: qui a Cæsaris paribus stabant, ex iure Romano, quo nihil ineptius excogitari potuit. Quæ enim in iure Romano reperiuntur principia huius disciplina, non inde perenda, & obtorto collo applicanda, sed ex proprio foro. Tractatus hinc inde eo tempore de *potestate sacra & seculari* conscriptos, tribus voluminibus nobis conservavit GOLDASTVS de *monarchia imperii*, ubi rarius aliquid solidi apparet, sed pleraque ex more illius seculi autoritate legum Romanarum, vel canonum sunt confirmata. Denique (4.) plura quoque in legibus publicis particularibus reperiuntur, quæ sunt conclusiones ex hac disciplina, & sic itidem non recte intelliguntur, nisi hac disciplina animus bene subactus fuerit.

k) Rem.

§. V. Et cum rerumpublicarum origo vnice *statui corruptio* adscribi debeat, & sic quoque per leges constitutur, dirigatur & conseruetur, maior certe erit necessitas huius disciplinæ *k*), cum, positis legibus, necessitas culturæ legum ponatur, quæ est ipsa *iurisprudentia*, quatenus pro *arte iuris* sumitur.

§. VI. Imo hæc disciplina in academiis eo magis tractanda est, cum hi, quibus aliquando cura reipublicæ simul tradenda est, in hoc loco instrui, & animus eorum eis doctrinis præparari debeat, quæ ciuilem tranquillitatem promouent *l*).

§. VII.

k) Rempublicam Iudaicam in exemplum trahamus, quæ pluribus fuit circumscripta legibus tam *publicis* quam *priuatis*. Enimuero quis crederet, nullum hic quoque legum publicarum vniuersalium adfuisse usum? Eo prudentius adornata tunc fuit respublica, quo sapientior eius Præses, summum Numen, & hinc eo sanctiores quoque & simpliciores omnes leges, quales etiam sunt ipsa scita naturalia. Sed in nostris rebuspublicis tot corruptionum semina occurrunt, vt Deo gratiæ essent agendæ, si *ius publicum vniuersale* eo, quo debebat, modo obseruaretur.

l) Hæc est ratio ipsius RACHELII in *Orio Nouiom. f. introd. ad ius publ. c. 6. p. 28. seq.* quam his verbis inculcat: *Quia in examinandis vel decidendis controversis publicis nullius iuris maior usus vel auctoritas, quam naturalis, ideo saltem non minori assiduitate & studio illud, quam ius priuatum, excolendum est. Quo enim magis quisquam in illo profecerit, hoc ad publicas priuatasque causas recte diiudicandas iurisque publici usum aptior erit, vt magna laude*

Bæhmeri I. P. vniu.

G

de

§. VII. Contra hanc necessitatem vrgetur, ius naturæ esse incertum, & medium illud cognoscendi, scilicet *rationem*, esse corruptum. Verum certitudinem eius supra iam adstruxi, neque ratio tam corrupta dici potest, *m)* vt hæc

de digni sint illi principes, qui etiam ius naturæ in suis academiis doceri instituerunt. Quo rudiores sunt principis administrari, eo peiori stat res publica loco. Principes non raro suis affectibus reguntur & potentiae indulgent: ministrorum itaque est, principi iura sua & obligationem simul ob oculos ponere, & quibus salus populi contineatur legibus, non dissimulare. THEOPOMPVS Rex Spartanorum quærenti: *quænam ratio seruandi regni esset?* respondit, *si iustam dicendi libertatem princeps amicis permittat.* FERDINANDVS II. in scheda quadam, post mortem eius reperta, ita scripserat: *canes mutos in consilio non probare, qui nempe autoritate cuiuspiam se abripi sinunt in sententiam, quam alioqui non probant.* IO. A. CHOKIER thes. politic. lib. 4. c. 2. n. 7. Sæpe principes controuersias, quas cum subditis, ciuitatibus, aliisque collegiis habent, suis ministris committunt, vt sua sententia dirimant tanquam arbitri; quomodo autem apte hic decidere possunt litem, nisi in academiis eorum animus hac disciplina tinctus fuerit?

m) Quæ ad internam hominum emendationem spectant, sæpe diuinius lumen requirunt, sed quoad illa, quæ ad externum hoc vinculum humani generis dirigendum spectant, ratio naturalis lumen satis idoneum est. Prout obiectum cognoscibile est, eatenus lumen, mediante quo cognoscitur, comparatum esse debet. Crassiora in rebus naturalibus lumen aliquod acutissimum & perspicacissimum in vidente non requirunt, sed tantum subtiliora & acutiora. Diuina utique diuiniore lumine per-

con-

hæc generalia fundamenta, quæ huc spectant, assequi nequeat, maxime vbi ratio haud irritata n) ab affectibus iudicat o).

§. VIII.

contanda, quia in hisce *sola ratio* non sufficit, licet non leuia assequi valeat; sed quæ hanc hominum tranquillitatem externam firmant, crassiora sunt, vt lumine naturali satis possint cognosci.

- n) Lumen naturale inprimis corrumpitur affectibus; quando vero in *thesi* iudicamus de *iusto & iniusto*, ordinarie vacui sumus affectibus. Simile quid occurrit in aquis, quæ, si nullo grauiori motu concutuntur, pellucidæ & clarissimæ sunt, vt obiecta in illis repræsentari possint; sin turbata & motu vehementi quassata, puriorem faciem suam amittunt, neque commode obiecta obuia repræsentant.
- o) Sunt quidem, qui vrgent, ne quidem legem per Mo- sen reuelatam sufficienter fuisse intellectam quoad *interiorem sanctitatem*, adeoque optimum legis huius interpretem CHRISTVM in carnem venisse. Verum cogitandum erat, de *interiore sanctitate* legum respectu Dei *in statu ciuili* differi non posse, sed hæc esse *monita*, quæ cuiusvis hominis internam correctionem tangunt, ad fora autem ciuilia, quæ de *externis* iudicant, spectare nequeunt, quin quod ob statum corruptum leges aliter ferri & applicari nequeant, quam quatenus in *externa* acquiescunt *obligatione*. Quæ ad internam spectant, utique, *commendanda*, *suadenda*, & *docenda* sunt, sed illa ad forum non pertinent, sed alterius sunt disciplina. Dicis: atqui ita inutilis est hæc doctrina, cum hominem non corrigat. Concedo eo respectu, vt legibus naturalibus salus æterna non possit obtineri, sed tamen vilis est ad *salutem exter-*

§. VIII. Porro vrgent, doceri quidem, ius naturæ ex voluntate Dei propendere, sed tamen multa inde deduci, quæ voluntati Dei aduersa sunt, p) v. c. quæ verbo reuelato aliter sunt reuelata; Deum autem non posse contraria velle. Verum id si fiat, culpa non huic disciplinæ, sed sæpe his tribuenda, qui hoc iure non raro abutuntur ad suas malitias tegendas. Deinde quoque aliud est, vtrum ex *iure naturæ* hoc vel illud cognosci negetur; q) & aliud, an ius naturæ aliquid præcipiat & veter, quod directo sit contra voluntatem Dei? quod negatur.

§. IX.

nam, quam interim, cum homines mali sunt, eadem ratione querere debemus, qua frena imponimus bestiis & furiosis, ne amplius noceant. Per leges nunquam intendimus homines pios facere, sed quictos, tranquillos, sociabiles.

p) Non potest negari, quosdam singulari Dei permissione in sensum reprobum fuisse actos, vt quæuis scelera ex iure naturæ defenderent; & quid mirum, cum etiam Theologi non raro opera carnis ex S. literis defendant? sed quis inde vtilitatem, necessitatemque sacrarum literarum vellet negare? Vbique sunt extrema vitanda, ne omnem necessitatem negemus, neque eam nimis extollamus.

q) Quæ iure naturæ *permissa* dicuntur, hoc sensu capienda, quod non sint contra leges naturales, vel rectius, quod ius naturæ primario ad illa negotia non pertingat, atque ex iure naturæ decidi non debeant, sed potius ex regulis *officiorum humanitatis*, vel in genere *pietatis internæ*. Neque enim, vt sæpe dictum, ius naturæ ad omnes spectat actiones, sed suum habet circum-

cum-

§. IX. Alii instant, ius naturæ, licet gentiles eo vfi fuerint, inter Christianos tamen excolendum non esse, quippe quibus lumen diuinius datum sit. *r*) Sed id ad Christianos, qui ethnice viuunt, applicari nequit, alioquin & leges ciuiles essent eiiciendæ ex Christianismo.

§. X.

cumscriptum forum, vltra quod non progreditur. Inepti sunt, qui de *iusto* vel *iniusto* illarum actionum, quæ ad ius naturæ non spectant, quærunt, dum potius ad aliam normam exigere debeant. Vnde tales actiones satis emphatice & conuenienter vocari solent *non iniustæ*, seu quod, quia lege naturali de iis non disponitur, non possint dici *iustæ* aut *iniustæ*, seu quod respectus *iusti* & *iniusti* ad eas non pertineat. Hinc nemo de iure naturæ violato conqueri potest, qui iure permisso vitur. Sic itaque, inferi, ad minimum ius naturæ eatenus, quatenus *iura*, seu *facultates morales* tradit, erit repudiandum. Sed nec hoc quidem inde fluit. Viuimus in statu corrupto, in societate humana, vbi quilibet alterius forte debet esse contentus, si tranquillitatis & pacis ius non lædat: quæ præterea agit, hæcenus pro *licitis* INTER HOMINES haberi debent, & suos effectus INTER HOMINES sortiuntur, licet possint esse contra voluntatem Dei. Quo ipso tales quidem peccant contra Deum, sed proximo suo iniuriam non inferunt, seu eius ius non lædunt, quod ex hac disciplina æstimandum. Quatenus autem hæc amoris & voluntati diuinæ *alio respectu* aduersari videmus, eatenus *doctrina, adhortationibus*, aliisque *suadendi mediis* alter inducendus, quæ si insuper habeat, habebunt actus hi suos effectus *iuris* INTER HOMINES, vt cogi, puniri, vel ad quid præstandum adstringi in foro nequeat.

r) Qui talia opponunt, in ea sunt opinione, quasi ius

§. X. Ex deducta *necessitate* etiam eius *utilitas* per se patet. Nam (1.) conducit hæc disciplina, ut ius publicum *particulare* inde solide interpretari, & quid iuris singulis in republica competat, docere possimus.

§. XI.

naturæ ideo in academis tradatur, ut homo exinde ad *internam & externam felicitatem* aspirare queat. Sed si qui sunt, qui hoc tradunt, in eo limites huius doctrinæ transcendunt. Nihil ulterius operatur ius naturæ, quam leges civiles in republica. Tolle has, & habebis dissociatam multitudinem & bellum Hobbesianum. Vnde non negandum est, illos lumen diuinus sequi, neque solo iure naturæ vivere debere, qui volunt esse Christiani. Sed (1) quæritur, an propterea ius naturæ, & eius cultura sit intermittenda? Vivimus cum Christianis, qui ethnico more viuunt, & qui legum freno sunt compescendi, quales qui sunt, non audiunt sæpe in republica leges mansueti Christi. (2) Si hoc argumentum valeret, leges quoque civiles essent eliminandæ, quia neque ex LL. civilibus quis intime bonus redditur; quamdiu autem (3) legibus civilibus operam dare debemus, tandiu cultura *iuris naturæ* non est negligenda. Neque (4) ius naturæ ad alium est excolendum finem, quam ut, quomodo suum cuique sittribuendum inter homines, *remediis civilibus* in foris externis, inde discamus. Decipitur, qui putat, se ex iure naturæ velle salutem æternam consequi; sed non decipitur, qui dum videt, se legibus incumbere debere propter statum corruptum, in hunc finem ius naturæ explicat, tradit & illustrat, quo magis legum positivarum doctrinam planam facere possit. Si omnes essemus Christiani, nec regnis aut rebuspublicis, nec legibus, nec aliis rebus opus haberemus,

§. XI. Porro utilitas (II.) sese exferit, quod in eo, ubi deficit ius positivum publicum, ad hoc sit recurrendum.

§. XII. Denique (III.) insignis usus huius doctrinae in eo conspicuus est, ne cum vulgo respectus diversos s) in negotiis occurrentes confundamus, *utilitatis* quaestiones a *iuris*, has vero rursus ab illis, quae ad hominum *internam salutem* pertinent, distinguamus.

§. XIII.

remus, quia iusto non est lex posita: sed postquam vivimus cum Ethnicis, qui legibus constringendi, in republica iure naturae carere non possumus.

s) Cuiuslibet negotii varii dantur respectus. Sic enim quaeritur, an *utiles* sint in vita civili? an *iusta* sint actiones? an *salva conscientia* fieri possint? an ad hominis intrinsecam emendationem faciant? Qui utilitatem iuris naturae negant, reuera omnia confundunt, vel saltem naturam cuiuscunque respectus non penitus considerant. Scilicet quando quaeritur, an *hoc iustum sit*, non statim disquiritur, an *illud sit utile*, aut homini proficuum *ad internam emendationem*, sed tantum, an princeps vel magistratus in republica *de iure* hoc agere possit, ita ut aliis re ipsa nulla fiat iniuria. Qui haec confundunt, saepe in crassissimum incidunt Papatum. Quaestiones iuris naturae ordinarie in *livium* discussione ventilantur; quando iam alicui decisio alicuius controversiae committitur, eamque veller secundum regulas, quae interiori hominum correctionem vnice respiciunt, diiudicare, illamque sententiam ita exsequi, remediis civilibus illa subiiceret, quae erant suadenda; imo aliter responderet, ac quidem interrogatus erat, eodem modo, ac si Grammaticus de verbo quaereret, cuius esset generis? & alter ex Logica responderet, esse

G 4

sub.

§. XIII. Ex his omnibus demum concludo, melius esse, si ius naturæ excolendum non esset, & homines intra se admitterent spiritum pacis Christi, quia sic leges eis non essent positæ; sed postquam viuunt in *statu corrupto* sub lege, leges quoque, imprimis naturales, sunt excolendæ *u*).

CAP. V.

subiectam, vel *prædicatum*, vel esse genus *infimum*, vel *subalternum* &c. Non parum tales absunt ab exemplo Pontificum Romanorum, qui ex dicto Christi Matth. XVIII. remedium aliquod ciuile, scilicet *denunciationis euangelicæ*, extruxerunt, sub eodem prætextu, quod Christianorum negotia sint iudicanda secundum leges Christi. Dicitis: atqui tamen una est veritas. Ergo secundum illam unam veritatem res est decidenda. Respondeo, id non negari, quando *uno eodemque respectu* res consideratur; sed quando diuerso respectu, diuersa quoque inde oritur veritatis ratio. Capite exemplum. Princeps tributum imponit. Quæstio prima, an hoc sit *utile* Reipublicæ? Quod aliquando ita esse potest, aliquando non. Alia quæstio, an *iure* hoc faciat princeps? & an subditi sint obligati ad id soluendum quoad forum exterius? id quod affirmatur; & denique alia est quæstio, an princeps *in foro conscientie* tutus sit, si nimium grauet subditos? quod aliquando negandum. Vides, eandem quæstionem pro diuerso respectu & affirmari & negari posse.

u) Paulus dicit, impiis leges esse positas, non iustis, quod itidem de LL. naturalibus iudico. *Factæ sunt leges*, inquit ISIDORVS in c. 1. D. 4. *ut earum metu humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia & in ipsis improbis formidato suppli-*

CAP. V.

DE AVTORIBVS, SVBSIDIIS ET CAV-
TIONIBVS CIRCA HANC DOCTRINAM.

§. I.

Quemadmodum ante H. GROTH & HOBBE-
SII tempora totum ius naturæ Scholasti-
corum nugis corruptum fuit: *) ita non mi-
randum, si idem fatum hæc quoque disciplina
habuit.

§. II.

supplicio refrenetur nocendi facultas. Cum itaque ho-
mines pessime vivant, status præsens, prohi dolor! est
legalis. Melius esset, si careremus medicis, quia sic
ægroti deficerent; sed pro statu præsentis ad *bonum ex-
traordinarium* referendi, ut malum ingens esset, si iis
carere deberemus. Sic etiam ius naturæ omnino exco-
lendum, adeo, ut pro præsentis rerum statu neglectus
huius studii multa mala post se trahat, sicuti cultura
eiusdem multum inferuit statui corrupto præsentis, ut
omnia singulorum officia eo rectius exinde dirigi pos-
sint.

*) In crassissimo papatu, quo obnubilabatur Germania,
cum Christianismus reciperet, fere omnis eruditio
monasteriis erat inclusa. Nam *seculares* qui vocaban-
tur, magis armorum usum, quam studiorum sibi con-
uenire ducebant. Legum doctrina non quidem incogni-
ta esse poterat, sed ita tamen tractabatur, ut magis
incumberent *legi postivæ*, quam doctrinæ iuris natu-
ralis. Introductis academiis, studium iuris Romani
etiam in Germania florere cæpit, sed limites fori sui non
egrediebantur legistæ. Imo licet ante introductas aca-
demias ius Romanum paulatim inclarescere inciperet,

ceum docet Dn. HERTIVS de *consult. LL. & iudic. in spec. Rom. Germ. rebus publicis* §. 14. haut tamen constat, ad hoc *ius uniuersale* fuisse prouocatum, sed magis vbique leges Romanæ audiebantur. Philosophis res erat cum Aristotele, & iuriconsultos cura explicandarum legum Rom. districtos tenebat; hinc Theologi partem *Theologiæ moralis* esse putabant doctrinam iuris naturæ, turpiter officia hominis, qua talis, & qua Christiani, confundentes. Atque se ad hanc doctrinam excolendam eo certius ius habere existimabant, quod a patribus, BASILIO M., GREGORIO Nazianzeno, CHRYSOSTOMO aliisque plura capita iuris naturæ exulta esse viderent, quorum ut vestigia legerent, sedulam nauarunt operam, maxime cum Icti ne hiscere quidem auderent contra eorum sententias, quippe quibus alioquin facile nota hæreseos iniuri potuisset. Neque enim turpe sibi ducebant, ex iuris naturæ questionibus articulos fidei formare, eosque aliis obtrudere. Cum itaque Patres Theologian-moralem cum iure semel confudissent, neque officia Christianorum & hominum distinxissent, quod nec AMBROSIVS in *libris tribus de officiis* præcauere potuit, mirandum non est, quod in tanta barbarie temporum, quibus scholastici Theologi dominatum obtinuerunt, confusio hæc quotidie creuerit, decisionesque ex canonibus, conciliis, sententiis Patrum, S. scriptura aliisque petita fuerint, cuius rei documenta si quis legere gestiat, ipsos scholasticos adeat opus est. Sed & *moralem doctrinam stricte dictam* non omiserunt, imo, quod mireris, multa iuris Romani capita, vnice forum Romanum antiquum redolentia, sub specie *iuris naturæ* venditarunt, & sic misere omnia confuderunt. Quamuis vero LVTHERVUS tempore reformationis Scholasticorum ineptias satis castigaret, tamen vel PHILIPPI MELANCHTHONIS nimius & cæcus amor in scholasticam doctrinam impediit, quo minus hæc doctrina expurgari potuerit, ut inde nomen *communis Germaniæ præceptoris* absque suo merito obtinuerit.

3) Re-

§. II. Neque ICti, y) qui ultra Iustinianum sapere voluere, in controuersis illustribus alia inceserunt via: sed hi quoque, fatente GRO-
TIO, scholasticam subtilitatem cum *legum & canonum* cognitione coniungere.

§. III.

y) Referam huc iudicium GROTII haud vulgare de IC-
tis. Diuisit eosdem in tres classes: in *prima* sunt ipsi
ICti R. & alii legum conditores, & his multum se
deferre dicit; in *secunda* eos commentatores ponit,
quipost *IRNERIVM* vixere, qui omnes controuersias
illustres secundum barbariem temporum ex legibus
Romanis definire voluere, vnde ab iis hæc disciplina
plane neglecta. *Tertia* classis eos occupat, qui hu-
maniores literas cum studio iuris Rom. coniungere.
Sed de his in *proleg.* §. 55. itidem asserit, quod in ius
hoc commune aut nunquam, aut non nisi leuiter ex-
spatiantur, & quod præterea scholasticam subtilitatem,
in qua tunc omnis videbatur conclusa eruditio, cum
legum & canonum cognitione coniunxerint, quem in
finem porissimum duos in exemplum adducit Hispanos
ICtos, COVARRVVIAM & VASQVIVM. Hic FER-
DINANDVS VASQVIVS scripsit *conterouersias illustres*,
qua in materia inprimis debuisset *ius publicum vniuer-
sale*, fundamenti loco ponere, qui tamen nugæ schola-
sticorum magis prætulisse videtur. Inde non miran-
dum, BOECLERVM in *præfat. ad Seld. Ius N. & G.* iu-
diciu sequens de Vasquio adduxisse: Diffusam argu-
mento, distinctam profectuum gradibus, nec raro inuolu-
ram autorum sententiis sapientiam, quam non suf-
ficiar fidentius aggredi. Fernandus forte Vasquius
documento esse queat. Qui cum tanto instructu ap-
paratuque hunc locum sibi excolendum sumpsisset, ut
instar Bibliothecæ nonnullis videretur præstare, fa-
tum

Etiam tamen facile opineris, ut negligentius pleraque cumulando, ordini & discretioni inter disputandum parum seruendo, placita aliorum non satis examinando, sua sepius asseuerando, quam probando, componendo denique, quæ constare sibi inuicem non poterant, haud pauca de arduis intricauerit potius, quam expediuerit. Scripsit etiam FRANCISCUS HOTOMANVS controuersias illustres, ubi defectum historiae in VASQVIO desideratum suppleuit. Ingrauescente tyrannide Papæ iura imperantium ad se trahere cupientis, subortæ sunt variæ lites inter Cæsares & Papas, illis iura sua defendentibus, his impugnantibus. Singuli suas asseclas habuere, ex quibus scripta varia, tempore præsertim LVDOVICI Bauari, in lucem edita sunt. Sanior tamen philosophia similiter in plerisque desideratur; vel enim canonibus & legibus Romanis pugnant, quo nihil est absurdius, ubi de potestate imperantium quæritur; vel ex scriptura S. sed oborta & valde peruersa interpretatione, vel denique scholastica philosophia, sua probant: sed quantæ hic subtilitates interspersæ, vel ex RVD. PRAELLEI de potest. pontif. & imper. scripto tom. 1. GOLDASTI p. 40. inserto videre licet. Legatur præterea ANTONII DE ROSSELLIS *tr. de monarchia seu potestate Imp. & Papæ*, tempore Sigismundi editus, & a GOLDASTO tom. 1. p. 252. relatus, ubi contra papam disputans, quod imperator a papa non acceperit potestatem, hoc potissimum vrget, quod eam habeat a populo Romano, qui hanc iurisdictionem transtulit in principem per §. 6. I. de I. N. Gen. & ciuili. Egregium certe argumentum! Postquam deinde tempore reformationis ICI iuris publici Imperii nostri studium excolere cogerentur, & tamen deprehenderent, non omnia ex legibus fundamentalibus & obseruantia Imperii decidi posse, imo & status rei Germanicæ non ita omnibus constaret, multominus ius publicum vniuersale hæctenus ICTis curæ fuerat, non aliter fieri poterat, quin loco huius necessariæ disciplinæ ius Romanum ubi-

§. III. Aduenere tandem tempora, quibus solidiori studio hæc disciplina coli cæpit, GRO-
TIO & HOBBSIO 2) vno eodemque tem-
pore, quamuis diuerso studio, huic doctrinæ in-
cumbentibus.

§. IV. HVGONIS GROTH institutum a) po-
tissimum hunc habuit scopum, vt ostenderet,
ex quo fonte controuersia inter gentes, quæ
commode ad tempus vel *belli*, vel *pacis* refe-
runtur,

vbique allegarent, & in subsidium ad illud recurrerent,
quod nunc quidem, restituta hac disciplina, merito re-
probamus.

2) Fuit GROTH principale institutum, vt Ius Nat. qua-
tenus in controuersis illustribus vsum præberet, a Scho-
lasticorum nugis liberaret, & eo, quo par est, modo
traderet. THOMAS HOBBS in præfat. libri de corpor.
de se ipso gloriatus est, quod restaurator huius disci-
plinæ fuerit, his verbis: *Physica res nouitia est, sed
philosophia ciuilis multo adhuc magis, vt quæ antiquior
non est libro, quem de ciue scripsi.*

a) Scripsit hunc tractatum de iure belli & pacis GROTH
potissimum suasu NICOLAI CLAVDII FABRICII
PEIRESCII, vt refert PETRVS GASSENDVS in vita
Peirescii lib. 4. Instructus erat laudatus PEIRESCIVS
omni disciplinarum genere, & quoniam tot defectus in
iure naturæ animaduertebat, GROTH autem, qui tunc
e patria exul in Galliam sese receperat, subactum tanta
eruditione ingenium perspexerat, vt neminem ad exco-
lendam hanc doctrinam ratus sit aptiorem, quam ipsum
GROTHVM, ei mox autor suasorque fuit, vt pristino
nitore eandem restitueret, quod & feliciter perfecit. Sed
non potuit non hic labor irritare crabrones, præsertim
apud eos, qui adhuc Scholasticæ doctrinæ innutriti erant,
hinc tot censuras, quamuis sæpe ineptas, sustinere de-
buit

runtur, decidi possent, quamvis hinc inde multa inferuerit, quæ ad *ius publicum vniuersale* spectant. b)

§. V.

buit. Inprimis vero offendit aulam Romani præfulis, adeo vt prælaudatus eius tractatus, ex sacra indicis congregatione Romæ anno 1627. in numerum venitorum librorum relatus sit. Neque enim consultum videbatur aulæ Romanæ, si disciplinæ hæc pristinam reciperent integritatem, quia ita de potestate Cleri actum fuisse videbatur, qui se extulerat super omnem potestatem, & novam ac plane monstrosam rempublicam in singulis rebus publicis in ruditate sæculi extruxerat, vt non posset non e re aulæ Romanæ esse, libros optimos suppressere, & sedulo laicis inculcare, rationem humanam captiuam ducendam esse sub obedientia ecclesiæ Romanæ. Non defuere tamen ex ipsis pontificiis, qui hanc iniquam censuram Romanensium ægre ferrent, vt declaratum in præfat. in BOECLERI animaduers. ad Grot.

b) Inter primos numerandus est GROTIUS, qui *ius publicum vniuersale* excolendum suscepit, quia vbiuis fere doctrinas huc spectantes inseruit, præsertim lib. 1. c. 3. vbi naturam summi imperii explicat, & contra monarchomachos disputat, c. 4. vbi de iure subditorum, & eorum resistendi licentia, l. 2. c. 5. vbi de iure in subditos, c. 6. vbi de successione in regna, c. 10. vbi de modis, quibus imperium finitur, c. 14. vbi de imperantium promissis, contractibus & iuramentis, c. 20. vbi de pœnis agit, vt raceam loca alia, quæ hinc inde in aliis capitulis interspersit. Liber hic immortalis Gallicæ quodque extat interprete COVRTINO, sed nitidiori stylo, sensuque magis apto in Gallicum sermonem translatus est nuper a BARBEYRACIO, viro doctissimo, qui hæc interpretatione insignem lucem ei attulit. Denique ante

§. V. THOMAS HOBBS magis intentus fuit, ut ius publicum vniuersale enucleatius traderet, & iura imperantium excoleret; sed quamuis omnia methodo mathematica connectere allaborauerit, non raro tamen lapsus deprehenditur; c) plures proinde censuras expertus.

te aliquot annos quoque in Germanicam versionem translatus est, cui illustris THOMASIVS eruditam præfationem præmisit.

- a) Facies Angliæ turbulenta, quæ tempore HOBBSII fuit, videtur ei ansam dedisse, ut *imperantium potestatem* nimis & ultra modum extolleret, & subditorum statum deprimeret. Postquam enim dissidia inter Regem Angliæ & Parlamentum vtrumque Anglicum & Scoticum essent natæ anno 1640. quæ ex variis causis, partim occasione Puritanismi, parim ex contumacia CAROLI I, partim aliunde proficiscebantur, adeo, ut tandem flamma in bellum ciuile contra Regem erumperet, HOBBSIVS secessit Lutetiam Parisiorum, ibique tractatum de *cine* edidit, & cum a partibus Regis starer, non potuit non in eo libello *potestatem imperantium* nimis extollere, ut eo fortius suam doctrinam Anglicanis tumultibus opponeret. Reuera turbæ Anglicanæ repræsentabant statum belli omnium contra omnes, & miseriam dilaceratæ reipublicæ plures deplorabant. Atque hæc misera facies rerum, quotidie menti eius obuia, adeo eum occupauit, ut crederet, & sibi plene persuaderet, *statum naturalem* fuisse ita turbulentum, & perpetuum bellum omnium contra omnes. Edidit deinceps anno 1651. librum, cui titulus *Leuiathan*, quo nomine *ciuitatem* ceu *hominem artificialem*, cuius anima princeps sit, intelligit, & in illo de *potestate ciuitatis ecclesiastica & ciuili*,
pro

tus. d) Interim eundem plura in hac doctrina solidius & eruditius excussisse, eruditi ex merito fatentur.

§. VI. In plurimis quoque HOBBSIVM secutus est postea ADRIANVS HOVTVYN, ICTus Belga, in *tr. de Politica contracta generali*, e) quamvis hoc ipsum dissimulare voluisse videatur. In principiis quodammodo diuersus, in eo tamen fere cum

pro iure Regis & Episcoporum contra membra Parlamenti agit, quoniam Seco inprimis Puritanismum introducere volebant, rege contra nitente, & episcopos vbique defendente, Puritanosque ecclesiis eiciante. Ceterum Matheseos studio operam assiduam dederat, adeo vt etiam principem de Wallis in Galliam secedentem in hoc studio institueret, atque hinc non mirandum, quod in *tr. de ciue* omnia methodo mathematica connectere tentauerit, quamvis statim in prima connexionione ingentem hiatum commississe videatur. Potiores eius errores collegit HOVTVYN in *polit. gener. in fin.*

d) Naetus est plures aduersarios, quos refert Dn. LVDOVICI in *hisor. iuris* N. §. 37. & Autor, qui anno 1681. *vitam eius* edidit. Affectas paucos habuit, præter LAMBERTVM VELTHVYSEN in *tr. de princip. iusti & decori*, & IO. CHRISTOPH. BECMANNVM. Alii tamen, vt PFENDORFIVS & recentiores iuris naturæ doctores, multum ex eo hauserunt, suisque doctrinis intulerunt, reprobandis reiectis.

e) Prodiit hic liber Hagae Comitum anno 1681. vbi Autor sub hoc nomine *ius publicum vniuersale* adumbravit. Acute & subtiliter omnia connectit, vt nisi nimis Monarchismo absoluto indulgisset, subditos-

cum eo conspirat, quod imperantium potestatem vbiq̃ue & per omnia, etiam *in sacris*, faciat illimitatam, adeoque in multas reprobandas sententias incidat.

§. VII. Hoc idem thema plenius excussit VIRICVS

rosque in classem brutorum coniecisset, vix aliquid desiderari potuisset. Multa ex HOBBSII doctrina hausit, sed ne hoc fecisse videretur, collegit in calce *errores Hobbesianos*, quasi minime cum eo fecisset. Interim capitaliores haud effagit, quin potius strenue secutus est, imo in nonnullis ipsum HOBBSIVM adhuc superasse videtur. Magis sobrie tamen in primis principiis, vbi fundamentalem propositionem iuris naturæ explicat, incessit; agnouit enim, legem naturæ fuisse ante ciuitates, eamque in pace colenda consistere, hanc autem propter hominum deprauatam naturam non potuisse in effectum commodè deduci, nisi ciuitatibus introductis, cum pax tata extra imperia haberi haud possit. Enimvero vbi ad potestatis ciuilis indolem dilabitur, nullos eidem limites ex iure naturæ ponit, vel tales ponit, qui principem plane non adstringunt, dum ius interpretandi leges diuinas ex nat. iure principi adscribit, adeoque in effectum eosdem tollit. Præterea principem papam absolutissimum pronunciat, qui possit omnia decidere, articulos fidei per modum legis imperare, confunditque passim officia imperantis *qua talis* & *qua doctoris*, dum, quæ docenda & suadenda sunt, ad imperantis *qua talis* officium pertinere contendit. Hinc iustas meruit censuras PVENDORFFII in *rr. de habitu relig. ad vitam ciuilem*, vbi in calce auctorem ex professo refutauit.

Boehmeri I. P. uniu.

H

f) Pri-

RICVS HVBERVS in tr. *de iure ciuitatis*, f) qui in plurimis quoque se HOBBSIO opposuit; neque tamen se intra limites huius doctrinae semper continuit, quin potius plura, quae ad *ius priuatum* spectant, imo quae a respectu *iuris* prorsus aliena sunt, intexuit, de cetero dignus, qui circa hoc studium commenderur.

§. VIII. Neque omittendus est B. Dn. de PVFFENDORFF, qui in tr. *de iure N. & G.* g) hanc doctrinam *libro septimo & octauo* solide explicuit, quamuis omnia capita huc spectantia haud plene pertexuerit: quod de aliis quoque monendum, qui vniuersam iuris naturae disciplinam vno systemate complexi sunt.

§. IX.

f) Prima editio admodum succincta, sed quae anno 1694. publici iuris facta, varia incrementa accepit, vbi *sect. IV. lib. I.* imprimis multa aliena immiscuit, v. c. *de principio cognoscendi diuinitatem scripturae sacrae, de testimonio obsignante fidem receptam, item quod ratio non sit principium cognoscendi diuinitatem scripturae sacrae*, aliaque plura. Sed & quae ad *ius priuatum* spectant, non omisit, adeo, vt hunc tractatum pro systemate iuris tam *publici* quam *priuati* vniuersalis haberi posse, quidam iudicent. Commentarium vberiore in eum scripsit Dn. NIC. CHRISTOPH. L. B. de LYNKER, sed qui integer haecenus editus haud est. Ante aliquot annos illustris THOMASIVS pralaudatum tractatum de nouo edi curauit, & succinctis annotationibus praeclare illustrauit.

g) Fata PVFFENDORFFII notissima sunt, & pleraque adducta a Dn. LVDOVICO in *hystor. iur. nat. HOBBSIVM* in plurimis secutus, adeo, vt c. 1. lib. 7. ciuitatum *genesis*

§. IX. Insignem præterea industriam & curam circa hoc ius excolendum suscepit Dn. CHRISTIANVS THOMASIVS b) & plura a PVFENDORFFIO præ-

nesin ex eo plenius explicauerit. Totam hanc ita instruit disciplinam, vt lib. 7. *naturam, indolem, affectiones* aliaque ad summum imperium spectantia enucleet, & lib. seq. ipsa iura examinet. Quantum hic Autor præstiterit, omnes in comperto habent, quia plerique PVFENDORFFIVM hodie sequi non dubitant. Ante aliquot annos Dn. HERTIVS prædictum tractatum de nouo edidit & elegantissimis notis illustrauit atque auxit. Sed etiam hoc fere eodem tempore Dn. IOANNES BARBEYRAC illum gallico idiomate, sub titulo: *le Droit de la nature et des gens, ou Systeme general de principes les plus importants de la Morale, de la Jurisprudence, & de la Politique, avec de notes du traducteur, ou il supplée, explique, defend & critique les pensées de l'auteur, & une preface, qui sert d'introduction à tout l'ouvrage.* Prædictus IOANNES BARBEYRAC elegantissimam præfationem operi pramisit, in qua inprimis de demonstratione in scientiis moralibus admittenda agit, & obiectionibus quibusdam respondet. Addit deinde varias rationes, quibus factum est, vt hæc disciplina parum antea excolta fuerit. Obseruat, Patres inprimis plane hanc doctrinam corripisse, vel omnia confudisse, & tandem ipsos Theologos in sequentibus temporibus eam dereliquisse. Ipsa versio gallica elegantissima est, & sensum PVFENDORFFIANVM clarissime & nitidissime exhibet. Sed etiam præterea versio germanica huius operis sub prelo esse dicitur.

b) Institutum illustre THOMASII ita a plerisque, qui solida vulgaribus præferunt, approbatum est, vt, quid in hac doctrina præstiterit, mea quidem deductione

H 2

haud

prætermiffa vel fuppleuit vel emendauit, & fic quoque, quæ ad *ius publicum vniuerfale* fpectant, magno iudicio priftino nitori reftituit.

§. X. Spem etiam fecit i) Dn. IOAN. NIC. HER-
TIVS, fe editurum *fyntagma iuris publici vni-
uerfa-*

haud indigeat. Explicuit primo hanc doctrinam in tractatu *de iurifprudencia diuina*, vbi inprimis aduerfarijs PVFENDORFFII in lib. 1. fatisfecit. Pofttea anno 1705. vltimam manum huic operi adiecit, & *fundamenta iuris naturæ & gentium ex fenfu communi deducta* edidit, in quibus inprimis principia *iufti, honefti, & decori*, miro iudicii acumine fecernere allaborauit, & iuxta illa ipfa institutiones fuas iurifprudenciæ diuinæ emendauit. Qui enim hætenus ius naturæ tradidere, hos diuerfos refpectus non diftinxerant; & fic plura inemendata relictæ erant, quæ huius fummi viri opera in melius reftituta funt, atque adeo emendationes eius infignem in hac doctrina de iure publico vniuerfali præftant vtilitatem. Si ipfe PVFENDORFFIVS huc refpexiffet, plura capita omittere potuiffet, quæ ad ius naturæ ftriçte dictum haud fpectant, vt quæ de officio erga Deum, erga fe ipfum, de officiis humanitatis &c. operofa induftria explicuit. Et hinc factum fuiſſe reor, vt plerique principium fundamentale eius tolerare & concoquere haud potuerint, quod viderint, prædicta capita haud adeo commode fecundum doctrinam *socialitatis* explicari potuiſſe, quas difficultates ſuperare facili labore quiuiſſet, ſi, quæ ad *iufte* doctrinam fpectant, ab eo, quo *honeftum & decorum* ducit, follicite diftinxiffet.

i) Spem huius operis fecit in præfat. ad elem. prudens. ciuil. vbi fimul oftendit, quantum interfat, hanc difcipli-

uersalis. Pædian quandam ad hanc disciplinam iam præmisit, contentam in *disp. de Iurispr. vniuers.* sect. 2.

§. XI. Politicorum systemata plurima quoque, quæ ad hanc doctrinam spectant, quamuis alieno in loco, exhibent; sed vel inania sunt, vel illa, quæ iuris publici *particularis & vniuersalis* sunt, confundunt *k*).

§. XII. Vtilissime porro huc conferri potest CASPAR. ZIEGLERI *tr. de iurib. Maiest.* quamuis sæpe quoque ius Romanum vel alias leges publicas particulares adhibuerit *l*).

§. XIII.

disciplinam a *politica* distinguere. Pædia prædicta breui, & summo digito tantum generalia huius disciplinæ demonstrat, simul tamen vtilissimas observationes exhibet, atque subsidia suppeditat, quibus quis tuto in hoc amplissimo campo optatos facere possit progressus.

k) De *Politicorum* confusa methodo iam supra actum. In hunc censum quoque BODINVS *de republica* collocandus, qui itidem varias iuris quæstiones inseruit, in quo & alii certatim eum secuti leguntur, vid. HERTIVM in *præf. ad elem. prudent. civ.* ARNISAËI, BESOLDI, ALTMVSII, aliorumque tractatus, magis conclusiones, quam principia huius doctrinæ sistunt, vnde incertis sæpe vagantur rationibus, neque a particularibus huius vel illius reipublicæ scitis abstinere. In eundem censum quoque refero opus *politicum* RVDOLPHI GODOFREDI KNICHENII, qui itidem omnia, quæ iuris sunt, & quæ ad prudentiam politicam spectant, mira confusione miscuit, ut certa fundamenta huius doctrinæ ibidem haud reperias.

l) Si mansisset prælaudatus autor in principiis & conclu-

H 3

clu-

§. XIII. Ceterum plures non integrum systema iuris publici vniuersalis scripserunt, sed *thematata particularia* m) persecuti sunt, veluti de iure circa sacra &c. quæ itidem vtilissime adhibentur.

§. XIV. Ad subsidia merito referri debent *facta publica seu historie*, n) quæ illustrent egre-

clusionibus iuris naturalis, sane amplissime omnium iura maiestatica pertexuisset. Sed vbiq; fere animum ad *ius publicum particulare* intentum habuit. Exempli loco adduco c. 2. l. 1. vbi naturam criminis læsæ Maiestatis exhibet, quam tamen totam fere hausit ex doctrina iuris Romani. Similiter *cap. seq.* regalia magis explicat secundum conceptum iuris feudalis, quam in se, & sic quoque in reliquis capitulis versatus est, ut adeo pro systemate *iuris publici vniuersalis* haberi nequeat, quod potius semper seita particularia a naturalibus sedulo sint separanda, quin quod tantum circa iura imperantium occupatus fuerit, quibus tota hæc doctrina non absolvitur.

m) Huc spectant varia CONRINGII scripta, v. c. *de concedend. & reuocand. priuileg. De Maiestatis civil. auctoritate, & officio circa sacra.* PVFENDORFFII tract. *de habitu relig. ad vitam civil.* DN. BVDDER diff. *de concordia relig. cum statu civil.* HUGO GROTIUS *de imperio summarum potestatum circa sacra*, GERARDE NOODT *dissertatio de religione ab imperio iure gentium libera.* DN. BVDDERVS *de testam. Regum*, item *de solennibus princip.* DN. IO. PETR. A LVDEWIG *de auspicio regio* & alii similes tractatus, quos omnes recensere infinitum foret.

n) In historiis ab omni ævo amplissimus numerus facterum occurrit, quæ hanc disciplinam illustrare poss-

egregie regulas generales huius disciplinæ, & iudicium acuunt, quando illa ipsa secundum has regulas examinantur: o)

§. XV.

possunt. Non enim rectius doctrinæ insinuantur, quam per *exempla*. Quid autem iucundius est, quam exempla *vera* adducere, & secundum principia hæc de illis iudicare? Apprime *LIVIVS lib. 1. præf.* Hoc est illud, præcipue in cognitione rerum salubre & frugiferum, omnis re exempli documenta in illustri posita monumento intueri, inde tibi tuæque reipublicæ, quod imitere, capias, inde fiedum inceptu, fiedum exitu, quod vites.

- o) Hic cauendum, (1) ne ex factis publicis regulas struamus, quod cum non sollicitè præcaueret GROTIVS, sæpe lapsus deprehenditur. Nam quod in §. 40. *proleg.* asserit, quod, ubi multi diuersis temporibus & locis idem pro certo affirmant, id ad causam vniuersalem referri debeat, id vniuersale haud est. Nam a) sæpe opinio inueterata pessima est, quod de idololatria aliisque nãis verum: ß) plurima sæpe gentes ex Hebræorum doctrina in suos vsus transtulerunt, & alii ab aliis didicerunt; Ægyptii quidem ab Hebræis, ab illis Græci, & ab his Romani, inde sæpe tanta opinionum & sententiarum conformitas, quæ tamen non arguit causam vniuersalem. (2) Vt iudicia autorum facta enarrantiam non promiscue arripiamus, quod ipsum innuit GROT. *lib. 1. c. 3. §. 5. n. 6.* asserens, non omnia esse probanda, quæ a quamuis præclaræ famæ doctoribus dicuntur. Sæpe enim tempori, sæpe affectibus seruiunt, & aptant τῷ πνεύματι τοῦ χρόνου. Quare, pergit, danda est opera, ut in his rebus desecato vramur iudicio, nec quæ excusari magis quam laudari possunt.

§. XV. Imo cum ius publicum vniuersale circa actiones publicas versetur, inprimis historiae eum in finem euoluendae sunt, ut de factis illis, iurene an iniuria peracta sint? iudicari possit. Quemadmodum itaque plures satis commode & ex usu historias quoad usus politicos tractant: ita non inutile esse poterit, historiam civilem quoad usus huius iuris peruoluere & excutere, p)

§. XVI.

sunt, remere in exemplum rapiamus, in quo perniciose errari solet. Conf. LIPSIVS lib. 1. c. 9. §. 12.

p) Inculcat hoc HUBER. in append. ad historiam civilem obs. 1. ubi observationes ex iure publico vniuersali adiecit. Multi usus politicos traxerunt ex Cornelio Tacito, ut FORSTNERVS & MELLIER Gallus &c. sed quid impediret, quo minus usus iuridici ex historiis enucleari possent? Usus esse potest varius: (1) ut sic iudicium acuatur, & principia iacta generalia applicare discamus: (2) ex factis ad similia progrediamur, quoniam vix hodie aliquid accidere solet, quod iam ante non obtinuit. Hinc DIODORVS SICVLVS in praefat. historiae suae demonstrat, rerum humanarum esse quendam circulum, in quo alii homines eisdem euentus per vices, ut in scena, ludunt. (3) Ut ita ex perpetua historia statum rerumpublicarum, imperantium ingenia, mores, varia studia addiscamus. Supra enim iam dictum est, notitiam status reipublicae multum hic conferre, atque hinc demum acquiritur erudita historiarum notitia. In confesso itaque est, historicum absque principiis politicis & moralibus reuera parum proficere, cum non sufficiat facta enarrasse, sed etiam de illis iudicium ferri debeat.

q) Ob-

§. XVI. Præiuit in hoc instituto VLRICVS HVBERVVS, qui eum in finem se *historiam ciuilem* tradidisse faterur, vt illam ad ius publicum vniuersale attemperaret, & exempla curiosissima suppeditaret, quemadmodum etiam obseruationes q) nonnullas in fine adiecit.

§. XVII. Simile fere institutum fuit Dn. THOMASII, qui nuper admodum specimina r) eiusmodi edidit, in quibus ostendit modum & viam, quomodo secundum principia iuris naturæ & gentium de factis publicis iudicari debeat.

§. XVIII.

q) Obseruationes admodum breues sunt, & tantum specimen aliquod præ se ferunt. Ceterum plura *iuris publici vniuersalis* capita ex historia illustrantur. Sic ostendit, dogma Hobbesianum, *statum naturalem esse bellum continuum*, fidei historice non omni modo congruere, ad minimum non omne posse tempus pacis excludi, licet admodum breue & minus tutum sit. Nam gens genti diffidit, bellum infert, tamdiu pacifica, donec sibi vtile videatur. Sed & origo imperiorum, de qua mox, ex historia addiscenda, & varii rerum publicarum euentus vel casus eruditas obseruationes suppeditant.

r) Titulus operis est: *Specimen iurisprudentie iudicialis ex iure naturæ & gentium exhibitum in exemplis, de variis gentium negotiis & controuersis*. In hoc tractatu decadem primam exhibuit controuersiarum illustrium, & plures alias decades in præfatione promissit. Præsertim legi merentur obseruationes, quas c. 7. de prætensionibus suggerit, ex quibus apparebit, quantum vsum hæc doctrina quoque in illis habere possit.

H 5

o) No.

§. XVIII. Non inepte præterea Dn. HERTIVS in *iurispr. uniu. S. 2. §. 13.* ius diuinum ad subsidia refert, quod optima & reipublicæ maxime consona inculcat principia, s) quæ illustrationem egregiam in hac doctrina præbere possunt.

§. XIX. Cauendum vero sedulo circa hanc disciplinam, (I.) ne officia imperantium, *quæ talium*, & quatenus sunt *Christiani*, confundamus. Quamuis enim hi duo respectus egregie concurrere possint, diuersus tamen semper & distinctus modus manet procedendi & iudicandi. t)

§. XX.

s) Noni quidem, rempublicam Judaicam fuisse *Theocraticam*; ast quis assereret, omnia iura publica ibidem fuisse posita? quin plura occurrant, quæ hanc disciplinam egregie illustrent, & sic merito eo magis in exemplum adducenda. Quæ vero ad statum Theocraticum intime spectant, ab illis hic abstinendum, ne particularia iura cum vniuersalibus confundamus. Inprimis hic peccari posse, quando de iure principis circa sacra disputatur, ostendit PUFENDORF *de habitu relig. ad vitam civil.* Quin sacrorum ratio ita intime statui Theocratico innixa erat, vt plura essent regibus iniuncta, quæ alias illis ordinarie competere non possunt. Sic etiam ostendunt S. litteræ, qua ratione respublicæ, quæ pleræque pessimum initium habuere, postquam tamen constitutæ sunt, sint dirigendæ ad culturam pacis. Item inde patet, quo fundamento maiestas immediate a Deo dici possit, & quæ sunt alia. Structuram huius reipublicæ depingere cepit B. HERTIVS, ast morte præuentus eam exædificare haud potuit.

t) Sic vbi in quæstione de fine reipublicæ quæstio instituitur, an princeps etiam teneatur curam habere salutis

etcr.

§. XX. (II.) Ut duo illa extrema, in quæ Monarchomachi & Machiavellistæ u) inciderunt, euitemus. Sicuti enim hi faciunt reges tyrannos & exleges, ira illi populum regicidam & rebellem, itarumque publicum euertunt.

§. XXI.

æternæ subditorum, sæpe hæc confundi solent, adeo, ut illa ne quidem a se inuicem satis distinxerit ADRIANVS HOUTVYN in *polit. gener.* qui & hoc quoque ad officium principis spectare credidit. Cum vero respublicæ imprimis sint propter *externam pacem* introductæ, hinc potissimum eam ipsam procurare debet, quia finis influit in officium, seu illud determinat. Quia autem simul princeps est *Christianus*, ideo qua talis utriusque curam simul gerere debet salutis æternæ subditorum, præsertim cum suo exemplo & autoritate sæpe plus possit, quam ministri ecclesiæ. Sed in ipsa re semper manet differentia, quod illa, quæ facit ut *imperans*, per *vim externam* possit imperare: quæ vero ut *Christianus* princeps, magis remediis charitatiuis absque coactione externa inculcare debeat, ne *Papocæsaria* vel *Cæsaropapia* inde oriatur, quod communiter fieri solet, ubi hæc confunduntur.

u) Vtraque doctrina, quæ tamen huic disciplinæ inferi solet, valde insidiatur rebus publicis, eisque damnosa est. Machiavellinus non demum cum Machiavello cœpit, sed iam ante eum in praxi cognitus fuit, tyrannisque debetur, adeo ut non inepte plures MACHIAVELLVM excusauerint, quod non præcepta proprie dicta dederit, sed ea scripserit, quæ iam alii egissent; vid. CONRING in *præfat. ad Machiav. princ.* Ceterum quantum hæc profana MACHIAVELLI asserta nocuerint, summam ostenditur in *observat. Hall. i. tom. 6.* Et quid

quid aliud fecerunt HOBBSIVS & ADRIANVS HOVTYVN, quam vt Machiauellismum reuocarent, & colore iuris incrustarent, vt eo splendidius incedere posset, sicuti Machiauellica HOBBSII dogmata refert GIBBERTVS COCKIVS in *præfat. vindic. pro lege & imper.* Et quia Monarchomachismus in Anglia florebat, adeo aduersus eundem irritatus fuisse videtur, vt in alterum extremum, *Machiauellismum* scilicet, incideret. Ita enim comparatum est cum natura humani generis, vt quo grauius aliquid fugimus, & reprobamus, eo fortius etiam in alteram partem inclinare soleamus. Monarchomachi post Parisienses nuptias sua dogmata spargere cæperunt. Dum enim miseri Galli arte Machiauellica in tot anxietates & misérias deducti essent, desperatio & mæror ob perpessa & instantia mala pronam strauit viam ad Monarchomachismum, inde varia scripta edita, veluti HOTOMANNI *Franco-Gallia*, item anonymi scriptum *de iure Magistratuum*, item *Antimachiauellus*. Notæ inprimis sunt STEPHANI IVNII BRVTI *vindicte contra Tyrannos*, LAMBERTI DANAEI *Politica Christiana*. In hunc censum quoque referri debet impius liber G. GVILIELMI ROSSAEI *de iusta reipublicæ christianæ in reges impios & hæreticos auctoritate*, Antuerpiæ anno 1592. editus. Verus autor esse perhibetur GILB. GENEBRARDVS (vid. *Londorp. rom. II. act. publ. p. 267. col. -.*) & cum maxime reipublicæ noceret hic liber, anno 1594. cum multis aliis decreto Senatus regii Parisiis publice a carnifice exustus est. Vtraque secta in principia huius disciplinæ grauiter impingit. *Machiauellismus* hoc ius in effectu plane tollit, vel in ludibrium vertit; at *Monarchomachismum* vinculum subditorum & obligationem eorum eneruat. Ille reges facit tyrannos, hostesque reipublicæ: hic populum rebellem. Ille subditis *seruitutem intolerabilem* parat, hic *licentiæ populari* fenestram aperit. At contra vtrumque hæc nostra disciplina pugnat, Machiauellistis opponens, iura principum debere

§. XXI. (iii.) Ne, quando hæc præcepta inculcantur, statim inde concludamus, sufficere hæc posse ad solidam *animæ* emendationem, cum nihil præter externam tranquillitatem in republica hisce præceptis obrineatur, de cetero vero homo interne corruptus manere queat, & ita talem emendationem aliis mediis obtinere debeat.

§. XXII. (iv.) Tandem ut quæ Cæsaris sunt, Cæsari; Deo vero, quæ Dei sunt tribuamus. x)

PAR-

bere esse attemperata ad leges pacis; Monarchomachis vero ostendens, subditorum obligationem esse in parendo & patiendo, non imperando.

x) Peccant plurimi in hoc quoque, quod (1) ex adulatione plura imperantibus tribuant, quæ iis minime competunt, & subditos adeo adstringant, ut quæ Dei sunt, omittantur. (2) Quantum Præsul Romanus in eo peccauerit, euidens est. Sed cauendum, ne Principes nostros crassissimos Papas faciamus, contra quos nuper admodum ex professo scripsit GERARDVS NOODT *de religione iure gentium ab imperio libera*. Unde quoque subditorum obligatio est restringenda ad limites præceptorum Dei, quia magis est parendum Deo, quam hominibus, quamvis & hic abusus ingens soleat committi, dum sub hoc prætextu sæpe obsequium principi a ministris ecclesiæ contumacibus denegatur in rebus iure diuino non determinatis, sibi que adscribit clerus, quod ei concedendum non erat, id quod exemplo commodo illustravit Dn. THOMASIVS *diff. de iure*

*Princip. euangel. circa solenn.
sepult.*